

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014–2016

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ivana Lišková

**Migrace obyvatel v ČR a vybraných zemích Evropské unie
za pracovní příležitosti**

Praha 2016

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. et JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2014–2016

DIPLOMA THESIS

Ivana Lišková

**Intra-country migration driven by employment opportunities
within the Czech Republic and selected EU countries**

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor:
doc. PhDr. et JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne.....

Ivana Lišková

Poděkování

Děkuji za odborné vedení práce a cenné rady doc. PhDr. et JUDr. Jakobovi Rákosníkovi, Ph.D. Zároveň mu děkuji také za čas, který mi věnoval při konzultacích, ochotu a porozumění.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou pracovní migrace obyvatel v ČR a vybraných zemí Evropské unie. Cílem práce je kritické zhodnocení, popsání a vysvětlení pojmů fenoménu migrace, předložení uceleného přehledu a historických souvislostí o migrační pracovní politice. Práce vychází z teoretického poznání problému studiem a rozborem odborné literatury. Vymezuje jednotlivé pojmy této problematiky, jako jsou xenofobie, intolerance, rasismus, jazyková bariéra a diskriminace. V předložené práci je představen historický vývoj a pohled na dopady pracovní migrace, problematiku menšin na území většinové společnosti, legislativní kroky Evropské unie a dvou vybraných zemí na azylovou a imigrační politiku.

Klíčová slova

Demografické vlivy, diskriminace, ekonomická migrace, exulant, globalizace, majorita, minorita, mezinárodní spolupráce, odliv mozků, pohyb pracovních sil, předsudky, rasismus, uprchlík, xenofobie.

Annotation

The subject matter of this diploma thesis is the phenomenon of labor migration of citizens in the Czech Republic and in selected EU countries, whereas the objective and critical evolution is to describe, understand, and explain the terminology of, such migration, and to provide a coherent overview of labor migration policies that includes the historical context. The thesis is built upon a theoretical understanding of the issue that was in turn gained from studying and analyzing the scholarly literature. It defines the individual terms of relevance for the issue at hand, such as xenophobia, intolerance, racism, language barrier, or discrimination. The present work outlines the historical development and offers insights into the consequences of labor-related migration, the issues of minorities living on the territory of majority society, and the steps taken by the European Union and two selected countries towards legislation on the field of asylum and immigration policy.

Key words

brain drain, demographic impact, discrimination, economic migration, expatriate, globalization, international cooperation, majority, minority, prejudices, racism, refugee, workforce movement, xenophobia

OBSAH

ÚVOD	9
1 ÚVOD DO PRPBLEMATIKY MIGRACE	12
1.1 Vymezení pojmů migrace	18
1.2 Druhy migrace	29
1.2.1 Legální migrace a typy legálních pobytů	31
1.2.2 Nelegální migrace	34
1.3 Formy migrace	36
2 HISTORICKÝ VÝVOJ MIGRACE OD ROKU 1945	40
2.1 Rozpad koloniálního panství	45
3. DOPADY PRACOVNÍ MIGRACE	51
3.1 Demografické	51
3.2 Odliv kvalifikovaných pracovníků	53
3.3 Zaplnění vzniklých volných pracovních míst	56
4 PROBLEMATIKA MINORIT NA ÚZEMÍ MAJORITNÍ SPOLEČNOSTI ...	59
4.1 Sociální percepce, stereotypy a předsudky	60
4.2 Postoje a předsudky migrantů	64
4.3 Xenofobie a intolerance, rasismus, diskriminace	65
4.4 Jazyková a kulturní bariéra..	68
4.5 Diskriminace migrantů a minorit ze strany majoritní společnosti	70
4.5.1 Negativní diskriminace (na trhu práce a v běžném životě)	70
4.5.2 Pozitivní diskriminace	73
5 LEGISLATIVA	75
5.1 Legislativní úprava migrační politiky EU	75
5.1.1 Amsterdamská smlouva	76
5.1.2 Průmská smlouva	78
5.1.3 Globální přístup k migraci	78
5.2 Nevýhody sjednocení trhu práce	83

5.3 Vliv volného pohybu pracovních sil na ekonomiku EU a její konkurenceschopnost	84
5.4 Země poptávající cizí pracovní sílu	87
6 MIGRAČNÍ POLITIKA NĚMECKA, FRANCIE	91
6.1 Německo.....	91
6.1.1 Migrace v Německu.....	91
6.2 Francie.....	97
6.2.1 Migrace ve Francii.....	97
ZÁVĚR.....	102
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	104
SEZNAM ZKRATEK.....	121
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK.....	122
SEZNAM PŘÍLOH.....	123

ÚVOD

Motto

„Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit zdraví a důstojný život jeho i jeho rodiny.“

Všeobecná deklarace lidských práv a svobod (článek 25)

V souvislosti s událostmi posledních dnů, týdnů a měsíců (ale v podstatě i celých let) se vyrojila celá řada otázek, které mají schopnost vyvolávat vášně napříč celým sociálně-spoolečenským spektrem. Všechny tyto otázky mají jednoho společného jmenovatele a tím je problematika uprchlíků a migrantů, která evropskou společnost dlouhodobě rozděluje na dva nesmiřitelné tábory. Na jedné straně stojí ti, kteří neochvějně podporují přijímání uprchlíků, na straně druhé na ně pokřikují jejich věční odpůrci. Média se doslova plní články, které dnes a denně popisují neuvěřitelnou vlnu xenofobie a rasismu, jež se evropskou společností šíří jako nějaká zákeřná epidemie.

Migrace mezi státy však nepochybně není novým fenoménem. Ba naopak se jedná o fenomén historicky dlouhodobý, který je podmíněn jak ekonomickými, tak také sociálními, demografickými a některými dalšími vlivy. Důsledky migrace jsou vždy odlišné a rozhodně je tudíž není možné jakkoliv zevšeobecňovat. Migrace může přinést jak pozitivní, tak také negativní dopady. Společnost může zaznamenat rozvoj, stejně jako stagnaci či útlum.

Zahraniční migrace může být motivována nejrůznějšími podněty, pohnutkami, od těch osobních přes přírodně-klimatické, společensko-sociální až po politické či ekonomické. Ekonomicky motivovaná migrace pak vychází z předpokladu vyšší hospodářské úrovně cílové země ve srovnání se zemí domovskou. Zatímco někteří lidé se naučili přizpůsobit (nežádka i velmi žalostným) podmínkám země, ve které se narodili a ve které žijí, velmi často se v lidských dějinách objevují případy lidí, kteří usilují o zlepšení své ekonomické situace a kteří by rádi zabezpečili lepší budoucnost pro sebe sama i celou svou rodinu. Není

tedy divu, že právě takzvaná ekonomická, případně též pracovní migrace platí za nejrozšířenější typ migrace vůbec.

Pohled na pracovní migranty má ale například v české zkušenosti trochu hořkou příchut', což je zapříčiněno zejména totalitní zkušeností z období let 1948–1989. Po válce, kdy byla formována politická situace v České republice, bylo naše území mezinárodním migračním trendům téměř uzavřeno. V 50. letech zaznamenala tehdejší Československá socialistická republika vlnu tisíců řeckých uprchlíků převážně komunistů a v 70. a 80. letech příchod studentů a pracovníků z jiných socialistických zemí a to hlavně Kuby a Vietnamu. V očích široké veřejnosti byl obraz migranta formován jako obraz nepřítele státu atd. Zatímco v některých zemích se hranice migrantům nikdy úplně neuzavřely, Česká republika má za sebou hořkou zkušenost v podobě čtyř dekad, během nichž došlo k úplnému potlačení přirozené zkušenosti s migrací. Na rozdíl od České republiky je ale například Francie odnepaměti považována za imigrační zemi. Proto právě na příkladu Francie a Německa je v rámci této práce představeno, jak evropské státy přistupují k rozvoji a formování azylové a imigrační politiky. Obě země mají dlouholetou a bohatou zkušenost s imigrační politikou, přičemž některé zkušenosti byly získávány velmi hořce a útrapně, a obě země také mají početnou populaci imigrantů. Mohou tak být pro ostatní (nejen) evropské státy v této oblasti silnou inspirací a přínosem.

V první části předkládané diplomové práce je podán úvod do problematiky migrace a současně jsou vymezeny základní pojmy, které s migrací úzce souvisí. Dále je přiblížen historický vývoj migrace po roce 1945 a možné dopady pracovní migrace. V neposlední řadě je představena také problematika minorit na území majoritní společnosti a související legislativa. Práce je teoretická, přičemž usiluje především o systematické a kritické zhodnocení a zkoumání jednotlivých podoblastí tématu pracovní migrace.

Pro účely předkládané diplomové práce byly vymezeny 2 základní cíle: kriticky analyzovat a shrnout relevantní studie autorů zabývajících se problematikou fenoménu migrace obyvatel vybraných zemí Evropské unie za pracovní příležitostí a podat tak ucelený přehled o této problematice; určit možné podmínky, příčiny a mechanismy vedoucí k plánovanému přesídlení. K naplnění těchto cílů dochází studiem a teoretickým rozborem

odborné literatury, zákonných předpisů a pramenů vztahující se k tématu světové literatury. Nakonec je představen pohled na azylovou a imigrační politiku očima dvou evropských velmocí, tj. Německa a Francie.

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY MIGRACE

Ačkoli je migrace obyvatelstva (nejen) v evropských poměrech odedávna zcela obvyklým jevem a pro příslušníky celé řady společností také naprosto přirozeným způsobem života, stále více a zřetelněji se ukazuje, že pojem migrace s sebou přináší i jistou nejednotnost a nesourodost ve své interpretaci a vymezení. Migrace je pojímána jako „fenomén, jev, děj, motor, hrozba, řešení, cíl, komplikace i výhoda.“¹ s emigranty, uprchlíky, případně exulanty² se lze setkat napříč všemi historickými etapami.

Vůbec poprvé lze o významné historické migraci hovořit v souvislosti se stěhováním národů, které začalo v neklidném období konce čtvrtého století našeho letopočtu a pokračovalo přibližně až do konce století sedmého. Stěhováním národů se v tomto případě rozumí migrace velkých kmenů, jež vedla k rozpadu celého starověkého světa a ke vzniku světa nového. Další významnou vlnu migrace představovalo středověké osidlování do té doby neobydlené oblasti Evropy kolonizací. V českých zemích k tomuto osidlování docházelo až do doby Přemysla Otakara II. Následující vlna migrace se objevila ve spojitosti s reformací a četnými občanskými a náboženskými válkami, které probíhaly v průběhu sedmnáctého a osmnáctého století. Mezi řadou dalších byl po Bílé hoře nucen zemi původu opustit a přestěhovat se do země jiné i Jan Amos Komenský.

Druhá polovina devatenáctého století je považována především za dobu masové emigrace do Spojených států amerických. Cílovou destinací většiny emigrantů, nejčastěji emigrantů přicházejících z Irska, Německa, Itálie, Polska a českých zemí, se stal stát Texas. Jen ze severozápadní Evropy dorazilo do Spojených států na konci šedesátých let a během

¹ VOJTKOVÁ, Michaela. *Teorie mezinárodní migrace*. Socioweb. [online]. 20. 4. 2005 [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst>.

² Jako exulant se označuje osoba, která nedobrovolně opustila svou vlast a na rozdíl od migranta si zachovává vidinu návratu do vlasti poté, co pomine stav, který jeho odchod do exilu zapříčinil (KOSOVÁ, Lenka. *Integrace a asimilace českých a slovenských exulantů z roku 1968 ve Švýcarsku*. In HRUBÝ, Karel, BROUČEK, Stanislav, eds. *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století: symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích Čechů k domovu 29.–30. června 1998*. Praha: Karolinum, 2000, s. 101–108. ISBN 80-7184-932-4). Pojem exilu se do jisté míry vzájemně překrývá s politickou migrací a politici migranti tak bývají v této souvislosti označováni také jako exulanti (TRAPL, Miloš. *Česká politická emigrace ve 20. století (1914–1989). Srovnání generací*. In *Tamtéž*, s. 36–44).

poslední čtvrtiny devatenáctého století okolo sedmi a půl milionů Evropanů.³ Na Texasu emigranty přitahovala nejen velká neosídlená oblast, kterou bylo možné využít jak k zemědělským účelům, tak také k těžbě ropy a zemního plynu, ale i vidina politické svobody. Obrovské vlny migrace směřovaly ve stejné době také do afrických, jihoamerických a asijských koloniálních zemí.

Pro novodobé dějiny celého dvacátého století jsou pak příznačné útoky jedinců, kterým v jejich rodné zemi hrozil útisk, perzekuce, stíhání, pronásledování, šikana ze strany režimu, či dokonce smrt pro jejich přesvědčení, názory nebo národnost. Tehdejší početné emigrační vlny vyvolala celá řada velkých dějinných událostí a společenských proměn. K těm událostem, které zapříčinily odchod milionů lidí ze země svého původu, se řadí například první světová válka, ruská bolševická revoluce, pád Osmanské říše, druhá světová válka a nacismus atp.⁴

Dnes už je zcela jasné, že počty lidí, kteří hledají obživu a místo k žití mimo hranice své domovské země, se budou i nadále navyšovat. Tak zatímco ještě v roce 1965 dosahoval počet registrovaných migrantů zhruba sedmdesát pět milionů, již v roce 2000 se tento počet více než zdvojnásobil a dosáhl nad sto šedesát osm milionů.⁵ Pět let nato, tj. v roce 2005 bylo registrováno více než sto devadesát milionů uprchlíků.⁶ i když se tento růst může jevit jako enormně vysoký, v praxi se potvrzuje, že mezinárodní migrace roste v porovnání s nárůstem celkové světové populace skutečně jen o zlomky procent.

Úměrně tomu, jak se v posledních letech dostává otázka mezinárodní migrace stále více do popředí zájmu jak na straně představitelů vysoké politiky a odborné veřejnosti, tak také na straně široké laické veřejnosti, podstupuje nutně pojem migrace proces zmnožování

³ **ALEXANDER, June Granatir.** *Daily Life in Immigrant America, 1870-1920: How the Second Great Wave of Immigrants Made Their Way in America.* Dotisk vydání. Chicago: Ivan R. Dee, 2009. ISBN 978-1566638302. Vlastní překlad.

⁴ **HOBBSAWM, Eric.** *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914–1991.* Překlad Jana Pečírková, Petr Štěpánek. 2. vyd. Praha: Argo: 2010. 620 s. ISBN 978-80-257-0302-1.

⁵ **MARTIN, Philip, WINDGREN, Jonas.** International Migration: Facing the Challenge. *Population Bulletin.* 2002, roč. 57, č. 1, s. ISSN 0032-468X. Vlastní překlad.

⁶ **RABUŠIC, Ladislav, BURJANEK, Aleš.** *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí – výzkumné centrum Brno, 2003. 58 s. ISBN 80-239-2257-2. Srovnejte **KING, Russell.** *Atlas lidské migrace.* Překlad Richard Olehla. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008. 192 s. ISBN 978-80-204-1706-0.

významů. To může v mezním případě vést až k zahlcení významy, případně k vyprázdnění obsahu pojmu migrace. Záměrem vstupní kapitoly předkládané diplomové práce je proto prezentovat existující terminologická vymezení migrace, s nimiž se lze setkat v rámci této dosti široké problematiky, a definovat základní pojmy, které s problematikou migrace úzce souvisí.

Ještě než ale bude v této úvodní části blíže specifikován samotný pojem migrace, je nutné také přiblížit vybrané vědní disciplíny, které se migrací zabývají a v rámci nichž je migrace také studována. Pro zkoumání procesu migrace může být využita optika jedince i celé společnosti, stejně jako lze její příčinu spatřovat v ekonomických, sociálních, kulturních, případně i politických příčinách a důsledcích. Migrace totiž představuje „komplexně podmíněný proces studovaný badateli nejen z oblasti sociálních věd: geografie, sociologie, ekonomie, historiky a v neposlední řadě demografie. Díky své složitosti a širokosti nemá dosud vybudovanou jednotnou teorii, a tudíž neexistuje v rámci samostatného vědního oboru, který by mohl být nazýván 'migraciologií'.“⁷

Migrace je dlouhodobě předmětem zájmu celé řady vědních oborů, mezi jinými třeba například demografie, sociologie, ekonomie aj. V uplynulých letech pak skupinu těchto vědních oborů rozšířila i environmentalistika a sociální antropologie. Každý z těchto oborů si v souvislosti s problematikou migrace klade rozličné otázky, na něž následně hledá své vlastní odpovědi, a využívá odlišné jednotky analýzy a proměnné, stejně jako odlišné teorie, z nichž během zkoumání vychází. Byť zdaleka ne všechny obory vytvářejí „velké“ teorie migrace, svými výzkumy a z nich vyvozenými koncepty k vědění o migraci nepochybně významně přispívají.⁸

Stručnou charakteristiku jednotlivých oborů, které se migrací výzkumně zabývají, podává autorská dvojice Brettell C. a Hollifield J., jež přímo prosazuje interdisciplinaritu studia migrací. Z jejího pera vzešla ve spolupráci s dalšími autory publikace s názvem

⁷ VOJTKOVÁ, Michaela. *Teorie mezinárodní migrace*. Socioweb. [online]. 20. 4. 2005 [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst>.

⁸ JANKŮ, Kateřina. Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia*. 2006, roč. 3, č. 1, s. 13-27. ISSN 1214-813X.

*Talking Migration Theory across Disciplines*⁹. Jedná se o souhrn osmi esejů doplněných úvodním slovem obou editorů. Všechny eseje poskytují přínosné a současně disciplinárně diferencované přístupy k tématu mezinárodní migrace. Objevuje se v nich rozmanité pojetí z hlediska sociálních a humanitních věd, tj. z hlediska kulturní a sociální antropologie, etnologie, sociologie, demografie, práva, politických věd, historie, ekonomie a některých dalších. Pro jednotlivé obory je samozřejmě příznačná různá perspektiva pohledu na migraci. Přestože spolu zmiňované obory úzce spolupracují, každý z nich byl nucen postupem času přehodnotit svůj přístup. Janků K.¹⁰ mezi tento soubor sociálních a humanitních věd dále zařadila sociální geografii spolu s psychologií. Některé vybrané aspekty pojetí migrace budou nastíněny dále v textu práce.

Začít lze například antropologií, která se předně zabývá otázkou, jak migrace působí na sociální a kulturní změnu, jež je výsledkem opouštění jednoho kontextu a pronikání do kontextu nového, a dále jak ovlivňuje etnickou identitu. V této souvislosti tak antropologie usiluje o zachycení jisté etnografické zkušenosti jedince v pozici imigranta společně s významy migrantů k sobě samým. Cílem jsou jednotlivá individua, jejich sociální a kulturní motivy a cíle migrace. Antropologické zkoumání se však ani zdaleka neomezuje toliko na otázky: *Kdo?* – *Kdy?* – *Kde?* Antropologové krom jiného usilují také o vzájemné porovnávání etnograficky sesbíraných dat, což je nezbytný předpoklad pro vytvoření širší nomotetické teorie (tj. teorie formulující obecné zákonitosti).

Prostřednictvím metody zúčastněného pozorování, což je „výzkumná strategie, při které se výzkumník dostává do těsného kontaktu se skupinami nebo jedinci, které zkoumá“,¹¹ se antropologové dostávají k samotné zkušenosti migrace. Mají tak jedinečnou možnost zjistit, jak migranti pohlíží na migraci a na sociálně kulturní změnu, kterou zažívají poté, co opustili jeden kontext a vstoupili do kontextu nového atp.

⁹ **BRETTELL, Caroline B., HOLLIFIELD, James F. (eds.)**. *Migration Theory: Talking across Disciplines*. 2. vyd. Londýn & New York: Routledge, 2007. 304 s. ISBN 978-0415954273. Vlastní překlad.

¹⁰ **JANKŮ, Kateřina**. Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia*. 2006, roč. 3, č. 1, s. 13-27. ISSN 1214-813X.

¹¹ **JANDOUREK, Jan**. *Průvodce sociologií*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 46. ISBN 978-80-247-2397-6.

V porovnání s antropologií například sociologie mnohem více soustředí svou pozornost na vysvětlení příčin toho, proč k migraci vůbec dochází a co vysvětluje začlenění imigrantů, jež je pojímáno jako závislé na sociálním kapitálu. Jelikož teoretický rámec sdílí sociologové společně s antropology, je nadmíru jasné, že v rámci sociálních teorií čerpají ze shodných prací. Přesto jistý rozdíl lze vyzorovat v tom, že zatímco zájem antropologie se mnohem častěji pohybuje ve sféře takzvané vysílající, eventuálně přijímající společnosti, zájem sociologie se soustředí výlučně na straně takzvané společnosti přijímající.¹² Fakt, že se sociologie orientuje na společnosti přijímající, je dán usilováním o reflexi procesu integrace. Naproti tomu antropologové hledají hlavně příčinu toho, co vůbec vede jedince k tomu, že se rozhodnou opustit zemi, jimiž jsou státními občany. Podobně antropologové zkoumají, zdali i po příchodu do cílové destinace zůstávají tito jedinci nějakým způsobem spjati se zemí svého původu.

Významné místo při zkoumání migrace zaujímá rovněž demografie, jejímž předmětem zájmu jsou demografické jevy a procesy, respektive zákonitosti, jimiž se tyto jevy a procesy řídí.¹³ Demografické jevy a procesy pak přímo souvisí s procesem neustálé obnovy lidských populací, přesněji řečeno s procesem rození a umírání.¹⁴ Základními tématy demografie se v tomto ohledu stávají změny počtu obyvatel a populační přírůstek. K procesům takzvané demografické reprodukce se řadí úmrtnost (neboli mortalita), dále nemocnost, porodnost (neboli natalita), potratovost, sňatečnost a rozvodovost. Reprodukci lze přitom chápat dvojitým způsobem: jednak tak, že v užším slova smyslu může reprodukce značit přirozenou obnovu obyvatelstva určitého území směnou generací, k níž dochází prostřednictvím již výše zmiňované úmrtnosti a porodnosti, anebo je reprodukce chápána v širším slova smyslu a v tom případě představuje celkovou obnovu obyvatelstva určitého území, jež pochopitelně zahrnuje také migraci obyvatelstva.¹⁵ Klíčovou otázkou demografie tak jsou vzorce a směr migrace – stejně jako i vývoj demografické struktury (tj. struktury populace podle věku a pohlaví) v kontextu hlavních migračních proudů.

¹² **BRETTELL, Caroline B., HOLLIFIELD, James F. (eds.).** *Migration Theory: Talking across Disciplines*. 2. vyd. Londýn & New York: Routledge, 2007. 304 s. ISBN 978-0415954273. Vlastní překlad.

¹³ **ROUBÍČEK, Vladimír.** *Úvod do demografie*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1997. 348 s. ISBN 80-85963-43-4.

¹⁴ **ŠOTKOVSKÝ, Ivan.** *Úvod do studia demografie*. 1. dopl. vyd. Ostrava: VŠB-Technická univerzita Ostrava, 1998. 159 s. ISBN 80-7078-327-3.

¹⁵ **ROUBÍČEK, Vladimír.** *Základní problémy obecné a ekonomické demografie*. 2. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2002. 275 s. ISBN 80-245-0288-7.

Stejně tak se tématem migrace zabývá ekonomie, pro niž migrace představuje faktor, jenž ovlivňuje ekonomiku jednotlivých států a podněcuje tak ekonomii k zájmu o ekonomické příčiny migrace. Migrace je zároveň nedílnou součástí ekonomického myšlení každého jedince, který řeší otázku, kde a kdy by bylo možné uplatnit své vlastní schopnosti, dovednosti a vzdělání co možná nejlépe. Ekonomie nazírá na migraci z hlediska mezinárodního pohybu pracovních sil (lidského kapitálu), který označuje pohyb jednoho ze základních výrobních faktorů. „*Teorie lidského kapitálu předpovídá, že migrační proudy směřují z regionů relativně chudých do míst, kde jsou lepší možnosti uplatnění lidských schopností a dovedností, a studie tomu dávají zapravdu a zároveň ukazují, že vidina lepších příležitostí jinde má větší sílu než spokojenost s horšími možnostmi v zemi původní.*“¹⁶ Do popředí zájmu se tak při zkoumání migrace v ekonomii dostávají hlavně jednotlivci, jejichž chování se ekonomie snaží objasnit.

V neposlední řadě lze vyzdvihnout souvislost problematiky migrace s historií či právem. Zatímco historie zkoumá příčiny a následky přesunů jedinců a určitých skupin obyvatelstva a jejím záměrem je podat odpovědi na otázky zabývající se sociálním a historickým kontextem migrace, právo se při zkoumání migrace soustředí na jednotlivce a otázky politického a právního systému jako celku.

K migraci lze v tomto kontextu přistupovat jako k zásadnímu fenoménu, jenž postupně nabývá významu jednoho ze základních strukturálních rysů napříč většinou industrializovaných zemí,¹⁷ které se musí naučit s migrací úspěšně vypořádat. Dozajista nelze pochybovat o tom, že během nadcházejících desetiletí se právě migrace stane nejdůležitějším faktorem růstu populace ve většině starých zemí Evropské unie. V této souvislosti je proto třeba mít na paměti, že migrace představuje jednu z hybných sil měnících svět a populace jednotlivých zemí. Migrace dávno přestala být posuzována výhradně v národním měřítku a začala být chápána rovněž z hlediska globální Evropy. Fenomén migrace se ale ani zdaleka netýká jedině Evropy.

¹⁶ **MUSIL, Petr.** *Migrace jako přirozená součást ekonomického myšlení člověka.* [online] 7. 10. 2015 [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://manipulatori.cz/migrace-jako-prirozena-soucast-ekonomickeho-mysleni-cloveka/>.

¹⁷ **MASSEY, Douglas S. et al.** Causes of migration. In **GUIBERNAU, Montserrat, REX, John, eds.** *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration.* 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 1997, s. 257–268. ISBN 0-7456-1922-3. Vlastní překlad.

V současné době symbolizuje migrace v první řadě změnu. S tím, jak se mění možnosti toku zboží, peněz a lidí, proměňuje se i povaha migrování. Postupně se pozměňuje i způsob, jakým moderní společnosti vnímají migraci, což má zásadní vliv také na politickou regulaci migrace.¹⁸ Právo migrovat je základním lidským právem a svoboda pohybu je stejně jako volná výměna myšlenek, zboží a hodnot pojímána coby nezbytný předpoklad dalšího hospodářského, vědeckého a kulturního vývoje. Postupně také přibývají úmluvy, které usilují o to, aby byla migrantům a migrantkám zaručena rovnost při ochraně lidských práv. V posledních letech totiž nejsou žádnou výjimkou případy, kdy se migranti – migrantky stávají obětí kriminálního vykořisťování, zneužívání, pašování, případně obchodu s lidmi. Aplikování úmluv do samotné praxe však prozatím značně pokulhává a naráží na nevědu, strach a xenofobní přístup ze strany přijímajících států, tj. v tomto století již prakticky všech zemí, které se staly všeobecně dostupné díky dobré dopravní dostupnosti.

1.1 Vymezení pojmů migrace

„Vždy, když lidé mluví abstraktně o výhodách a nevýhodách imigrace (přistěhovalectví), neměli by zapomínat, že imigranti jsou individuální lidské bytosti, jejichž životy se prostě jen úhledně nevešly do státních hranic, a že stejně jako všechny lidské bytosti jsou i oni každý jiný, i když jak jiný? Jiný lepší, nebo jiný horší? Tyto základní otázky jsou základem toho, zdali lidé projeví ochotu přijmout neznámého člověka mezi sebe.“¹⁹

Migrace, stěhování, přemísťování, přecházení, případně také prostorové pohyby obyvatelstva přes hranice, to vše jsou synonymní výrazy k pojmu migrace.²⁰ Migrace, jak již bylo uvedeno výše, představuje fenomén, jehož důležitost v posledních letech významně

¹⁸ **BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Andrea.** *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2005. 312 s. ISBN 80-210-3875-6.

¹⁹ **LEGRAIN, Philippe.** *Immigrants: Your Country Needs Them.* 1. vyd. s novou předmluvou. Princeton: Princeton University Press, 2007. 392 s. ISBN 978-06-911-3431-4. s. 8. Vlastní překlad.

²⁰ **Kolektiv autorů a konzultantů Encyklopedického domu.** *Slovník cizích slov.* 1. vyd. Praha: Encyklopedický dům, 1998. 366 s. ISBN 80-90-1647-8-1.

narůstá.²¹ Život současného světa, který je pod vlivem globalizace, je v neustálém pohybu, neuvěřitelně rychle se mění a vyvíjí. Migrační toky mezi jednotlivými zeměmi tak dnes v podstatě představují velice choulostivý a současně latentně doutnajícím problém lidstva, který se do budoucna rozhodně neobejde bez komplexního řešení.

Problém je o to vážnější, že ve velké většině případů se jedná o takzvaný vícesměrný, vícerozměrný pohyb. Nejenže lidé směřují ze zemí chudších do zemí bohatších, ale děje se tak i zcela opačně, a sice že lidé z ekonomicky vyspělejších západních států směřují do ekonomicky slabších rozvojových států. Tento obrácený směr tkví ve faktorech přitahování, v nevyhnutelné poptávce po migrující cizí pracovní síle. Jinými slovy, je dán poptávkou po zahraniční pracovní síle i tehdy, když v cílových zemích dlouhodobě přetrvává nezaměstnanost. Za určitých podmínek totiž nemusí zahraniční dělníci s domácími uchazeči o zaměstnání nijak soutěžit, nebo jim konkurovat a tudíž ani ovlivňovat jejich mzdy.²²

Zahraníční pracovní síla však nepomáhá pouze lepšímu chodu ekonomiky a neslouží výlučně k operativnímu „zalepení děr“ na trhu práce kontingenty dělníků ze zahraničí. Neméně podstatným důvodem je vylepšení vybraných demografických parametrů, na jejichž řešení přímo závisí další rozvoj země. Řada vyspělých zemí se totiž dlouhodobě potýká s extrémně nízkou mírou porodnosti a se stárnutím vlastních populací. V cílových zemích je tak možné využít řízenou migraci jako nástroje řešení konkrétních nedostatků na trhu práce či jako jeden ze způsobů, jak by Evropa měla, případně mohla bojovat proti trendu stárnutí populace.

Již dnes je ale víc než jisté, že migrace sama o sobě aktuální trend stárnutí populace, který je pozorovatelný v celé řadě evropských oblastí, nezvrátí. Navíc tyto demografické změny budou se vši pravděpodobností mít i obrovský dopad na jednotlivé země a jejich

²¹ **HOLÁ, Bohdana.** Proč se dlouhodobě nedaří dospět k harmonizovaným a mezinárodně srovnatelným údajům o zahraniční migraci. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*. 2008, roč. 50, č. 2, s. 120–125. ISSN 0011-8265.

²² **BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Andrea.** *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2005. 312 s. ISBN 80-210-3875-6.

fungování.²³ Nelze opomenout ani fakt, že mobilita obyvatel se všeobecně liberalizuje a dále štěpí jak ve svých typech, tak také ve svých formách. Tím ale zároveň dochází k tomu, že se stává méně přehlednou a jednoduchou. Je to dáno přijetím některých restriktivních opatření, která se k mobilitě obyvatel přímo vztahují. Příkladem může být zapojení států a oblastí, které zůstávaly migrací dlouhodobě naprosto nezasaženy. Současně přibyly i nové migrační trasy, diferencovaly se migrační typy atp.

Nejvýraznější pozornost se pak v současné době stáčí k migraci ekonomické coby součásti mezinárodní migrace, jejíž intenzita dle odborníků bude s přibývajícím věkem spíše sílit. Není proto pochyb, že právě toto téma se musí stát prioritou sociálně vědního výzkumu. Na druhou stranu se ale ukazuje, že v českém kontextu se například mezinárodní migrací zabývají především právníci, politologové, popřípadě demografové, zatímco sociologové o tuto významnou problematiku projevovali doposud spíše jen okrajový zájem. Sociologické výzkumy migrantů tak jsou v České republice stále v jistém stádiu zrodu. Rovněž i akademická sféra v tomto ohledu zůstává prozatím spíše v pozadí veškerého dění.²⁴

Studium migrací má interdisciplinární charakter a kromě právníků, politologů, případně demografů se otázkou migrace dlouhodobě zabývají také sociální geografové, ekonomové, etnologové, kulturní a sociální antropologové, jazykovědci, vysocí političtí představitelé atd.

Obecně platí, že na migraci lze nahlížet jako na nadmíru složitý a široce podmíněný proces stěhování členů jednotlivých skupin živých tvorů z jednoho místa na místo druhé. Dle demografů se migrací v podstatě rozumí mechanický pohyb (též mechanická měna) obyvatelstva mezi dvěma územními jednotkami, znamenající zpravidla změnu bydliště (na

²³ **DRBOHLAV, Dušan, UHEREK, Zdeněk.** Reflexe migračních teorií. *Geografie: sborník České geografické společnosti*. 2007, roč. 112, č. 2, s. 125-141. ISSN 1212-0014.

²⁴ **LEONTIYEVA, Yana, VOJTKOVÁ, Michaela.** Výzkum migrantů v ČR – Víme jak na to? *Socioweb*. 2006, č. 11, s. 3-5. ISSN 1214-1720. [online]. 2006 [cit. 2016-01-29]. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/134_socioweb%2011-06%20cely.pdf.

dobu kratší či delší, popřípadě natrvalo) z původního (předchozího) místa pobytu (starého) do stávajícího místa pobytu (nového bydliště).²⁵

Může se jednat o stěhování v rámci určité sídelní struktury, stěhování mezi regiony či mezistátní stěhování. Mezi tyto typy pohybů se však neřadí například pohyby nomádů, pastýřů, kočovníků, tedy těch komunit lidí, které nemají trvalé bydliště, žijí neustále na cestách a migrace tak v tomto ohledu představuje nedílnou a neodmyslitelnou součást jejich životního stylu. Skutečnou migraci je proto vždy nutné odlišovat od všech ostatních forem pohybu, které nevedou k trvalé, nýbrž jen k dočasné změně bydliště. Pojem migrace je proto použitelný pouze v souvislosti s relativně usedlým obyvatelstvem.

Tento pohyb může mít jak charakter relativně trvalého jednorázového přemístění (zpravidla souvisejícího se změnou trvalého, tj. obvyklého místa bydliště), tak také pravidelně se opakujících pohybů (příkladem může být každodenní dojíždění pracovníků za prací přes hranice). Migrace v tomto ohledu tudíž představuje formu prostorové (neboli geografické) mobility či stěhování obyvatelstva mezi dvěma územními jednotkami, znamenající obvykle trvalou změnu pobytu.²⁶

Pro účely této práce lze migraci, případně migrační vlnu definovat také jako časově více či méně ohraničený proces přesunu lidí mezi prostory určenými státními hranicemi.²⁷ Při sociálním pohybu současně dochází k přeměnám v sociální struktuře (tj. ke změnám rodinného stavu, povolání aj.).²⁸

Migrace coby sociální proces²⁹ tak jsou v podstatě reakcí na více či méně komplexní ekonomické, ekologické, sociální a kulturní podmínky existence člověka. Jako sociální proces a přitom jako součást historických sociálních věd chápe migraci například Klaus J.

²⁵ **KALIBOVÁ, Květa, PAVLÍK, Zdeněk, VODÁKOVÁ, Alena.** *Demografie (nejen) pro demografy*. 1. vyd. Praha: SLON, 1993. 125 s. ISBN 80-901424-2-7.

²⁶ **JELÍNEK, Jaroslav et al.** *Ekonomická encyklopedie. Díl 2.P-Ž. 2. přeprac. vyd.* Praha: Nakl. Svoboda, 1984. 742 s. ISBN chybí.

²⁷ **STROHSOVÁ, Klára.** Migrace Čechů do Bulharska – tzv. „česká invaze“. *Antropo Webzin*. 2012, roč. 8, č. 1, s. 33-37. ISSN 1801-8807.

²⁸ **ROUBÍČEK, Vladimír.** *Úvod do demografie*. 1. Vyd. Praha: Codex Bohemia, 1997. 348 s. ISBN 80-85963-43-4.

²⁹ Do těchto sociálních procesů se pochopitelně nezapočítávají útky a nucené migrace.

Bade, významný německý badatel soustředující svůj výzkumný zájem na problematiku migrací, jenž tímto způsobem rozvíjí koncept sociálně historického výzkumu migrací. K migraci tudíž nepřistupuje jen jako k jedné z částí lidských dějin.³⁰ Moderního člověka navíc K. J. Bade označuje slovním spojením „*Homo migrans*“ a domnívá se, že existuje stejně dlouho jako „*Homo sapiens*“, poněvadž pohyb z místa na místo patří odnepaměti k podmínkám lidského bytí stejně tak jako zrození, nemoci, stáří a následně i smrt.³¹

Rozmístění lidí na zeměkouli je tak v podstatě jen výsledkem migrací. Migrace je trvale jednou z klíčových společenských strategií, jak získat zdroje obživy a energií, vyrovnávat se s nepříznivými přírodními vlivy, řešit společenské konflikty a dosahovat inovací.³² Mimo to lze současně konstatovat, že vzhledem k tomu, jak velkou část zeměkoule se člověku podařilo postupně osídlit, může být člověk považován za migranta veskrze úspěšného.

Zahraniční migrace ve smyslu pohybu lidí přes hranice státu reprezentuje relativně nový jev a její existence je úzce spojena až s obdobím 16. a 17. století, kdy začaly vznikat národní státy, které trvají dodnes. Jelikož bylo v dějinách vůbec poprvé definováno státní teritorium, vytvářena silná centrální vláda a vybírány daně, je jasné, že bylo nezbytně nutné připoutat tehdejší obyvatelstvo k vybranému teritoriálnímu celku, přičemž každý z těchto celků měl odlišnou formu vládnutí. Národnost a státní příslušnost jsou však poměrně novými pojmy a plně se vyvinuly až v 19. a 20. století. V tomto období se také ustanovil další historický fenomén v podobě cestovních pasů, víz a hraničních kontrol. I hranice vůči cizím státním příslušníkům, zejména vůči těm, kteří byli považováni za nepřítel národa a státu, začaly být uzavírány ve stejném období. Kontrolovány byly stále výlučně osoby, které území státu opouštěly. Obyvatelstvo totiž bylo v té době evropskými vládci pokládáno za zdroj nezbytně nutný jak pro hospodářskou, tak také pro vojenskou expanzi státu.

³⁰ **GAWRECKÁ, Marie.** *Středoevropská migrace v 19. století a jejich národnostní a kulturní aspekty.* Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. 160 s. ISBN 978-80-7510-065-8.

³¹ **BADE, Klaus J.** *Evropa v pohybu: evropská migrace dvou staletí.* Překlad Alexej Kusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. (Utváření Evropy. 9.). ISBN 80-7106-559-5.

³² **UHEREK, Zdeněk.** Migrace a formy soužití v cílových prostorech. **JAKOUBEK, Marek, HIRT, Tomáš.** (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: antropologická perspektiva.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 258–274. ISBN 80-86898-22-9.

Základním znakem národní suverenity se vymezení hranic národního území stalo až počínaje 19. stoletím.³³

I nadále zůstává v platnosti, že většina lidí prožije celý svůj život na tom samém místě, kde se narodila. Nicméně počet obyvatel Země se neustále zvyšuje. První miliardy lidstvo dosáhlo již v roce 1804, druhé pak v roce 1927, tj. za 123 let, třetí miliardy lidstvo dosáhlo v roce 1960, tj. za 23 let a tak by bylo možné pokračovat až do dnešních dnů. Každoročně se totiž počet obyvatel planety Země navýší přibližně o 80 milionů. Odborníci odhadují, že v roce 2020 již bude planetu Zemi obývat 7,5 miliard lidí, okolo roku 2050 dokonce 9,3 miliard lidí a na konci 21. století se toto číslo ustálí na hodnotě okolo 10 miliard lidí.³⁴ V obecné rovině lze tedy zkonstatovat, že ve srovnání s růstem celkové světové populace roste mezinárodní migrace jen o zlomek procent rychleji.

Tomu, že se migrace skládá ze dvou základních procesů, odpovídá také jedno z jejich základních členění. Jde o emigraci (neboli vystěhování) a imigraci (neboli přistěhování).

Migraci lze dále rozdělit také na migraci vnější a vnitřní. Jako vnější – mezinárodní migrace se označují ty migrační pohyby, které směřují za hranice vymezené oblasti. Jinými slovy, jedná se o trvalý, dlouhodobý či krátkodobý proces přesunu jednotlivců či skupin lidí v prostoru přes hranice země. Za předpokladu, že se prostorové pohyby uskutečňují výhradně uvnitř hranic vymezené oblasti, hovoří se o vnitřní (v rámci státu, vnitrostátní migraci). Byť jsou údaje o této prostorové mobilitě sledovány v téměř každé zemi příslušným statistickým úřadem, snaha o mezinárodní srovnání však naráží na bariéru v podobě neexistujícího mezinárodního konsenzu, který by harmonizoval způsob měření vnitřní migrace. Shromažďování dat pro mezinárodní srovnání tak opakovaně naráží na odlišnou metodiku i kvalitu sběru a zpracování dat. v neposlední řadě se napříč jednotlivými zeměmi objevuje také odlišná definice migranta.³⁵ Například v České republice je migrace definována jako změna trvalého pobytu přes hranice určité administrativní jednotky,

³³ PASTORE, Ferruccio. Visas, Borders, Immigration: Formation, Structure, and Current Evolution of the EU Entry Control System. In WALKER, Neil (ed.) *Europe's Area of Freedom, Security, and Justice*. 336 s. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2004, s. 89–42. ISBN 9780199274659. Vlastní překlad.

³⁴ BOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. 2., rozš. a uprav. vyd. 512 s. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-29999-5.

³⁵ HOLÁ, Bohdana. Srovnatelnost zahraniční migrace. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*. 2005, roč. 47, č. 3, s. 177-187. ISSN 0011-8265.

obvykle obce.³⁶ Cizojazyčná literatura migranta popisuje jako osobu, jež se stěhuje z jedné administrativní jednotky do jiné. Ke stěhování přitom může docházet i v rámci nejnižších administrativních jednotek a není tudíž omezeno výhradně na pohyb mezi středními a vyššími jednotkami. Současně je na migranta pohlíženo jako na osobu, jež se stěhuje se záměrem získat nové obydlí v jiné zemi, popřípadě v jiném regionu. V rámci vnitřní migrace pak anglicky psaná odborná literatura pracuje s pojmy, jako jsou *immigrants* a *outmigrants*. Pro migranty v rámci zahraniční migrace stanovila pojmy *immigrants* a *emigrants*.

Termín vnitřní migrace může nabývat i obecnějšího významu, a sice významu migrace uvnitř libovolně vymezené územní jednotky, která je menší či větší než území státu, sestávající z pohybů mezi jejími různými částmi. V tomto případě se hovoří o takzvané vnitrostátní migraci.³⁷

„Evropan se běžně domnívá, že migrují primárně lidé z rozvojového světa do vyspělých zemí (jiho-severní stěhování, south-north migration). Nikoli, kvantitativně se většina migrace odehrává uvnitř rozvojových zemí a mezi nimi.“³⁸

Termín vnější migrace (neboli vnější stěhování) zahrnuje pohyby přes hranice vymezené oblasti. V rámci vnější migrace se užívá termínů imigrace a emigrace, které slouží pro rozlišení pohybů do nebo ven z určité oblasti. Jako imigrace (neboli přistěhování) se označuje stěhování směrem do populace a jako emigrace (neboli odstěhování či vystěhování)³⁹ je označováno stěhování směrem z populace.

Pro oba tyto dva ukazatele je také možné vypočítat takzvané migrační saldo (neboli přírůstek stěhování či mechanický přírůstek), které představuje jednu z migračních

³⁶ KALIBOVÁ, Květa, PAVLÍK, Zdeněk. *Mnohojazyčný demografický slovník: český svazek*. 2. vyd. Praha: Česká demografická společnost, 2005. 184 s. ISBN 80-239-4864-4.

³⁷ ROUBÍČEK, Vladimír. *Úvod do demografie*. 1. Vyd. Praha: Codex Bohemia, 1997. 348 s. ISBN 80-85963-43-4.

³⁸ BAŠTECKÁ, Bohumila et al. *Psychosociální krizová spolupráce*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 320 s. ISBN 978-80-247-4195-6. s. 223.

³⁹ v případě vnitřní migrace se upřednostňuje termín odstěhování před vystěhováním. Dále platí, že vnitřní migrace zahrnuje zpravidla pouze pohyby mezi obcemi. Pohyby uvnitř obcí se v demografickém významu obvykle nepovažují za součást stěhování (migrace). Sledovány ale demografy i přesto bývají. Specifickým typem vnitřní migrace je pohyb obyvatel mezi městy a venkovem.

charakteristik. Migrační saldo, označované také jako čistá migrace, zjišťuje rozdíl mezi celkovým počtem přistěhovalých a vystěhovalých. Je-li migrační saldo kladné, jde o imigraci, je-li záporné, jedná se emigraci.⁴⁰

Při bližším zkoumání pojmu migrace lze pracovat ještě s dalšími důležitými pojmy, jejichž znalost je nezbytná při analýze mechanického pohybu obyvatel. Nabízí se například dělení na migraci dobrovolnou a nedobrovolnou či migraci individuální a kolektivní. Migraci dobrovolnou (též chtěnou) a migraci nedobrovolnou (též násilnou, vynucenou) nezřídka není možné jednoznačně rozlišit. Pro dobrovolnou migraci, která je mezi migranty nejčastější a je motivována především ekonomicky, je tak příznačný akt vědomé a dobrovolné volby opustit dané území. Jako příklad tohoto druhu migrace lze uvést pracovní nebo studijní migraci, dále migraci za účelem sjednocení rodin aj. Opakem je migrace nedobrovolná, k níž jsou jednotlivci donucováni veřejnou mocí, ať přímo, nebo nepřímo. Příkladem nedobrovolné migrace je vyhoštění. V této souvislosti se otevírá řada zajímavých otázek, zejména je-li řeč o vyhoštění v kontextu režimu volného pohybu osob. Celá řada odborníků se ptá, zdali je vůbec možné vyhostit státního občana jiného členského státu, který je zároveň občanem Evropské unie. Na rozdíl od migrace individuální dochází v rámci migrace kolektivní ke stěhování skupiny jednotlivců, případně celých rodin společně. O hromadné migraci se hovoří v případě, že jde o skutečně velký počet migrantů. Je jasné, že právě hromadná migrace z nějakého zeměpisného místa zbavuje konkrétní vesnici, město, případně dokonce celou zemi těch lidí, kteří by se mohli stát tolik nezbytnou hnací silou nutných reforem a pokroku v zemi. V kontextu těchto pojmů je třeba zmínit také pojem reemigrace neboli zpětná migrace, kterým se označuje návrat emigranta do (mateřské) země, z níž odešel. Ve srovnání s migrací je však reemigrace výrazně slabší. Za předpokladu, že je návrat do mateřské země organizován na náklady státu (zpravidla mívá ráz hromadných přesídlovacích akcí), hovoří se o takzvané repatriaci.

Je nutné dodat, že v migraci nejsou zahrnuty dočasné nebo periodicky se opakující formy prostorové mobility obyvatelstva, tj. například dojížděka za občanskou vybaveností,

⁴⁰ **KLUFŮVÁ, Renata, POLÁKOVÁ, Zuzana.** *Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 306 s. ISBN 978-80-7357-546-5.

za rekreaci, do škol, ale v současnosti ani takzvaný nomádismus⁴¹ aj. Jako kritérium pro začlenění do migračních pohybů zpravidla slouží délka pobytu, eventuálně právní status. „OSN doporučuje jako limitní pro zařazení do kategorie migrace hranici jednoho roku pobytu vně daný stát, ale západní a většina rozvojových zemí je z hlediska času a vázanosti pohybu ještě mnohem liberálnější.“⁴²

Při detailnějším prostudování vybrané literatury a informačních zdrojů se ukazuje, že lze pracovat s nespočtem definic migrace. Valná část z nich se ale v mnoha případech liší jen v drobných nuancích. Přesto lze v rámci jednotlivých definic vysledovat dvě skupiny. Zatímco ta první klade především důraz na prostorové aspekty na straně jedné a na změnu trvalého pobytu na straně druhé, ta druhá skupina definic má spíše sociologickou podstatu a ke stěhování přistupuje jako ke změně bydliště a tím pádem i změně sociálního prostředí, která jde ruku v ruce s nutností si vybudovat zcela nové kontakty. Zatímco první skupina definic je příznačná především pro českou odbornou literaturu, druhou skupinu definic lze nalézt zejména v anglické odborné literatuře. Pro ilustraci lze uvést následující definici:

„Migrace je proces společenské změny, kdy jednotlivec samostatně, nebo společně s jinými, z důvodu ekonomických zájmů, rozsáhlých politických zvrátů, vzdělávání nebo jiných důvodů, opouští jednu zeměpisnou oblast za účelem delšího pobytu nebo trvalého usídlení v jiné zeměpisné oblasti. Je třeba zdůraznit, že migrace není jen nadnárodní proces, ale může probíhat také mezi venkovem a městy. Každý takový proces zahrnuje nejen ztrátu členství v sociálních sítích⁴³ (která může, nebo nemusí být dobře zavedená), ale zahrnuje také zážitky spojené s prvními pocity ztráty, dislokace, odcizení a izolace, což vede až k procesům akulturace. Řada faktorů přítomných v okolí v kombinaci s určitou hladinou

⁴¹ Moderní nomádi žijí například půl roku ve Středomoří, půl roku v Anglii nebo jsou to pracovníci pohybující se celoročně s postupující sklizní.

⁴² DRBOHLAV, Dušan. Hlavní trendy mezinárodní migrace. *Demografie*. 1995, roč. 37, č. 4, s. 280. ISSN 0011-8265.

⁴³ Síť sociální vztahů představují pro migranty jistou formu sociálního kapitálu, jenž jim výrazně usnadňuje celý proces migrace. Do okruhu sociálních sítí spadá rodina, přátelé, komunitní organizace, zprostředkovatelé práce a cestování. v zemi původu, stejně jako v zemi cílové pak tyto sociální sítě velmi dobře propojují předchozí, stávající i potenciální migranty a ne-migranty (KOSER, Khalid, PINKERTON, Charles. *The Social Networks of Asylum Seekers and the Dissemination of Information about Countries of Asylum*. London: Migration Research Unit and University College London, 2002. ISBN 1-84082-872-2. [online]. 2002 [cit. 2016-01-30]. Dostupné z https://www.researchgate.net/publication/240336001_The_Social_Networks_of_Asylum_Seekers_and_the_Dissemination_of_Information_About_Countries_of_Asylum. Vlastní překlad).

*stresu, schopností vypořádat se stresem a schopností zakořenit v místní komunitě, povede buď k tomu, že jedinec pocítí usazení v novém místě, nebo bude zažívat pocit izolace a odcizení.*⁴⁴

Vymezování základních typů migrace je však nutně podmíněno hlavními příčinami (faktory) migrace, neboť právě tyto faktory samotné migrace předcházejí. Při pohledu do doby před přelomovým revolučním rokem 1989 se zcela jasně ukazuje, že největší vliv na migrační pohyb tehdy měly především důvody válečné, rasistické, popřípadě politické. Na konci 20. století se však situace změnila a převládat začaly ekonomické příčiny (faktory) migrace. Za tím zdaleka nejvýznamnějším faktorem migrace, tj. faktorem ekonomickým lze všeobecně vidět snahu o dosažení vyššího reálného příjmového standardu, než jaký existuje v domácích poměrech. Až doplňkovou příčinou (motivem) je získání pracovních (odborných) zkušeností a zdokonalení jazykových znalostí. Pro tu část populace jakéhokoliv státu, která usiluje o migraci za prací do zahraničí, je toto dominantní motiv jejich možné životní strategie. Všeobecně tak lze vyčlenit dvě základní skupiny faktorů a tudíž i dva základní typy migrace, tj. migraci politickou a migraci pracovní (neboli ekonomickou).

Zahraniční pracovní migraci, které je věnována celá tato práce, lze podle charakteru potenciálních migrantů a forem výkonu zaměstnání v zahraničí rozdělit do několika různých typů. Toto dělení je nezbytným vodítkem pro identifikaci možných dopadů na ekonomicky dotčené země, i pro odhad stimulů iniciujících konkrétní migrační rozhodnutí. Tímto způsobem je také možné odhadovat rozsah budoucí migrace.

V rámci pracovní migrace jsou rozlišovány tyto typy:

- migrace pobídková (angažovanost cílového státu, získávání odborníků, odliv mozků):

Pobídková migrace je realizována na výzvu cílového státu. Jejimi přínosy jsou budoucí (vysoké) příjmy v cílové zemi, ale také dobré pracovní podmínky na specializovaném

⁴⁴ **BHUGRA, Dinesh.** Migration, distress and cultural identity. *British Medical Bulletin*. 2004, roč. 69, č. 1, s. 129. ISSN 0007-1420. Vlastní překlad.

pracovišti, které jsou v mateřské zemi v podstatě nedosažitelné. Jako příklad tohoto typu migrace lze uvést systém „zelených karet“, který zavedlo Německo. Na jeho výzvu odcházejí specialisté (odborníci) z ekonomicky méně vyspělého státu do státu s vyšším životním standardem za výhodnou pracovní nabídkou. Tento typ migrace, která je převážně „kariéerní“, může být termínově ohraničen, ale může mít také celoživotní charakter.⁴⁵ Dlouhodobý předpoklad je takový, že pobídková migrace bude i nadále růst a bude se průběžně rozšiřovat o nabídky aktuálně nedostatkových profesí. Tak zatímco dříve se pobídková migrace týkala výlučně špičkových specialistů (odborníků), stále častěji jsou vyhledávány také profese středního personálu nebo zdatných řemeslníků.⁴⁶ Na základě nejvyššího stupně dosaženého vzdělání a odborné kvalifikace tak lze pracovní migranty dělit na nekvalifikované, kvalifikované a vysoce kvalifikované.

- migrace poptávková (vychází z vlastního rozhodnutí migranta):

Potenciální migrant se v případě poptávkové migrace sám a na základě vlastních impulsů (jak ekonomických, tak také mimoekonomických) rozhoduje, zdali bude pracovat, případně i žít v zahraničí. Právě s tímto typem pracovní migrace je velmi úzce spojována intenzivní diskuse o podmínkách uplatnění volného pohybu pracovních sil pro ekonomicky méně výkonné členské státy střední a východní Evropy. „*V pozadí nastolených opatření k omezení volného pohybu stojí obavy některých členských států (především Německa a Rakouska) z přílivu levných pracovních sil z okolních přístupujících zemí a následného růstu nezaměstnanosti a tlaku na snižování mezd v daném (především příhraničním) regionu.*“⁴⁷ Realizovat ji může potenciální migrant buď ve formě pobytu, nebo dojížděky.

- migraci pobytová (krátkodobou, dlouhodobou – celoživotní)

Pro tento typ migrace je příznačná změna, a sice změna místa pobytu, práce i života jako takového. Tato změna může být krátkodobá, stejně jako dlouhodobá. O dlouhodobé změně je možné uvažovat tehdy, když si potenciální migrant vymezí hranici pobytu v cílovém státě

⁴⁵ VAVREČKOVÁ, Jana. Prognózy migračního potenciálu České republiky po rozšíření Evropské unie a metody jeho odhadu. Aplikované právo. 2005, roč. 3, č. 1, s. 69-86. ISSN 1214-4878.

⁴⁶ VAVREČKOVÁ, Jana. Prognózy migračního potenciálu České republiky po rozšíření Evropské unie a metody jeho odhadu. Aplikované právo. 2005, roč. 3, č. 1, s. 69-86. ISSN 1214-4878.

⁴⁷ VAVREČKOVÁ, Jana. Prognózy migračního potenciálu České republiky po rozšíření Evropské unie a metody jeho odhadu. Aplikované právo. 2005, roč. 3, č. 1, s. 70. ISSN 1214-4878.

přesahující 2–3 roky, i v tomto případě sehrává nejdůležitější roli příjmový rozdíl mezi mateřskou a cílovou zemí migranta. Ten na straně jedné působí jako klíčový motivační činitel a na straně druhé je nápomocný při překonávání obtíží souvisejících s vazbami k domácímu prostředí a se vstupními investicemi.

- migraci dojížděková (neboli pendlerská):⁴⁸

Rozhodne-li se potenciální migrant pro tento typ migrace, v praxi to pro něj znamená, že místo jeho pobytu i nadále zůstane v mateřské zemi. Migraci pak může uskutečňovat několika možnými způsoby. Buď do cílové země každodenně dojíždí, nebo i po skončení pracovní doby zůstává ve své cílové zemi a do své domovské země se vrací jen o víkendech, svátcích, prázdninách atp. Onou dojížděkovou zemí se tak v tomto ohledu nejčastěji stává sousední země, jež sousedí s domovskou zemí emigranta. Tím nejsilnějším motivem dojížděky obyvatel do zaměstnání, která představuje významný sociální jev, je zvýšení kvality života. Rozsah, vzdálenosti, směry a způsoby dojížděky obyvatel do zaměstnání (ale i škol) tak současně odrážejí také ekonomickou strukturu daného regionu/státu. Kromě vyšší mzdy hraje roli při rozhodování, zdali přijmout nabídku pracovní pozice v sousední zemi, také výhodný kurz přepočtu mzdy směnným kurzem na měnu mateřské země, stejně jako kupní síla přepočtové mzdy v cenové hladině mateřské země.⁴⁹

1.2 Druhy migrace

Migrace představuje proces, který je starý jako lidské uspořádání samo. Migrační procesy tou měrou patří mezi nejdynamičtější procesy v lidské společnosti. Lidé odnepaměti toužili po lepších životních podmínkách pro sebe i pro svou rodinu. Na historii lidstva tak lze v podstatě nahlížet jako na historii migrace jednotlivců, skupin i celých národů. Průběhem historického vývoje se však význam slova migrace měnil společně s tím, jak se měnila i migrační motivace. Migrační motivaci, která je jedním z nejdůležitějších faktorů

⁴⁸ BAŠTÝŘ, Ivo et al. *Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2005. 334 s. ISBN 80–210–3722–9.

⁴⁹ BAŠTÝŘ, Ivo et al. *Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2005. 334 s. ISBN 80–210–3722–9.

studia migrací a má výraznou sociologickou relevanci, si lze představit „jako vzniklou potřebu uspokojovanou a uspokojenou realizací migrace“.⁵⁰

Na samém počátku lidských dějin působila migrace jako klíčová hybná síla rozvoje lidské společnosti a byla motivována čistě touhou po přežití. Nynější motivace k migraci je ale v řadě ohledů odlišná a o mnoho komplikovanější. Ponejvíce se hovoří o migraci, jež je výsledkem okolních podmínek. Může být zapříčiněná populačním růstem, rychlou urbanizací, ekonomickými faktory, nestabilní politickou situací v zemi, (občanskými) válkami, nezaměstnaností, pandemickou nemocí, porušováním lidských práv, chudobou obyvatelstva, přírodními a ekologickými katastrofami atd. Nezřídka se z tohoto důvodu hovoří i o takzvané environmentální migraci, která je vyvolaná dlouhodobým tlakem na životní prostředí, způsobená člověkem, případně je důsledkem přírodních fenoménů.⁵¹

Stále závažnějším problémem se migrace stává podobně i v důsledku globalizace. Nejenže došlo ke zmenšení vzdáleností mezi jednotlivými kontinenty, ale rozdíly v životních podmínkách chudých a bohatých regionů světa se staly viditelnější. Pehe J. v této souvislosti pronesl následující slova: „Globalizace je projektem těch, kteří se mají dobře, aby se měli ještě lépe a to na úkor těch, kteří v otevřeném ekonomickém prostoru nejsou schopni konkurovat. Uprchlíci intuitivně míří tam, kam z jejich zemí odteky peníze“.⁵² v současném moderním světě je na přeshraniční pohyb obyvatelstva nahlíženo jako na obvyklou součást civilizace. Evidence migrace osob, bez ohledu na to, zdali se jedná o migraci zákonnou, nebo nezákonnou, byla zavedena v období 16. a 17. století. Systém státních dokladů, hraničních kontrol a vízových režimů byl otevřen, jak již bylo uvedeno výše, v 19. a na samém počátku 19. století. Primárním sledovaným cílem bylo ochránit hranice státu vůči cizím státním příslušníkům na straně jedné a nepřátelům národa a státu na straně druhé.

Z potřeb a zájmů daného státu na migraci cizinců pak vychází rozdělení druhů migrace na legální a nelegální. Jak s legální, tak také s nelegální migrací je spojeno mnoho

⁵⁰ ŠTEFÁNKOVÁ, Marie, DRBOHLAV, Dušan. „Zlatá Praha“, „zaslíbený jih“ a to ostatní...? Regionální a sídelní preference obyvatelstva Česka. *Geografie*. 2014, roč. 119, č. 3, s. 218-239. ISSN 1212-0014.

⁵¹ MYERS, Norman. Environmental Refugees: a growing phenomenon of the 21st century. *Population and Environment*. 1997, roč. 19, č. 2, s. 167-182. ISSN 0199-0039. Vlastní překlad.

⁵² PEHE, Jiří. In HOFFMAN, Ivan. *Armáda na hranice*. [online]. 15. 8. 2015 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://m.rozhlas.cz/plus/nazory/zprava/1522726>.

následků, s nimiž se musí cílové státy vyrovnávat. Zatímco legální migrace v řadě konkrétních případů výrazně podporuje ekonomický růst států nebo pomáhá vyrovnat se s negativními důsledky celkového stárnutí evropské populace a tudíž s ubýváním práceschopného obyvatelstva, nelegální migrace (tj. migrace v rozporu s pravidly pro vstup na území dotčeného státu)⁵³ v cílové zemi potenciálně generuje výraznější ekonomické dopady a přináší tak s sebou celou řadu negativních jevů, například v podobě nárůstu kriminality, organizovaného zločinu spojeného s pašováním a zaměstnáváním nelegálních přistěhovalců atd. S problematikou nelegální migrace je úzce spojen také další problém, který se dotýká zejména západoevropských států. Ty čelí problému plného začlenění rozsáhlých přistěhovaleckých skupin do většinového proudu společnosti, jmenovitě je pak tento problém spjat s islámskou vírou. Řada modelů a přístupů k jejich integraci je totiž relativně neúspěšná. Boj proti nelegální migraci a proti jejím organizátorům je tak prioritou číslo jedna v celé Evropské unii.

1.2.1 Legální migrace a typy legálních pobytů

Legální migrace

Pod pojmem legální migrace se rozumí vstup, pobyt a vycestování cizinců z/na území daného státu uskutečněné v souladu s právními předpisy. S legální migrací jsou zpravidla spojeny dva různé důvody, tj. důvody politické a ekonomické. Za jistých okolností může být legální migrace prospěšná jak pro zemi původu, tak také pro cílové země i migranty samotné. Jinými slovy, dobře řízená migrace je přínosná nejen pro rozvoj zdrojových zemí (tj. zemí původu), ale napomáhá i pružnému uspokojování nedostatku pracovních sil v určitých odvětvích cílových zemí.

Za předpokladu, že pro legální migraci nejsou stanovena pevně daná pravidla a podmínky pro jejich dodržování, může i legální migrace představovat potenciální bezpečnostní riziko a hrozbu. V praxi představuje legalizace pobytu cizinců na území cílových zemí, která je snahou o legalizaci pobytu nelegálních migrantů, komplikovaný a na čas náročný proces, jenž je ovlivněný mnoha individuálními i situačními faktory. V řadě

⁵³ BAŠTÝŘ, Ivo et al. *Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 334 s. ISBN 80-210-3722-9.

případů navíc tento proces končí naprosto bezúspěšně, což je dáno mimo jiné převládající restriktivní politikou státu, nepřehlednými a velmi často novelizovanými právními předpisy, nevstřícným postojem úředníků při komunikaci s cizinci atp. V případě, že cizinec překročí dobu povoleného pobytu stanovenou vízem, dochází tak k propojení legální migrace s nelegální a například legální vstup na území se mění buď na nelegální pobyt, nebo „jen“ na nelegální zaměstnání.

Typy legálních pobytů

S legální migrací jsou úzce spjaty také jednotlivé typy pobytů cizinců na území daného státu. Pro účely této práce budou demonstrovány na příkladu České republiky. Problematika mezinárodní migrace začala být pro Českou republiku aktuální až v souvislosti se změnami v politické orientaci, tj. po roce 1989, kdy došlo k onomu proklamovanému „otevření se světu“ a Česká republika se tak postupně stala imigrační zemí.⁵⁴ Do té doby totiž žila česká společnost víceméně uzavřeně. Poměrně liberální přístup k získání trvalého pobytu v České republice (navíc o něj bylo možné požádat i na území České republiky) pak v praxi znamenal relativně rychle rostoucí tempo přílivu cizinců. Podobně liberální přístup si Česká republika zachovávala v průběhu celých 90. let také k získávání pobytových a pracovních povolení pro občany jiných zemí. I v období mezi lety 1990–1996 však česká migrační politika vykazovala určité restriktivní rysy, mezi které patřila náročnost získání českého občanství. Nadměrně liberální přístup migrační politiky byl tehdy zapříčiněn i faktem, že migrace představovala úplně nové téma a migrační politika tak citelně postrádala ucelenou koncepci, podle níž by mohla postupovat.⁵⁵

Česká legislativa specifikuje hned několik různých typů pobytů cizinců v České republice. Jedná se zejména o krátkodobý pobyt určený pro dobu méně než 90 dnů, dále dlouhodobý pobyt a dlouhodobé vízum určené pro delší dobu než 90 dnů a nakonec trvalý

⁵⁴ DRBOHLAV, Dušan et al. *The Czech Republic: on its way from emigration to immigration country*. IDEA Working Papers, 11.[online]. květen 2009 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP11_Czech_Republic.pdf. Vlastní překlad.

⁵⁵ BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Andrea. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005. 308 s. ISBN 80-210-3875-6.

pobyt pro cizince, kteří se rozhodli zůstat v České republice. Pro snazší orientaci v jednotlivých typech pobytů lze informace vepsat do tabulky (viz tabulka 1.1).

Tabulka 1.1: Rozdíly v délkách pobytů

Krátkodobý pobyt	do 90 dnů za každých 180 dnů
Dlouhodobé vízum	nad 90 dnů po dobu 6 měsíců
Dlouhodobý pobyt	nad 90 dnů po dobu delší než 6 měsíců
Trvalý pobyt	na dobu 10 let, může se opakovaně prodlužovat

Zdroj: Baštecká Bohumila, *Psychosociální krizová spolupráce*. 2013

Zdroj:⁵⁶

Přechodný pobyt

Přechodný pobyt lze dále dělit, a sice na přechodný pobyt krátkodobý (cizinec může pobývat v České republice – potažmo v Schengenském prostoru bez víza, ale může mít také uděleno vízum průjezdní = vízum typu B, letištní = vízum typu A, a vízum výjezdní; vízum k pobytu do 90 dnů – krátkodobé = vízum typu C) a přechodný pobyt dlouhodobý (vízum zvláštní, diplomatické; vízum nad 90 dní – dlouhodobé; povolení k dlouhodobému pobytu).⁵⁷

Trvalý pobyt

Jako trvalý pobyt se označuje adresa pobytu občana České republiky nebo cizince po 5 letech nepřetržitého pobytu na území České republiky (do té doby se u cizince jedná o dočasný pobyt). Adresa je zapsána v registru obyvatel. Místo trvalého pobytu může mít každý člověk pouze jedno jediné. Ohlašuje se na obecním úřadě.

Aby byl trvalý pobyt přiznán cizinci, musí na území České republiky pobývat na základě povolení k pobytu nebo rozhodnutí příslušného orgánu. Povolení k trvalému pobytu může

⁵⁶ BAŠTECKÁ, Bohumila et al. *Psychosociální krizová spolupráce*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 320 s. ISBN 978-80-247-4195-6.

⁵⁷ BAŠTECKÁ, Bohumila et al. *Psychosociální krizová spolupráce*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 320 s. ISBN 978-80-247-4195-6.

být cizinci vydáno, je-li jeho pobyt na území v zájmu České republiky, nebo zažádal-li cizinec o povolení z humanitárních důvodů. „*Občan Evropské unie může podle zákona o pobytu cizinců zažádat Ministerstvo vnitra o povolení k trvalému pobytu na území České republiky, zejména pokud splní podmínku 5 let nepřetržitého přechodného pobytu na území.*“⁵⁸ Povolení k trvalému pobytu může být uděleno rovněž rodinnému příslušníkovi občana Evropské unie, konkrétně po 5 letech nepřetržitého pobytu na území, nebo po 2 letech nepřetržitého přechodného pobytu, pokud je minimálně 1 rok rodinným příslušníkem občana Evropské unie. Aby byl požadavek nepřetržitého přechodného pobytu zachován, nesmí občan Evropské unie pobývat mimo území České republiky méně jak 6 měsíců ročně.⁵⁹

1.2.2 Nelegální migrace

Ve spojitosti s nelegální⁶⁰ migrací, jevem souvisejícím s vývojem migračních politik jednotlivých států, vyvstává (nejen) na českém trhu práce řada potenciálních rizik. Nelegální migrace v mnoha případech přímo vede k nelegálnímu zaměstnávání, výkonu práce ve zhoršených pracovních podmínkách a zvýšenému riziku pracovních úrazů, obchodu s lidmi aj.⁶¹ Odsudek nelegality však na migranty padá v celé řadě případů naprosto neprávem, aniž by se oni sami o vznik této situaci jakkoliv přičinili. Například se stávají oběťmi obchodu s lidmi, jehož problematika je s mezinárodní migrací úzce svázána.

⁵⁸ MACHOVÁ, Zuzana. *Volební právo cizinců v komunálních volbách České republiky a jeho využití*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013. 154 s. ISBN 978-80-246-2342-9. s. 35.

⁵⁹ MACHOVÁ, Zuzana. *Volební právo cizinců v komunálních volbách České republiky a jeho využití*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013. 154 s. ISBN 978-80-246-2342-9.

⁶⁰ Pojem „nelegální“ je užíván výhradně pro popis migrace, nikdy ne pro popis migrantů. Vychází se z předpokladu, že žádný člověk nemůže být ze své podstaty „nelegální“. Spojení „nelegální migrant“ bylo v mezinárodním pojetí prohlášeno za neetické. Mezinárodní organizace pro migraci i světové agentury proto v této souvislosti hovoří raději o neregulární migraci či neregulárních migrantech/migrantkách. (KOCOUREK, Jiří, ŘÍHOVÁ, Marie, ŠIMEČEK, Petr. *Materiály o interkulturní problematice pro česko-vietnamské interkulturní asistenty*. 1. vyd. Praha: Klub Hanoi Praha, 2014. 80 s. [online]. 2014 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://www.klubhanoi.cz/pdf/kestazeni/2014OPPA_FIN_tisk.pdf.)

⁶¹ SVOBODOVÁ, Lenka, MLEZIVOVÁ, Iveta. Nelegální migrace a některé její souvislosti. *Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti*. [online]. 2014, roč. 7 [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://www.bozpinfo.cz/josra/josra-migrace/nelegalni-migrace.html>.

O nelegální migraci lze hovořit v případě, kdy dojde k:

- neoprávněnému vstupu na území státu,
- neoprávněnému opuštění území státu,
- neoprávněnému pobytu na území státu,
- pobytu, jenž je v rozporu s účelem, pro který bylo vydáno pobytové oprávnění.⁶²

Současně platí, že nelegalita pobytu cizinců na území státu znamená rozpor faktického stavu a stavu právního. Státní moc na tento rozpor reaguje několika možnými způsoby. „*Nelegální migrace je fenoménem, který může v cílových zemích zásadním způsobem ohrozit vnitřní stabilitu a bezpečnostní situaci. Z tohoto důvodu jsou opatření v oblasti potírání nelegální migrace jedním ze zásadních témat řešených v rámci migrační politiky České republiky.*“⁶³ Častokrát cílové země přistupují k represí, která je důležitá, legitimní a všeobecně přijímaná, a k trestání porušování právních předpisů. To ale ani zdaleka nejsou veškeré možné prostředky při řešení neoprávněného pobytu cizinců. Řada vyspělých států upřednostňuje při řešení příčin nelegální migrace odlišná řešení nelegality cizinců. Jedním z běžných řešení je například projekt takzvané regularizace neboli legalizace neregulérního statutu imigrantů prostřednictvím zákona. Ta v současné době patří mezi nejvíce diskutované nástroje řízení migrace. Státy, jako je Itálie, Řecko, Velká Británie a další, které se rozhodly pro regresí, volily povětšinou amnestii pro žadatele o azyl nebo amnestii pro lidi, kteří neměli oprávnění k pobytu.⁶⁴ Společným záměrem všech těchto řešení je přizpůsobit faktický stav právním předpisům.

Pro potírání nelegální migrace v České republice byl v roce 2003 připraven a Usnesením vlády České republiky č. 108 ze dne 4. února 2004 také schválen základní koncepční dokument nazvaný Akční plán boje s nelegální migrací. Tento dokument si klade za cíl nalézt opatření, která budou motivovat cizince k legálnímu pobytu na území České republiky a eliminovat nelegální migraci. Konkrétními opatřeními pak jsou prevence,

⁶² **Ministerstvo vnitra České republiky.** *Azyl, migrace a integrace.* [online,a]. s.a. [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/mvcren/docDetail.aspx?docid=46522&docType=&chnum=4>.

⁶³ **Ministerstvo vnitra České republiky.** *Azyl, migrace a integrace.* [online,a]. s.a. [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/mvcren/docDetail.aspx?docid=46522&docType=&chnum=4>.

⁶⁴ **Migraceonline.cz.** *Regularizace nelegální migrace.* [online]. s.a. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/temata/regularizace/>.

kontrola, sankce, legislativa, meziresortní spolupráce a mezinárodní spolupráce. Na důsledném naplňování těchto opatření se podílejí vybraná ministerstva České republiky, tj. Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo průmyslu a obchodu a Ministerstvo financí.⁶⁵

1.3 Formy migrace

V předchozích podkapitolách byly postupně definovány hlavní charakteristiky migrace, na závěr první kapitoly by proto bylo praktické shrnout obecné dělení migrace a blíže rozvést dělení migrace z hlediska směru migračního toku.⁶⁶ Existuje vícero různých kritérií a metod, které mohou být při členění migrace uplatněny. Velmi stručně lze migraci vymezit na základě:

- migračního toku: imigrace – emigrace – reemigrace,
- zasaženého prostoru: migrace vnitrostátní – mezinárodní,
- dobrovolnosti: migrace dobrovolná – vynucená,
- časového hlediska: migrace trvalá – dlouhodobá – krátkodobá – krátkodobá cirkulační,
- právního statusu: migrace legální – nelegální.

Shodně se směrem migračního toku z hlediska konkrétní země lze migraci rozdělit na tyto formy: imigraci – emigraci – reemigraci.

Imigrace neboli přistěhovalectví (zrcadlovým obrazem je emigrace).

Jedná se o proces, při kterém se na území státu usídlují cizinci, tj. lidé, kteří mění místo pobytu směrem na území jiného než domovského státu. V tomto kontextu je imigrace

⁶⁵ **Ministerstvo vnitra České republiky.** *Azyl, migrace a integrace.* [online,a]. s.a. [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/mvcren/docDetail.aspx?docid=46522&docType=&chnum=4>.

⁶⁶ Toky migrací nebo také migrační toky označují množství migrantů, kteří se stěhují buď dovnitř, nebo ven z určitého regionu právě do jiného určitého regionu. Současně se ale vymezuje také proud, jenž míří zcela opačným směrem. Za předpokladu, že je v porovnání s tím prvním proudem menší, hovoří se o takzvaném protiproudu. Migrační toky mezi jednotlivými zeměmi, které vstupují do popředí v souvislosti s migrací, jsou popisovány z hlediska jejich směru, příčiny, druhu a charakteru účastníků. (**ROUBÍČEK, Vladimír.** *Úvod do demografie.* 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1997. 348 s. ISBN 80-85963-43-4.).

procesem, kdy se na území státu usazují cizinci – imigranti (přistěhovalci). Důvody emigrace mohou být jak ekonomické, tak také politické či náboženské. Přistěhovalectví má 2 podoby (tj. dlouhodobý pobyt, či dokonce trvalý pobyt). Jako imigrant se označuje člověk – cizinec, který přišel do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.⁶⁷

S imigrací bývá spojována rovněž celá řada problémů. Imigranti v mnoha případech odcházejí ze svých zemí, v nichž je nízká životní úroveň a kulturně odlišné prostředí, hodnoty, zvyklosti, komunikační normy, zkušenosti aj. V jejich dosavadním životě se tak nepochybně jedná o výraznou změnu. Změna může být pro přistěhovalce natolik výrazná, že se leckdy hovoří dokonce o takzvaném „kulturním šoku“⁶⁸, případně i o traumatické události. Mareš J. v této souvislosti uvádí následující přirovnání: „*Přistěhovalectví se do jisté míry podobá rozvodu či život ohrožujícímu onemocnění v tom, že nejde o jednorázové trauma (jako je úraz, zemětřesení), ale o celou sérii traumatizujících událostí s dlouhým trváním, často mnoho let.*“⁶⁹

Avšak ti přistěhovalci, kteří se po příchodu do cílové země nejsou s to (nechtějí se) se dobře integrovat (zapojit) do společnosti, začnou vytvářet svou vlastní ekonomickou i sociální infrastrukturu, jakousi minoritní enklávu, jež vychází a navazuje na kulturní prostředí země jejich původu. V té si pak nejen sami přistěhovalci, ale postupem času také jejich potomci připadají jako ve své původní vlasti. Tímto způsobem vznikají často skloňovaná ghetta (izolované komunity) velmi specifického typu, jejichž osazenci si tvoří své vlastní zákony a pravidla, nezřídka se potýkají s nezaměstnaností atd. Přistěhovalci v nich se cítí zcela odtrženi od majoritní společnosti, mluví svým mateřským jazykem, tj. jiným jazykem než jazykem oficiálním atp.

V některých případech nacházejí obyvatelé ghetta (zejména jejich mladší generace) útěchu ze své neutěšené situace v sociální revoltě či dokonce v radikálních ideologiích, jako

⁶⁷ **Ministerstvo vnitra České republiky.** *Azyl, migrace a integrace. Terminologický slovník.* [online,b]. s.a. [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>.

⁶⁸ Kulturním šokem se rozumí „*psychický i sociální otřes způsobený překvapivým, nečekaným nebo neuvěřitelným zjištěním, které bylo vyvoláno bezprostředním kontaktem jednotlivce, sociální skupiny nebo celé společnosti s cizí, neznámou, dosud neinteriorizovanou kulturou*“ (**HRDÝ, Ladislav, SOUKUP, Václav, VODÁKOVÁ, Alena.** *Sociální a kulturní antropologie.* 1. vyd. Praha: SLON, 1993. 157 s. ISBN 80-901424-1-9. s. 93).

⁶⁹ **MAREŠ, Jiří.** *Posttraumatický rozvoj člověka.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 200 s. ISBN 978-80-247-3007-3. s. 146.

je náboženský fanatismus, anarchismus atd. Právě s tímto neutěšeným stavem se dnes musí vypořádat například lokality v západní Evropě, kde integrační opatření v podstatě úplně selhala. Popřípadě se jedná o následek v mnoha ohledech velmi nerozvážené, chybně nastavené a příliš uvolněné imigrační politiky.⁷⁰ Naopak u místních pak uprchlíci, kteří vykazují problémy se přizpůsobit, často probouzí nežádoucí reakce v podobě xenofobie většinové společnosti. Ta může být ale zapříčiněna také neznalostí kultury a tradic přistěhovalců.

Emigrace neboli vystěhovalectví

Emigraci lze definovat nejen jako změnu místa pobytu z území domovského státu směrem na území jiného státu, ale i jako změnu pobytu lidí v rámci jedné země. Ještě jinak – emigrace je proces, kdy obyvatelé opouštějí své domovské státy s cílem usídlit se v zahraničí. Výrazem emigrace se také označuje dobrovolné nebo nějakým způsobem vynucené vystěhování občanského jedince nebo skupiny (například jeho rodiny) z vlasti do jiné země z důvodů politických, hospodářských, náboženských, z důvodů sexuální orientace aj. Emigranti se nazývají osoby, které emigrují, tj. opouštějí území svého domovského státu s cílem usídlit se v zahraničí. Nelze přitom opomenout zdůraznit, že je třeba reflektovat rozdíl mezi emigrací a exilem. Zatímco exil je vyhnanstvím a symbolizuje v podstatě nesvobodu a trest, emigrace je vystěhováním a emigrant se ve většině případů rozhodne svou zemi opustit naprosto dobrovolně.⁷¹

Jak emigrace, tak také imigrace mohou mít sezónní, tj. dočasný, nebo trvalý charakter. Na základě územního rozsahu se pak člení na transkontinentální, vnitroeurospé a vnitřní.

⁷⁰ **HOKOVSKÝ, Radko.** *Česku se dlouhodobě vyplatí rozvázná imigrační politika.* [online]. 24. 2. 2013 [cit. 2016-02-19]. Dostupné z: <http://evropske-hodnoty.blog.ihned.cz/c1-59383910-cesku-se-dlouhodobě-vyplatí-rozvázná-imigrační-politika>.

⁷¹ **BROUČEK, Stanislav, HRUBÝ, Karel (eds).** *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století: symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu, 29.–30. června 1998.* 1. vyd. Praha: Karolinum ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, 2009. 339 s. ISBN 80-85010-10-0.

Reemigrace neboli zpětná migrace

Pojmem reemigrace se míní návrat dřívějších emigrantů zpět do vlasti. Při pojetí reemigrace jako procesu se ukazuje, že v sobě zahrnuje jak emigraci, tak také zpětnou imigraci do mateřské země. Vhodné je vyčlenit také termín pro potomky emigrantů, kteří se vrací zpět do vlasti svých předků. Vaculík J.⁷² navrhuje, aby tito potomci nebyli nazýváni reemigranty jako jejich rodiče, ale aby byli výstižněji nazýváni přesídlenci. „*V případě, že pojem reemigrace užíváme pro návrat osob, které v minulosti emigrovaly z vlasti, tak pro přesídlení jejich potomků, kteří při striktním výkladu tohoto pojmu nebyli reemigranty, tj. zpětnými emigranty (navrátilci), ale přesídlenci. Vzhledem k tomu, že posledně uvedení tvořili většinu, bylo by zřejmě vhodnější nahradit termín reemigrace pojmem přesídlení.*“⁷³ Ve spojitosti s pojmem reemigrace bývá v odborné literatuře opakovaně skloňován také pojem repatriace, tj. proces vrácení osoby zpět do místa jejího původu – do vlasti, popřípadě navrácení občanství.

⁷² VACULÍK, Jaroslav. *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1993. 158 s. ISBN 80-210-0585-8.

⁷³ VACULÍK, Jaroslav. *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1993. 158 s. ISBN 80-210-0585-8. s. 11.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ MIGRACE OD ROKU 1945

Z hlediska migrace si byly obě světové války ve svém důsledku velmi podobné. Byly to totiž právě válečné konflikty a následné poválečné měsíce, které v moderních dějinách představovaly stěžejní příčinu hromadných přesunů obyvatelstva. Druhá světová válka a následující bolševizace zapříčinily již druhou migrační vlnu. Obrovská vlna poválečné migrace přitom byla rozpoutána z několika rozličných důvodů. Jmenovat lze přinejmenším důvody v podobě repatriace, nuceného transferu německých menšin z území střední a východní Evropy do Německa atd. Další, třetí migrační vlna kulminovala v období studené války. Předznamenalo ji postavení Berlínské zdi i rozpad koloniálních říší (nejprve v Asii, později i v Africe). „*V této vlně probíhaly největší přesuny obyvatelstva mezi dvěma nově vzniklými státy: Indií a Pákistánem. Důvodem bylo sebeurčení obyvatel na náboženském základě. Toto stěhování bylo ale zároveň jedním z nejkrvavějších. Hrůzným mementem té doby jsou vlaky mrtvých, povražděných lidí, které dojely do cíle s jediným živým pasažérem – strojvůdcem.*“⁷⁴ Další migrační vlnu následně vyvolal rozpad sovětského impéria a jeho satelitů.

S obnovením velkých migračních toků po druhé světové válce, tj. po roce 1945, nastal také vrchol přesunu obyvatelstva. V té době se rovněž proud migrace obrátil. To konkrétně v praxi znamenalo, že roli přistěhovaleckých zemí převzaly západní země. Až do vypuknutí druhé světové války byla totiž migrace výlučně otázkou evropských zemí, které osidlovaly nová, dosud neobydlená území takzvaného Nového světa.⁷⁵

V období po druhé světové válce lze na základě obecné typologie, upravené pro potřeby daného období, rozlišit hned několik základních migračních toků. Mezi rokem 1945 a začátkem 70. let vedly 3 hlavní typy migrací k tvorbě nových, etnicky⁷⁶ odlišných a pokročilých skupin.

⁷⁴ ŠKVÁRA, Jan. *Strach z cizinců – migrace na konci století*. [online]. Červen 1999 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: http://czech-press.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2089:strach-z-cizinc-migrace-na-konci-stoleti-sp-1955599215&catid=1584&Itemid=148.

⁷⁵ Kolektiv autorů. *Masová imigrace. Záchrana, nebo zkáza Evropy?* 1. vyd. Praha: Institut Václava Klause, 2016. 222 s. ISBN 978-80-7542-007-7.

⁷⁶ Po druhé světové válce byl termín etnický užíván jako jemnější výraz pro termín rasový.

Jednalo se o:

- migraci pracovníků z evropské periferie do západní Evropy, často prostřednictvím takzvaného *gastarbeiter* systému (angl. *guestworker systems*),
- migraci „koloniálních pracovníků“ do bývalých koloniálních mocností,
- stálou migraci do Severní Ameriky a Oceánie, nejprve z Evropy a později i z Asie a Latinské Ameriky.⁷⁷

Přesné načasování těchto přesunů však bylo přese všechno poměrně různorodé. Zatímco přesuny začaly později v Německu, dříve skončily ve Velké Británii. Migrace do Spojených států amerických rostla velmi rychle zejména poté, co byly přijaty imigrační reformy z roku 1965. Ty byly na rozdíl od platné zákonné úpravy z roku 1924 v otázce imigrace mnohem liberálnější. Ve jménu humanitárních cílů se tak podařilo zrušit rasové a národnostní hledisko pro přijímání přistěhovalců.

Na rozdíl od migrace do západní Evropy a Austrálie – migrace do Spojených států amerických v polovině 70. let neklesala vůbec. Tyto tři výše uvedené typy rovněž vedly ke spojení rodin i k dalším typům řetězové migrace.⁷⁸ Vymezit lze i další typy migrace, které se ovšem na vzniku etnických menšin nijak výrazně nepodílely. Pro ilustraci je můžeme i jinak pojmenovat:

- masové přesuny evropských uprchlíků na konci druhé světové války (pohyby uprchlíků po roce 1945 byly nejsignifikantnější v případě Německa),
- reemigrace bývalých kolonistů do vlasti, protože kolonie získaly nezávislost.⁷⁹

Po roce 1968 pak na významu získal ještě jeden další typ migrace. K 1. listopadu 1993 totiž vstoupila v platnost takzvaná Maastrichtská smlouva (neboli Smlouva o Evropské

⁷⁷ CASTLES, Stephen, MILLER, Mark. *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. 4. vyd. New York: The Guilford Press, 2009. 370 s. ISBN 978-1606230695. Vlastní překlad.

⁷⁸ Řetězová migrace označuje stěhování do určitého místa, kde mají perspektivní migranti své příbuzné (PAVLÍK, Zdeněk, KALIBOVÁ, Květa. *Mnohojazyčný demografický slovník: český svazek*. 1. vyd. Praha: Česká demografická společnost, 2005. 182 s. ISBN 80-239-4864-4.).

⁷⁹ CASTLES, Stephen, MILLER, Mark. *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. 4. vyd. New York: The Guilford Press, 2009. 370 s. ISBN 978-1606230695. Vlastní překlad.

unii)⁸⁰ a občané členských zemí se tak mohli (alespoň do jisté míry) cítit najednou také jako občané Evropské unie. Zavedeno bylo evropské občanství, jež každému občanovi Evropské unie výslovně přiznávalo právo volně se pohybovat a usazovat se na území kteréhokoliv členského státu. Rokem 1993 byl také završen proces vytváření práv pro evropské pracovníky. Později byla obdobná práva přiznána i podnikatelům, studentům, rodinným příslušníkům, důchodcům a také turistům.

Trvalé osidlování po druhé světové válce již pro geografické rozložení obyvatelstva nemělo zdaleka tak zásadní význam, jak tomu bylo ještě v 19. století. Nedochovalo tak ani k osidlování „nových“ oblastí ani k rozšiřování zemědělské půdy. Trend urbanizace a s ní spojené industrializace v podstatě nastartoval rozsáhlé migrační přesuny obyvatel z vesnice do měst (tj. do průmyslových aglomerací). Po druhé světové válce až do 60. let byly tyto investice navíc podporovány také investičně. Mladí lidé se vlivem války, která mnohonásobně umocnila migrační přesuny, již do rurálních bydlišť nikdy více nevrátili. Nově přibyl další činitel, jenž na imigraci působil, a sice snížený přirozený přírůstek obyvatelstva v rozvinutých zemích.

Závěrečná fáze staleté proměny evropského kontinentu z typické vystěhovalecké oblasti⁸¹ v imigrační kontinent zahrnuje v historickém kontextu období od ukončení hromadných migračních pohybů poválečné doby až do migrační vlny rozpoutané ukončením studené války.⁸² i přesto je ale vždy nezbytně nutné nahlížet na evropské migrační procesy po roce 1945 v kontextu předchozích historických období. Těsně po skončení druhé světové války se znovu rozproudilo také vystěhovalectví z Evropy do zámoří. V rámci migračního salda utrpěla Evropa v rozmezí let 1950–1959 čistou ztrátu 2,7 milionu obyvatel. Během následujících let (1960–1969) se však evropská migrační bilance opět dostala do kladných čísel, byť se tak událo jen velmi těsně (+ 250 000). Počínaje rokem 1970 zaznamenala výrazné migrační přírůstky již celá Evropa. „V letech 1970–1979 to bylo 1,9 milionu osob, 1980–1989 1,6 milionu a v období 1990–1995 2,1 milionu. Migrační přírůstky a úbytky se

⁸⁰ **BALDWIN, Richard, WYPLOSZ, Charles.** *Ekonomie evropské integrace.* Překlad Stanislav Šaroch et al. 4. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 580 s. ISBN 978-80-247-4568-8.

⁸¹ Jen v letech 1880-1930 Evropu opustilo přes 40 milionů lidí (**BAINES, Dudley.** *Emigration from Europe, 1815-1930.* Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 84 s. ISBN 0-521-55783-6. Vlastní překlad.).

⁸² **BADE, Klaus J.** *Evropa v pohybu: evropská migrace dvou staletí.* Překlad Alexej Kusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. (Utváření Evropy. 9.). ISBN 80-7106-559-5.

ovšem více než v evropské bilanci projevují v nadnárodních migračních bilancích, neboť objem mezinárodní migrace uvnitř Evropy výrazně převyšoval rozsah migrace do Evropy, především v dobách velkého pohybu pracovních sil.“⁸³

Ovšem ty vůbec největší pohyby obyvatelstva v dějinách lidstva, k nimž docházelo ve druhé polovině 20. století, se Evropy dotkly pouze velmi okrajově, přesněji řečeno jen z pouhých cca 5 %. Ve většině případů totiž pohyby obyvatelstva probíhaly po mimoevropských trasách, především pak v rozvojovém světě. Bade K. J.⁸⁴ v této souvislosti kupříkladu uvádí, že v evropském hospodářském prostoru, jenž koncem 20. století vymezovalo 15 zemí Evropské unie společně s Norskem, Švýcarskem a Lichtenštejnem, se od roku 1950 do období let 1970–1971 zvýšily počty cizinců z cca 4 milionů až na neuvěřitelných 11 milionů. Jednalo se tedy o trojnásobné navýšení počtu cizinců za pouhá dvě desetiletí. Do roku 1982 pak došlo k navýšení dokonce o čtyřnásobek (přibližně na 15 milionů) a do roku 1994–1995 až na pětinasobek (přibližně na 20 milionů). Až do skončení studené války probíhalo přistěhovalectví uvnitř Evropy ve 3 nejdůležitějších skupinách: eurokoloniální (tj. reemigrace osob evropského původu do Evropy), koloniální (tj. příchod původních obyvatel bývalých evropských kolonií do mateřských zemí v Evropě) a post-koloniální přistěhovalectví (to vyvolávaly konflikty v bývalých koloniích na straně jedné a zájmy bývalých kolonizujících zemí o levné pracovní síly pro nekvalifikované pozice na straně druhé

V poválečných letech 1946–1952 opustilo Evropu 4,45 milionů lidí. Vzhledem k reemigrantům však byla čistá ztráta o něco nižší a činila 3,3 milionů. Hlavní imigrační státy se ve srovnání s předchozím obdobím také nezměnily. V podstatě polevil pouze význam Brazílie, což lze jednoduše vysvětlit také vysokým přirozeným přírůstkem.

Je známo, že třeba v případě Kanady je většina růstu počtu obyvatel zapříčiněna právě imigrací. Kanada totiž po roce 1945 prováděla imigrační politiku právě na podporu migrace. „*Od roku 1945 do Kanady imigrovalo celkem 10 milionů imigrantů, do 80. let*

⁸³ **BADE, Klaus J.** *Evropa v pohybu: evropská migrace dvou staletí.* Překlad Alexej Kusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. (Utváření Evropy. 9.). ISBN 80-7106-559-5. s. 282.

⁸⁴ **BADE, Klaus J.** *Evropa v pohybu: evropská migrace dvou staletí.* Překlad Alexej Kusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. (Utváření Evropy. 9.). ISBN 80-7106-559-5.

v poměru 4:1 evropských imigrantů vs. imigrantů z ostatních zemí. Od 80. let je to v obráceném poměru 4:1 imigrantů z Asie, Afriky a Středního východu vs. evropských imigrantů.⁸⁵ Na samém počátku, ještě v meziválečném období, však byla imigrační politika Kanady výrazně rasistická a asimilacionistická, a to i přesto, že Kanada byla na přítomnost přistěhovalců nezřídká (nejen) ekonomicky závislá. Premiér Mackenzie King si již tehdy plně připouštěl a uvědomoval, že je nevyhnutelné, aby došlo ke zlepšení vztahů mezi Kanadou a stovkami tisíc evropských migrantů, kteří do Kanady zamířili právě v meziválečném období.⁸⁶

Imigrační zákon z roku 1952 povoloval přijetí imigrantů na základě národnosti, občanství nebo kvalifikace. Šlo o velmi citelnou změnu, neboť do té doby byli přijímání výhradně Evropané. Zatímco zpočátku do Kanady mířili především Britové, později se přidali také zástupci jižní a východní Evropy. v období 50. a 60. let sehrávaly pomyslný prim v imigračním proudu tři evropské státy, Německo (NSR), Itálie a Nizozemí, tedy státy, které mezi ty málo rozvinuté rozhodně nikdy nepatřily. Naopak, samy byly emigračními zeměmi, i přesto ale ekonomické důvody k vycestování ze země spolu s vidinou nalezení nové existence v cizině platily pro občany těchto tří států za velmi silnou motivaci a hnací motor. Kanada dále zavedla nediskriminační „bodový systém“ pro prosévání imigrantů pomocí „*White Paper*“. v roce 1966 se Kanada konečně otevřela rovněž neevropským migrantům, čehož hojně využívali občané Jamajky, Indie, Portugalska, Filipín a některých dalších států.

Na cestu rozsáhlé imigrační politiky nastoupila po válce také Austrálie, což mělo za následek zásadní změnu demografické skladby státu. Již v roce 1945 vzniklo Ministerstvo pro migraci, jehož vznik byl spojen s odstartováním prvního migračního programu. Vytyčenou prioritou ze strany australské vlády tehdy bylo přilákat migranty, zlepšit obrannou schopnost země, zvýšit dlouhodobě klesající porodnost a zároveň posílit pracovní sílu. Ta totiž v průběhu druhé světové války zaznamenala nemalé ztráty. Záměrem bylo

⁸⁵ ŠUCHMA, Miloš. *Kanada přehodnocuje multikulturalismus*. [online]. 4. 4. 2011 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.krajane.net/articleDetail.view?id=2161>.

⁸⁶ DREISZIGER, Nándor F. 7 December 1941: a turning point in Canadian wartime policy toward enemy ethnic groups? *Journal of Canadian studies*. 1997, roč. 32, č. 1, s. 93-111. ISSN 0021-9495.

ročně navýšit populaci o 1 % a tím pádem dosáhnout ročního tempa růstu 2 %.⁸⁷ Skutečný poválečný boom však nastal až v roce 1947. K nárůstu počtu přistěhovalců ale nepřispěl jen vládní program, nýbrž i uzavřené dohody s vybranými zeměmi, například s Velkou Británií.

2.1 Rozpad koloniálního panství

Hned v úvodu byl zmíněn také rozpad koloniálního panství (nejprve v Asii, později i v Africe) během 50. a 70. let minulého století, který předznamenal třetí migrační vlnu. Současně se jednalo o první fázi období dekolonizace. Termín dekolonizace neboli odstraňování kolonizace a jejich následků je spojován již s obdobím 30. let 20. století. Rozpad evropských koloniálních říší začal po skončení druhé světové války získáním nezávislosti některých dosavadních závislých zemí. Jako příklad lze připomenout třeba Indii. Přelomovým pak byl v tomto ohledu rok 1960 (tento rok je označován jako rok Afriky), kdy se značný počet dosud ovládaných území osvobodil z koloniální závislosti. Poslední zrušenou kolonií byla v roce 1990 Namibie, jež vyhlásila nezávislost.⁸⁸

Konec koloniálních říší evropských mocností předznamovala již druhá světová válka. Samotnou předzvěstí konce pak byla Atlantická charta,⁸⁹ cílem jejíhož válečného úsilí bylo zabezpečit svět, i vzestup emancipačních hnutí zprvu mezi afro-americkou komunitou a postupem času také v západní Africe. Evropské mocnosti již v té době nebyly s to efektivně kontrolovat vývoj ve svých državách, ať už po stránce sociální či politické. Tomu ještě více nahrála nepříznivá mezinárodně-politická situace počínající studené války, ve

⁸⁷ **KLAPDOR, Michael, COOMBS, Moira, BOHM, Catherine.** *Australian citizenship: a chronology of major developments in policy and law.*[online]. 11. 9. 2009 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/BN/0910/AustCitizenship. Vlastní překlad.

⁸⁸ **HAMARNEH, Iveta.** *Geografie turismu. Mimoevropská teritoria.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 224 s. ISBN 978-80-247-4430-8.

⁸⁹ Atlantickou chartu neboli prohlášení o podobě poválečného uspořádání světa podepsali dne 14. srpna 1941 ministerský předseda Velké Británie Winston Churchill a prezident Spojených států amerických Franklin D. Roosevelt. Prostřednictvím ní se dohodli, že na strategických cílech svých zemí a válečné spolupráci. Pro kolonie tento dokument obsahoval klíčový článek, který informoval o tom, že jednou z jejich zásad je právo každého národa zvolit si vládní formu, v níž chce žít. Současně musí dojít k obnově státní svrchovanosti a k samostatné vládě všech národů, která jim byla násilně odňata útočnými státy (**KAZIMOUR, Ivan.** *Edvard Beneš bez adorce* [E-kniha]. 1. vyd. Martin Koláček – E-knihy jedou, 2015. 220 s. ISBN 978-80-7512-215-5 (pdf).)

kteřé Spojené státy americké hlásaly rovnoprávnost a právo národů na sebeurčení, které krátce po skončení první světové války prosazoval prezident Woodrow Wilson. Na druhou stranu se Spojené státy nikdy nepokoušeli negovat tvrzení, že podporou nezávislosti kolonií v podstatě sledují své vlastní ekonomické výhody, zejména v podobě přístupu na nové trhy, případně v podobě přístupu k surovinám.⁹⁰ Stranou tehdy nestál ani Sovětský svaz. Na tuto podporu se hojně odvolávaly i africké politické elity. Rozpad evropské koloniální soustavy pod druhé světové válce probíhal rozdílnými způsoby. Důležitou roli v této souvislosti sehrál význam dané kolonie i konkrétní přístup příslušné evropské země ke svým držávám. Rozpad koloniálních říší evropských mocností probíhal jak mírovou cestou na základě dohod, tak také cestou krvavých bojů.

V prostředí Starého kontinentu se jako důsledek dekolonizace zformovaly dvě velké migrační vlny, přičemž druhá z nich zcela plynule navázala na tu předcházející. Mezi prvními se do Evropy vracely osoby evropského původu s příslušníky koloniální správy a koloniálního vojska. Po nich pak přicházeli příslušníci koloniálních oddílů a další skupiny neevropského původu. Jednalo se tedy o již výše zmíněnou reemigraci osob, již usnadňovala a zároveň dovolovala státní příslušnost, kulturní a jazykové spojení, stejně jako programy pro Evropana a koloniální přistěhovalce, které podporovaly reemigraci a následnou integraci.⁹¹

Jistá část veřejnosti se však k těmto migrantům stavěla veskrze odmítavě. v rozmezí let 1940-1975 do Evropy z kolonií dorazilo na 7 milionů kolonistů evropského původu, pro které se vžilo označení „eurokoloniální imigranti“. *„Nejsilnější podíly eurokoloniální imigrace připadaly v případě Velké Británie na Keňu, Indii a Malajsii, v případě Francie a Itálie to byla severní Afrika, v Belgii zase Kongo, v Nizozemí pak Indonésie a v případě Portugalska se jednalo o Angolu a Mosambik.“*⁹²

⁹⁰ **LOUIS, William Roger.** American Anti-Colonialism and the Dissolution of the British Empire. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*. 1985, roč. 61, č. 3, s. 395-420. Vlastní překlad. ISSN 0020-5850. Vlastní překlad.

⁹¹ **BADE, Klaus J.** *Evropa v pohybu: evropská migrace dvou staletí.* Překlad Alexej Kusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. (Utváření Evropy. 9.). ISBN 80-7106-559-5.

⁹² **BADE, Klaus J.** *Evropa v pohybu: evropská migrace dvou staletí.* Překlad Alexej Kusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. (Utváření Evropy. 9.). ISBN 80-7106-559-5. s. 287-288.

Postupem času začali příležitost k lepšímu a svobodnějšímu životu v západní Evropě hledat také další obyvatelé kolonizovaných oblastí.⁹³

Tedy například pro ilustraci, v průběhu let 1945–1951 vkročil na území Velké Británie přibližně jeden milion osob s pracovním povolením. Nechyběli mezi nimi Irové, migranti z Commonwealthu (těch bylo okolo 400 tisíc) i z Evropy. Masová migrace z těchto zemí v 50. a 60. letech minulého století natrvalo změnila nejen tvář Londýna, ale i celého Spojeného království. Ve 40. a 50. letech se vesměs jednalo o imigranty přicházející z Irska, anglicky mluvících karibských zemí a také z Indie či Pákistánu (viz tabulka 2.1).

Tabulka 2.1: Předpokládaná čistá migrace do Velké Británie z Commonwealthu v letech 1953–1962

Rok	Britská Západní Indie	Indie	Pákistán	Ostatní	Celkový počet
1953	2 000	–	–	–	2 000
1954	11 000	–	–	–	11 000
1955	27 500	5 800	1 850	7 500	42 650
1956	29 800	5 600	2 050	9 350	46 800
1957	23 000	6 600	5 200	7 600	42 400
1958	15 000	6 200	4 700	3 950	29 850
1959	16 400	2 950	850	1 400	21 600
1960	49 650	5 900	2 500	350	57 700
1961	66 300	23 750	25 100	21 250	136 400
1962	31 800	19 050	25 080	18 970	94 900

Zdroj: LAYTON-HENRY, Zig. *Controlling Immigration. a Global Perspective*,

Zdroj⁹⁴

⁹³ BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Andrea. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2005. 312 s. ISBN 80-210-3875-6.

⁹⁴ LAYTON-HENRY, Zig. Britain: From Immigration Control to Migration Management. In CORNELIUS, Wayne A., TSUDA, Takeyuki, MARTIN, Philip L., HOLLIFIELD, James F. (eds). *Controlling Immigration. a Global Perspective*. 7. vyd. Stanford, California: Stanford University Press, 2004, s. 297-333. ISBN 0-8047-4489-0. s. 302. Vlastní překlad.

Jak je zjevné z tabulky 2.1, počet osob, které přicházely ze zemí takzvaného „Nového“ Commonwealthu,⁹⁵ se každoročně navyšoval, přičemž svého maxima dosáhl v roce 1961. Rok nato počet imigrantů prudce poklesl, což lze vysvětlit i tak, že se konzervativní vláda rozhodla pro restriktivní přistěhovaleckou politiku a zavedla v platnost zákon s názvem Commonwealth Immigrants Act (1962), jenž byl v podstatě revizí zákona z roku 1948. „Norma upravovala imigrační kontrolu a deportaci občanů zemí Commonwealthu. Kontrolu museli podle tohoto nařízení podstoupit občané Commonwealthu, kteří nebyli narození ve Spojeném království; kteří nebyli osobami s pasem Spojeného království anebo kolonií. Imigrační úředník však nemohl odmítnout povolit vstup osobě, která byla obyvatelem Spojeného království během posledních dvou let, a rovněž manželce, anebo dítěti pod 16 let, občana Commonwealthu, který byl obyvatelem Spojeného království.“⁹⁶ Výjimka při vstupu byla podobně udělena i osobám, které přicházely do Velké Británie za účelem studia, případně těm, kteří se chtěli nechat zaměstnat na pracovní pozice uvedené v úředně vydaném záznamu. Touto státní politikou Velká Británie sledovala v první řadě zamezování vstupu a usazování bývalých subjektů impéria.⁹⁷ v roce 1970 se v důsledku dekolonizačního procesu, lokálních válek aj. zvedla další vlna imigrantů, tentokrát z Afriky, Asie a Jižní Ameriky.

Nekompromisní a tvrdé prosazování anti-imigrační politiky se dotklo většiny evropských imigračních států. Výsledkem nejdříve bylo omezování a postupem času i přerušení postkoloniální řetězové migrace, čímž byla na sklonku 20. století éra eurokoloniálního stěhování definitivně ukončena.

Velice silné migrační toky v Evropě však neustávaly ani v následujících letech.

⁹⁵ Do této skupině patří vedle Indie a Pákistánu také západní přilehlé oblasti Indie (**BOGDANOR, Vernon**. *The Monarchy and The Constitution*. 1. vyd. Oxford: Clarendon Press, 1995. 328 s. ISBN 0-19-827769-5. Vlastní překlad.). Naopak „Starý“ Commonwealth tvoří Kanada, Nový Zéland a Austrálie (**BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Andrea**. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2005. 312 s. ISBN 80-210-3875-6.).

⁹⁶ **ŠTEFANČÍK, Radoslav, LENČ, Jozef (eds.)**. *Migrační politika národných štátov*. Trnava: Slovenská spoločnosť pre regionálnu politiku, 2011. 241 s. ISBN 978-80-969043-3-4. s. 202.

⁹⁷ **JOPPKE, Christian**. *Immigration and the Nation-State: The United States, Germany, and Great Britain*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press 1999. 356 s. ISBN 9780198295402. Vlastní překlad.

Pracovní migrace zažila v západní Evropě podstatný rozmach v 60. a na počátku 70. let.⁹⁸ Nejcitelněji se pak projevovaly v západní Evropě, která byla výrazně zdecimovaná druhou světovou válkou. Pro cílovou zemi se imigranti rozhodovali na základě posouzení celé řady faktorů, včetně společné historie země původu s pracovním místem, pocitů sdílené historie, tradice a osudu, sociální pozice v příslušné společnosti atd. Někteří pracovní imigranti přicházeli také v důsledku takzvaných náborových pracovních programů, které byly realizovány v 60. a 70. let pro nábor levné pracovní síly z méně rozvinutých zemí.

Ruku v ruce s probíhající obnovou a rozvojem ekonomiky se v evropských zemích výrazně zvýšila potřeba pracovní síly. Vysoký počet zaměstnanců a pracovních sil byl nezbytně nutný také z toho důvodu, že podstatný počet pracovních sil odešel ze zemědělství, což bylo zapříčiněno technickým pokrokem a novými metodami obdělávání půdy průmyslovými metodami. Velký počet pracovníků po druhé světové válce mířil do průmyslových odvětví z různých pohnutek. Jednou z nich byla snaha podpořit obnovu ekonomiky země zničené válkou. S významným odlivem pracovních sil se potýkaly především tradiční agrární země (tj. Itálie, Francie a Německo).⁹⁹ Nově příchozí zahraniční pracovníci ve většině případů pocházeli ze zaostalých evropských periferií, tj. z nejnižnějších cípů Evropy, z blízkosti Středozemního moře, dále z Irska, Finska atd.

Společným rysem migračních pohybů v Evropě byla ekonomická motivace k zahraniční pracovní migraci. Dalším typickým znakem se stala rostoucí rozmanitost emigračních zemí a současně fakt, že uvnitř hostitelské země sílily kulturní rozdíly mezi migranty a dominantní společností atd. Většina nově příchozích imigrantů našla pracovní uplatnění ve stavebnictví, průmyslu, eventuálně v zemědělství. Ve většině případů byli tito pracovníci najímání na manuální, špatně placenou práci, kterou bylo možné vykonávat bez jakékoliv kvalifikace. Pokud se k nekvalifikované a nevalně placené práci přidalo ještě podstandardní bydlení v ubytovnách a noclehárnách, špatné životní podmínky, nesoběstačnost cizinců, závislost na zprostředkovatelích, ztížená integrace aj., dělil

⁹⁸ **DOOMERNIK, Jeroen.** Third country nationals and labour immigration in the Netherlands. In **TURTON, David, GONZÁLEZ, Julia (eds.)** *Immigration in Europe: Issues, Policies and Case Studies*. Bilbao: University of Deusto, 2003, s. 159-172. ISBN 84-7485-905-0. Vlastní překlad.

⁹⁹ **HUBINKOVÁ, Zuzana, BAKIĆ-TOMIĆ, Ljubica, SURYNEK, Alois.** *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. 3., aktual., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 280 s. ISBN 978-80-247-1593-3.

imigranty od celkového vyčlenění z majoritní společnosti a k formování minorit často jen nepatrný krok.

V 70. letech začala intenzita migračních toků pozvolna slábnout a nastal tak zlom v přílivu pracovních sil do střední a západní Evropy. Západoevropské státy postupně přehodnocovaly svou imigrační politiku a ekonomické migraci zcela znepřístupnily své hranice. To bylo krom jiného zapříčiněno ropným šokem OPECu v roce 1973, který doprovázelo ropné embargo, jež odstartovalo celosvětovou ekonomickou krizi. Vzhledem k výraznému snížení poptávky po manuálních pracovních silách ze zahraničí v tradičních sektorech a rozvíjícímu se sektoru služeb, který se neobejde bez kvalifikovaných pracovníků, musely západoevropské země v první řadě snížit počet nově příchozích cizinců (neboli zamezit imigraci). Tím nejschůdnějším řešením, které mělo pomoci zastavit migrační příliv (vyjma příchodů za účelem sloučení rodin), bylo přistoupit k restriktivní a proaktivní selektivní imigrační politice.¹⁰⁰ Fakt, že se v polovině 70. let hranice pro imigranty ze zaostalých zemí zcela uzavřely, nahrávaly do karet především narůstající vlně xenofobie namířené proti migrantům.

¹⁰⁰ **BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Andrea.** *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2005. 312 s. ISBN 80-210-3875-6.

3 DOPADY PRACOVNÍ MIGRACE

3.1 Demografické

S migračními pohyby, které jsou citlivým indikátorem ekonomického vývoje v příslušném regionu, jdou ruku v ruce nejen ekonomické, sociální a politické efekty, ale také závažné efekty demografické. Děje se tak nejen při procesu vystěhování, ale i při procesu přistěhování.¹⁰¹ Jinými slovy, ukazuje se, že migrační pohyby mohou závažným způsobem ovlivnit demografickou situaci země (regionů) a tím pádem přispět ke zlepšení (tj. ke zvýšení počtu obyvatel v produktivním věku), nebo naopak ke zhoršení stavu na trhu práce, což činí buď zvyšováním, nebo opačně snižováním počtu obyvatel v produktivním věku.¹⁰²

Význam demografických efektů lze dobře demonstrovat třeba na modelu České republiky. Počet obyvatel na území České republiky není konstantní a v průběhu času se pochopitelně mění. Pro srovnání lze uvést, že zatímco ještě v roce 1800 obývalo území přibližně 4 659 000 obyvatel, již o sto let později, tj. v roce 1900 se celkový počet obyvatel vyšplhal až k počtu 9 372 214. Takto výrazný nárůst počtu obyvatel lze vysvětlit v první řadě zlepšením životní úrovně obyvatel, které bylo zapříčiněno rychlým technologickým pokrokem (průmyslovou revolucí).¹⁰³

Již rok od rozpadu Československa a vzniku samostatné České republiky, tj. v roce 1993 se situace obrátila (ČSFR se rozpadla k 31. 12 1992). Celkový počet obyvatel klesal. Dělo se tak v důsledku postupného úbytku obyvatelstva přirozenou měrou, tj. v důsledku stavu, kdy je počet zemřelých vyšší než počet nově narozených. Kontinuálně klesající tendenci počtu obyvatel pak Česká republika zaznamenávala až do roku 2003. Po tomto roce se zejména z důvodu migrace začal počet obyvatel opětovně navyšovat. Přirozený přírůstek obyvatelstva v kladných hodnotách však Česká republika ohlašovala teprve až v roce 2006.

¹⁰¹ **IVAN, Igor, TVRDÝ, Lubor.** Sociodemografické faktory ovlivňující vzdálenost migrace a její vývoj. *Regionální studia*. 2008, č. 1, s. 2-8. ISSN 1803-1471.

¹⁰² Problematice imigrace coby řešení demografické situace se v českém prostředí věnují například Rabušic a Burjanek (**RABUŠIC, Ladislav, BURJANEK, Aleš.** *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* 1. vyd. Brno: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003. 58 s. ISBN 80-239-2257-2.).

¹⁰³ **SVOBODOVÁ, Hana.** *Sídelní struktura a obyvatelstvo*. [online]. 2011 [cit. 2016-02-04]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/js13/geograf/web/pages/02-sidelni-struktura.html>.

I přesto, že rozdíl mezi nově narozenými a zemřelými v tomto roce nepřesáhl počet 1 400 nových obyvatel, zvýšil se celkový počet obyvatel České republiky o 36 100 osob a Česká republika tím pádem začalo, lidově řečeno, svítat na lepší časy. Už o rok později tento rozdíl činil 10 000. Rovněž i tento nárůst lze vysvětlit navyšujícím se počtem přistěhovalců ze zahraničí, což je vzhledem k přirozenému úbytku obyvatel v České republice vítaný proces, byť i ten má své jisté limity a negativa. v tomto ohledu se potvrzuje, že migrační přírůstky kladně ovlivňují výsledky přirozeného pohybu obyvatel.

V průběhu 20. století doznala Evropa výrazné změny z původně emigračního regionu na oblast, do níž směřovali a dodnes nadále směřují přistěhovalci.¹⁰⁴ Po roce 1989 zaznamenala zvýšený příliv imigrantů i Česká republika. A počínaje rokem 2004 se tak pozvolna začala měnit ze státu emigračního na stát imigrační.¹⁰⁵ Tím se přitom potvrzuje, že migrace v České republice rozhodně není fenoménem spojeným výhradně s událostmi posledního desetiletí.

S efektem migrace, jenž s sebou přináší četné dopady rovněž na domovské země imigrantů, je proto nutné počítat v dlouhodobém horizontu. v současné době se Česká republika postupně dostává do pozice takzvaných nových imigračních zemí. Je tak ve velmi podobné situaci, v jaké se ocitlo například Řecko či Portugalsko. Stávající migrační vzorce jsou v tomto ohledu výsledkem historického vývoje celého regionu a čerpají z obdobných procesů, k nimž docházelo v poválečné západní Evropě – tj. z modernizace hospodářství a dekolonizace. Zrychlený vývoj migračních procesů, s nímž se musí Česká republika průběžně vyrovnávat již od 90. let minulého století, ji však současně nutí promptně a efektivně reagovat i na takové situace, které v případě západoevropských zemí uzrávaly i několik dlouhých desetiletí.¹⁰⁶ Dalším neoddiskutovatelným faktem je, že od určitého množství přistěhovalců s sebou může imigrace přinášet a ve skutečnosti také zpravidla přináší i rozličné negativní dopady na demografickou situaci země.

¹⁰⁴ MARTIN, Philip, WINDGREN, Jonas. International Migration: Facing the Challenge. *Population Bulletin*. 2002, roč. 57, č. 1, s. ISSN 0032-468X. Vlastní překlad.

¹⁰⁵ DRBOHLAV, Dušan. Imigrace a integrace cizinců v Česku: několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie*. 2011, roč. 116, č. 4, s. 401-421. ISSN 1212-0014.

¹⁰⁶ ČERNÍK, Jan. *Politická participace cizinců a otázka menšin v České republice*. [online]. 5. 9. 2003[cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/politicka-participace-cizincu-a-otazka-mensin-v-ceske-republice>.

3.2 Odliv kvalifikovaných pracovníků

Ve spojitosti s pracovní (mezinárodní) migrací bývá poměrně často skloňováno další specifikum – a sice takzvaný „odliv mozků“ (angl. *brain drain*).¹⁰⁷ Za odliv mozků však lze zpravidla považovat pouze takovou formu migrace, během níž zemi opouští přinejmenším 10 % terciárně vzdělané pracovní síly.¹⁰⁸ Odliv mozků si lze v praxi představit jako velkou migraci vysoce produktivních a vzdělaných - kvalifikovaných pracovníků z jedné země do dalších zemí. Pracovníky do těchto zemí lákají zvláště vysoké platy.

Byť je tento jev ve většině případů považován za negativní důsledek mezinárodní migrace (spojený s odlivem kvalifikovaných pracovních sil, který může za jistých okolností v mateřské zemi vést až ke snížení technické, kulturní a ekonomické úrovně země),¹⁰⁹ vyskytují se rovněž hypotézy, podle nichž může odchod vzdělaných - kvalifikovaných pracovníků za určitých podmínek přinášet mateřské zemi i jisté pozitivní efekty. Toto tvrzení lze doložit na příkladu výsledků studie realizované Mountfordem A. jež byla poprvé zveřejněna v roce 1997.¹¹⁰ Mountford A. shledal, že bude-li průměrná produktivita chápána jako funkce minulých úrovní lidského kapitálu, pak při určité úrovni migrace vysoce vzdělaných - kvalifikovaných pracovníků bude úroveň lidského kapitálu v mateřské zemi narůstat. Pozitivní efekty může odliv mozků přinášet také v případě, že je odliv migrantů následován jejich zpětným přílivem. Jinými slovy, odborníci si po návratu do své mateřské země s sebou přinášejí také notné zkušenosti, vědomosti a poznatky získané během zahraničního vědeckého působení. Ty pak mohou plně zúročit v pracovní pozici vykonávané již opět v jejich mateřské zemi. Česká republika se však ani dnes neumí se zpětným přílivem

¹⁰⁷ Termín „odliv mozků“ vznikl v 60. letech minulého století, tj. v době, kdy řada britských vědců a intelektuálů emigrovala do Spojených států amerických za lepším pracovním prostředím. Vůbec poprvé se tento termín objevil v publikaci *Royal Society of London* z roku 1963 (**BRANDI, Carolina M.** *The evolution in theories of the brain drain and the migration of skilled personnel*. [online]. 2001 [cit. 2016-02-06]. Dostupné z: http://www.irpps.cnr.it/it/system/files/the_evolution_study.pdf). v současnosti se však tento problém dotýká zejména chudších zemí, z nich místní pracovníci odcházejí za prací do rozvinutých zemí.

¹⁰⁸ **ADAMS, Richard H. Jr.** *International Migration, Remittances, and the Brain Drain. a study of 24 Labor-Exporting Countries*. World Bank Policy Research Working Paper, č. 3069 (Poverty Reduction Group). Washington, DC: World Bank. 2003. 29 s. Vlastní překlad.

¹⁰⁹ **KUNEŠOVÁ, Hana, CIHELKOVÁ, Eva et al.** *Světová ekonomika nové jevy a perspektivy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 319 s. ISBN 80-7179-455-4.

¹¹⁰ **MOUNTFORD, Andrew.** Can a Brain Drain Be Good for Growth in the Source Economy? *Journal of Development Economics*. 1997, roč. 53, č. 2, s. 287-303. ISSN 0304-3878. Vlastní překlad.

mozků důstojně popasovat. Dlouhodobě se jí totiž nedaří efektivně využívat zkušenosti a získané know-how českých návratových migrantů.

Není žádným tajemstvím, že s jistým nebezpečím, které s sebou odliv vysoce kvalifikované pracovní síly z domovské země přináší, se dnes potýká takřka celá Evropská unie, Českou republiku nevyjímaje. Přední vědecké a inženýrské kapacity z Evropy hledají své pracovní uplatnění mimo evropský prostor. Jejich nejčastější cílovou destinací se stávají Spojené státy americké, Kanada, Austrálie společně s některými dalšími zaoceánskými státy. Ve výsledku pak dochází k citelnému technologickému zaostávání Evropy zejména za Spojenými státy a Japonskem a zároveň ke zhoršení pozice v rámci konkurenčního boje uvnitř Evropské unie.

„Třebaže v relativním vyjádření vychovává Evropská unie více absolventů vysokých škol s doktorskými tituly než Spojené státy, disponuje menším podílem vědců v populaci – Evropská unie 5,36 vědců na 1 000 pracujících obyvatel, Spojené státy americké 8,66, Japonsko dokonce 9,72 vědců na pracovní sílu. K dosažení ambiciózního cíle 3 % podílu investic do výzkumu a vývoje na celkovém HDP bude Evropská unie potřebovat dalších 700 000 vědeckých kapacit.“¹¹¹ Největší podíl na riziku odlivu mozků nesou pracovníci z nových členských států Evropské unie, kteří míří do států „staré Evropy“. Vzhledem k tomu, že se státy „staré Evropy“ i nadále uplatňují liberálnější migrační politiku, přetrvávají mezi odbornou částí veřejnosti obavy o uspokojivý vývoj jejich hospodářského růstu.

V případě České republiky se riziko možného odlivu mozků týká hned několika rozličných odvětví, která jsou obecně považována za klíčová pro rozvoj země. Nejcitelněji se fenomén označovaný jako „brain drain“ projevuje v souvislosti s migračně rizikovou skupinou lékařů, zdravotnického personálu a odborníků z informačních a komunikačních technologií. *„Odchod (lékařů, pozn. autorky) je skutečně veliký a důvodem jsou extrémní rozdíly v platech, kdy absolvent v Německu dostane pětinasobek toho, co v české nemocnici. Je to i dodržování evropské směrnice o pracovní době v Německu a její porušování v Česku,*

¹¹¹ VAVREČKOVÁ, Jana et al. *Migrace odborníků do zahraničí (shrnující poznatky 1. etapy řešení projektu)*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2005. 56 s. ISBN 80-239-6825-4. s. 8.

a rovněž nepřátelský systém specializačního vzdělávání v Česku,¹¹² nechal se slyšet prezident lékařské komory Kubek M.

O lékaře z České republiky mají eminentní zájem téměř všechny státy Evropské unie zejména z důvodu jejich kvalitního vzdělání, vysoké odborné erudovanosti, zručnosti a pružnosti. Nabídka pro české lékaře u zahraničních zaměstnavatelů se ještě více zvýšila po vstupu České republiky do Evropské unie.¹¹³ „Rozšířenou formou zahraniční migrace u lékařů žijících v příhraničí je pendlování za prací do sousedního Německa nebo Rakouska; důvod je zřejmě vyšší příjem v zahraničí, nižší náklady v České republice.“¹¹⁴ Další neméně důležitou roli v rozhodovacím procesu hraje také možnost pracovat (naučit se pracovat) se špičkovou lékařskou technikou a vyšetřovacími a léčebnými postupy, šance získat mezinárodní rozhled a kontakty, zdokonalit se v jazyku atd.¹¹⁵

Naproti tomu v souvislosti s IT/ICT specialisty se často hovoří ještě o další možné formě rizika spojeného s únikem mozků, která v posledních letech nabírá, lidově řečeno, na obrátkách. Řeč je o takzvané „intelektuální migraci“, kdy IT/ICT odborníci sice zůstávají ve své mateřské zemi, ale v rámci nadnárodních korporací transformují své znalosti mimo Českou republiku.

¹¹² KUBEK, Milan. In ČTK. *Masový odchod lékařů do ciziny je podle kritiků neřešený problém.* [online]. 24. 3. 2015 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.tribune.cz/clanek/35562-masovy-odchod-lekaru-do-ciziny-je-podle-kritiku-nereseny-problem>.

¹¹³ VAVREČKOVÁ, Jana. Migrace českých lékařů a studentů medicíny. *Zdravotnictví v České republice*. 2009, roč. 12, č. 2, s. 54-59. ISSN 1213-6050.

¹¹⁴ VAVREČKOVÁ, Jana et al. *Riziko odlivu lékařů a odborníků IT/ICT z České republiky do zahraničí*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2007. 100 s. ISBN 978-80-87007-50-1. s. 21.

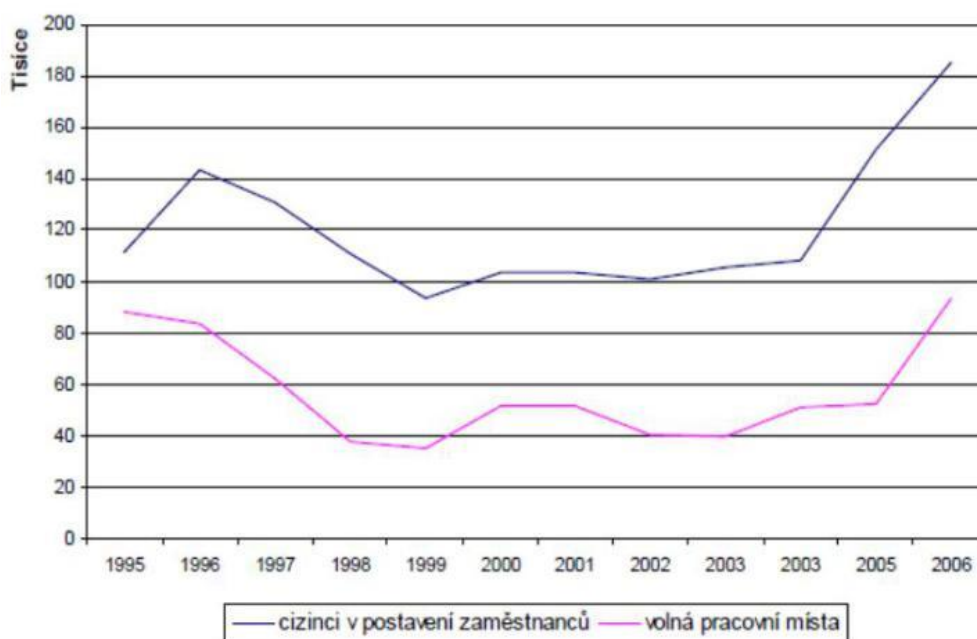
¹¹⁵ VAVREČKOVÁ, Jana. Migrace českých lékařů a studentů medicíny. *Zdravotnictví v České republice*. 2009, roč. 12, č. 2, s. 54-59. ISSN 1213-6050.

3.3 Zaplnění vzniklých volných míst

Ať už lidé žijí po celé generace na tom samém místě, nebo se sami řadí mezi migranty, považuje se porozumění fenoménu migrace za nedílnou součást jejich všeobecného přehledu. Realita je však poněkud odlišná a se složitým fenomén migrace se povětšinou pojí nespočet nevyjasněných a laickými předsudky vytvořených domněnek, které ještě posilují někteří politici, již s oblibou rozdmýchávají proti přistěhovalecké vášně a tímto způsobem sbírají cenné politické body a snaží se na sebe strhnout pozornost.

Téměř modelovým příkladem z hlediska mýtů spojených s migrací je naprosto mylná domněnka stavějící na tvrzení, že zahraniční pracovníci vytlačují domácí pracovníky. O pravém opaku svědčí vývoj pracovních míst v souvislosti s počtem cizinců v postavení zaměstnanců (viz obrázek 3.1).

Graf 3.1: Cizinci v postavení zaměstnanců a volná pracovní místa
(stav k 31. 12. 2007)

Zdroj: Horáková, Milada. *Mezinárodní propagace migrace v ČR. 2007*

Zdroj:¹¹⁶

¹¹⁶ HORÁKOVÁ, Milada. *Mezinárodní pracovní migrace v ČR. Bulletin č. 18. 1. vyd.* Praha: VÚPSV, 2007. 59 s. ISBN 978-80-87007-48-8.

Z obrázku 3.1 je již na první pohled zřejmé, že počet cizinců v postavení zaměstnanců na straně jedné a počet volných pracovních míst na straně druhé spolu v podstatě pozitivně korelují. Avšak za předpokladu, že by platila výše popsaná laická domněnka (tj. že domácí zaměstnanci vytlačují zaměstnanci příchozí ze zahraničí), musel by nutně v době, kdy dochází ke snižování počtu pracovních míst, stoupat počet cizinců v pozici zaměstnanců. Jinými slovy, na obrázku 3.1 by se musely obě křivky vyvíjet proti sobě a musely by tak spolu negativně korelovat. To se ale při pohledu na obrázek zjevně neděje.

Znovu se tím stvrzuje, že na skutečné účinky imigrace na pracovní místa a změny v zaměstnanosti nelze rozhodně usuzovat na základě mylných a ničím nepodložených domněnek. Tuto mylnou domněnkou mezi laickou veřejností hojně rozšířenou vyvracejí odborníci s tím, že právě naopak například vysoce kvalifikovaní cizinci jsou klíčoví pro dlouhodobě nedostatkové odborné a specializované profese na českém trhu práce. Týká se to zejména kvalifikované práce v oblasti ICT, ale třeba i pomocných prací ve stavebnictví. K dlouhodobě nedostatkovým profesím se řadí rovněž technologové, konstruktéři, zámečníci, obchodníci, CNC operátoři a nástrojáři.¹¹⁷ V blízké budoucnosti lze navíc předpokládat také postupně se zvyšující zájem o střední zdravotnický personál. Současně platí zásada, že migranti jsou v podstatě tou vůbec nejflexibilnější složkou pracovního trhu. „V době prosperity zaplňují snadno mezery na trhu práce, naopak v případě recese není tak problematické jejich propuštění.“¹¹⁸ Avšak to, že je lze snadno propustit a kromě toho nemají téměř žádné vyhlídky kariérního postupu, jsou pracovní místa, která zastávají, spojena s nízkým sociálním statutem.¹¹⁹

Cizinci v neposlední řadě představují levnou, výkonnou a kvalitní pracovní sílu a zastávají ta pracovní místa, o které nemá domácí pracovní síla dlouhodobě zájem. Právě pracovní migranti tak jsou zdaleka nejvhodnější skupinou, která může zaplnit volná místa na trhu práce. Kromě toho dovedou v řadě případů zastat fyzicky namáhavou a většinou manuální a špatně placenou práci. „Až 75 % našich občanů považuje cizince za levnou

¹¹⁷ **WICHTERLOVÁ, Marie.** *Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) Praha: TK: „Chtějí firmy zaměstnávat cizince?“* [online]. 10. 1. 2005 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/tk-chteji-firmy-zamestnavat-cizince?add_disc=1.

¹¹⁸ **POPOVOVÁ, Marie.** Pracovní migrace v České republice po vstupu do Evropské unie. *Současná Evropa*. 2009, roč. 14, č. 2, s. 3-19. ISSN 1804-1280. s. 16.

¹¹⁹ **DRBOHLAV et al.** 2008.

*pracovní sílu. Mnozí cizinci jsou opravdu ochotni pracovat za nižší mzdu. Pro cizince je také obtížnější změnit zaměstnavatele, a tak jsou na tom původním závislí.*¹²⁰ Zejména krátkodobí migranti se totiž o svůj sociální status příliš nestarají. Svůj status a identitu totiž ve většině případů absolutně nespojují se svým postavením v cílové zemi, ale povětšinou se zemí svého původu. V zemi původu se ale jejich status zvýší a to v důsledku zahraničních výdělků.¹²¹ „Práce v hostitelské zemi jsou tak odděleny od jejich sociální identity, která má stále kořeny v sociální struktuře země původu.“¹²²

Jakousi přidanou hodnotou pro majoritní část společnosti je i zvýšení dostupnosti některých produktů a služeb a pokles jejich ceny. Příčiny mezer pracovní síly na trhu práce a nezbytnost jejich zaplnění cizinci lze vysvětlit prostřednictvím teorie paradoxu zaměstnanosti, tj. jevu, kdy i přes celkovou nezaměstnanost se zvyšuje v některých oborech počet volných pracovních míst, na něž nelze z různých důvodů přijmout domácí pracovníky.¹²³ Ti buď nemají dostatečnou kvalifikaci, případně nejsou ochotni kvůli zaměstnání dlouho dojíždět nebo se dokonce přestěhovat. Takzvaný paradox zaměstnanosti je pozorovatelný nejen v České republice, ale i v celé řadě dalších zemí. v praxi to tedy znamená, že v období relativně vysoké nezaměstnanosti existuje v určitých sektorech rostoucí počet volných pracovních míst, která nelze obsadit domácími pracovníky. Všechny výše uvedené argumenty tedy opakovaně vyvracejí mylný předpoklad o vytěsnění domácích nezaměstnaných z trhu práce cizinci a přiklání se k pozitivním dopadům imigrace na pracovní trh.

¹²⁰ **KAPOUN, Radek.** *Aktuální průvodce problematikou nelegálního zaměstnávání pro podnikatele.* 1. vyd. Olomouc: Anag, 2012. 102 s. ISBN 978-80-7263-755-3.

¹²¹ **BARŠOVÁ, Andrea, BARŠA, Pavel.** *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politik-y v USA, západní Evropě a Česku.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2005. 308 s. ISBN 80-210-3875-6.

¹²² **BARŠOVÁ, Andrea, BARŠA, Pavel.** (2005): *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační - politiky v USA, západní Evropě a Česku.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2005. 308 s. ISBN 80-210-3875-6. s. 271.

¹²³ **DRBOHLAV, Dušan (ed.).** *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: Česko v evropském kontextu.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 311 s. ISBN 978-80-246-1552-3.

4 PROBLEMATIKA MINORIT NA ÚZEMÍ MAJORITNÍ SPOLEČNOSTI

Problematika národnostních menšin ve vztahu k majoritní společnosti (potažmo orgánům státní správy, samosprávy, sdělovacím prostředkům) je velmi široká a v tomto období také nadměru aktuální a hojně diskutovaná. Je jasné, že přizpůsobování minorit majoritám (ale i naopak) skýtá celou řadu problémů a nalézání možných řešení. Každá země tak musí nejen v rámci Evropské unie hledat efektivní metody a postupy řešení svých vnitřních problémů s minoritami. v českém prostředí je předmětná problematika vnímána povětšinou dosti negativně, z čehož v mnoha ohledech pramení nerovnoprávné a nerovnocenné postavení minority v majoritní společnosti. Majorita je navíc k minoritě v řadě případů spíše uzavřená, ostražitá a bojácná. Nebývá například vůbec běžné, aby byla minorita přijímána také do soukromějších skupin (tj. mezi přátele).

V důsledku globalizace se však pohled společnosti na minority částečně zmírnil a zmírnil se také diskurs používaný ve vztahu k nim. Avšak bylo by mylné se domnívat, že se tak děje rovnoměrně ve všech vrstvách společnosti. Z obecného hlediska jsou totiž k minoritě tolerantnější a současně vstřícnější vysokoškolsky vzdělaní lidé než lidé s nižším vzděláním atp. Přesto i nadále platí, že *„prozatím nemáme k dispozici psychologické studie nebo srovnání národnostních mentalit menšin žijících u nás, abychom dokázali přistěhovalce nejen tolerovat, žít vedle nich, ale využít jejich kulturních zkušeností a rozdílné mentality.“*¹²⁴

Nicméně při všech těchto úvahách je zejména nutné mít neustále na paměti, že velká část migrantů je nucena každodenně čelit existenčním problémům a kritické finanční situaci, kromě toho musí překonávat jazykovou bariéru, zažívá kulturní šok, čelí nezaměstnanosti, špatné ekonomické situaci své i svých rodin, musí se naučit žít v horších ubytovacích a pracovních podmínkách aj. V neposlední řadě může zažívat pocity vlastního „vykořevení“, fyzického ohrožení z důvodu rasistických a xenofobních excesů atd.

¹²⁴ ROUBALOVÁ, Věra, HUČÍN, Jakub. Návrat ke kořenům. *Psychologie dnes*. 2001, roč. 7, č. 3, s. 9-12. ISSN 1212-9607.

4.1 Sociální percepce, stereotypy a předsudky

Jako sociální percepce (z lat. *percipere*, čes. *přijímat, vnímat*) neboli sociální vnímání (též vnímání člověka člověkem) lze označit „*proces pozorování, vnímání a poznávání druhých osob (skupin, komunit..., ale také sociálních institucí a organizací) doprovázené vytvářením interpersonálních (sociálních) hodnotících soudů. Nejedná se tedy jenom o pasivní přijímání podnětů ze svého okolí, ale o aktivní vytváření vlastního pohledu na věci a osoby z vnějšího světa, o hlubší pochopení svého okolí.*“¹²⁵

Potvrzuje se tak, že sociální percepce podléhá určitým zákonitostem. Lidé totiž mají tendenci uvažovat o ostatních v určitých kategoriích, stereotypech a schématech. Tímto způsobem si pak vytvářejí „obraz toho druhého“. „*Zároveň velkou roli zde hrají různé efekty vnímání, jako například efekt prvního dojmu. Tyto mentální zkratky nebo také 'heuristiky' slouží jako ekonomická opatření, která nám umožňují udělat si o někom obrázek bez dlouhých úvah a přispívají ke snadnější orientaci v sociálním prostředí.*“¹²⁶ Vznik termínu sociální percepce je spojován s americkým psychologem Brunerem J. Někteří autoři se však v této souvislosti stále raději přiklánějí k užívání pojmu sociální kognice (tj. poznávání).¹²⁷ Někteří další dokonce pojem sociální percepce podřazují pojmu sociální kognice. Je-li poté na sociální percepci nahlíženo jako na pojem podřazený sociální kognici a na sociální kognici tudíž jako na pojem širší, je tím myšleno nejen to, jak si lidé vytváří dojem o jiných lidech a sobě samých, ale také i další mimopercepční fenomény, tj. například atribuce, což je proces přisuzování (teorie sociální atribuce popisuje vnímání příčinnosti, tedy jakým způsobem lidé přisuzují příčiny svého chování a chování jiných lidí).¹²⁸ Jak pro sociální percepci, tak také pro kognici platí, že „*poznávání a vnímání každého člověka je do větší či menší míry závislé na sociálních faktorech, na očekávání, sociální zkušenosti i na individuální afektivitě, voluntaritě a kognitivně či intelektuální kapacitě percipujícího*

¹²⁵ **URBAN, Lukáš.** *Sociologie trochu jinak.* 2., rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. 272 s. ISBN 978-80-247-3562-7.

¹²⁶ **WEINEROVÁ, Renata.** *Romové a stereotypy. Výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. 92 s. ISBN 978-80-246-2632-1. s. 9-10.

¹²⁷ Od 70. let minulého století se mnohem častěji pracuje právě s pojmem sociální kognice, jenž zahrnuje jak vnímání, tak také poznávání.

¹²⁸ **KUČERA, Dalibor.** *Moderní psychologie.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 216 s. ISBN 978-80-247-4621-0.

a poznávajícího. ¹²⁹ Podle toho, jaké dojmy si vytvoří jeden jedinec o druhém, následně zaměřuje své vlastní chování.

Způsob, jakým většinová společnost vnímá národnostní minority žijící na území České republiky, vychází v první řadě z toho, jaké vztahy vládnou mezi majoritou a minoritami. Naproti tomu postoj, který zaujímá zástupce majoritní společnosti vůči zástupci minority, pramení jak z osobních zkušeností, tak také ze specifčnosti jeho osobnosti, jež se odvíjí od jeho motivací, životních hodnot, přání a cílů. ¹³⁰ Neméně podstatné je i klima dané situace, informovanost atp. Obecně totiž platí, že „*nedostatek konkrétní, osobní zkušenosti s jakoukoliv menšinou vede k vytváření apriorních negativních postojů, předsudků.*“ ¹³¹

Jak bylo osvětleno výše, v užším pojetí se jako sociální percepce označují procesy vnímání, při nichž si jedinec vytváří představu o osobnosti a jednotlivých rysech osobnosti u lidí, s nimiž se během svého života setkává. Je však dostatečně jasné, že představa o druhém člověku představuje ryze subjektivní konstrukci a tudíž zde dochází k celé řadě chyb. Jednu z takovýchto chyb lze šířeji označit jako předsudky a stereotypy, přičemž oba tyto pojmy mají stejný psychologický základ.

Stereotypy lze definovat jako „*velmi stabilní prvek vědomí, respektive psychický a přeneseně i sociální mechanismus, regulující vnímání a hodnocení určitých skupin jevů, ovlivňující názory, mínění, postoje a chování.*“ ¹³² Stereotypy napomáhají nejen orientaci v sociálním světě, ale i jeho srozumitelnosti. Jsou totiž vůbec prvním orientačním nástrojem, který lidé užívají při setkání s něčím, co je pro ně neznámé. To především šetří energii, kterou by jinak bylo nutné vynaložit na komunikaci a poznávání. Jako stereotypy se tedy označují formy iracionálně založeného posuzování jednotlivců, skupin, národů. Jsou to apriorní (čili předem stanovené) představy například o povahových rysech, způsobech

¹²⁹ KOHOUTEK, Rudolf. *Sociální kognice a percepce*. [online]. 2. 12. 2009 [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/socialni-kognice-a-percepce>.

¹³⁰ BAR-TAL, David. Formation and Change of Ethnic and National Stereotypes: An Integrative Model. *International Journal of Intercultural Relations*. 1997, roč. 21, č. 4, s. 491-523. ISSN 0147-1767. Vlastní překlad.

¹³¹ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: Jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8. s. 119.

¹³² LINHART, Jiří, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena, MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník. II, P-Ž*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. s. 749-1627. ISBN 80-7184-310-5. s. 1229-1230.

chování a zvycích příslušníků určité skupiny. V úvahu však není brána individualita jejich členů, případně jejich specifická životní situace aj. Stereotypy se tak chápou nejen jako přesvědčení o charakteristikách nějaké skupiny, ale také jako přesvědčení o variabilitě mezi jednotlivými členy skupiny ve vztahu k těmto charakteristikám. Právě prostřednictvím stereotypů lidé získávají základní informace o situacích, věcech, případně lidech, aniž by k tomu potřebovali nějaké další znalosti či podrobnosti.

Lippmann W.¹³³ ve spojitosti s tím uvádí, že člověk není s to pojmout realitu komplexně, což ve výsledku znamená, že si vytváří právě zjednodušené konstrukce neboli stereotypy. „Klasickými stereotypy jsou naše 'čecháčkovské' představy o Němcích jako o houževnatém, bojovném a výbojném národě nebo o Romech jako o společensky obtížně přizpůsobivé sociální skupině, komunitě, jejíž příslušníci většinou 'nechtějí' pracovat a žijí ze sociálních dávek.“¹³⁴ Existují ovšem stereotypy spojené nejen s etnicitou, ale také i s věkem, sociálními vrstvami, druhy zaměstnání atd.

Člověk si nevytváří stereotypy na základě svých vlastních, osobních zkušeností, nýbrž je získává tradováním, verbálním i neverbálním zprostředkováním ostatními příslušníky daného společenství atp.¹³⁵ O stereotypech ale současně platí, že zdaleka ne vždy jsou negativní či nutně nepravdivé. Jejich neobjektivní reprezentace však převažuje ve všech případech. Jinými slovy, stereotyp o stereotypech je, že všechny stereotypy jsou špatné. Současně platí, že členové skupiny, která se stala cílem stereotypů nebo předsudků, mohou na základě těchto stereotypů a předsudků vysvětlovat negativní události, kterým někdy v minulosti čelily či jim dokonce čelí dodnes.¹³⁶

¹³³ Stereotypy považuje Lippman za vůbec nejvýznamnější faktor omezené percepce. A stereotypy v této souvislosti definuje jako rigidní mentální obrazy a víry určující chápání lidí, předmětů a událostí. Dále uvádí, že: „v převážné většině případů naše vnímání neprobíhá od pozorování k definování, ale od předem vytvořené definice události k jejímu pozorování. v rozlehlém, komplexním a zmateném světě vnímáme pouze to, co pro nás nedefinovala naše kultura se svými stereotypy“ (LIPPMANN, Walter. *Public Opinion*. New York: Macmillan, 1960. 427 s. ISBN chybí. s. 81. Vlastní překlad.).

¹³⁴ FTOREK, Jozef. *Public relations jako ovlivňování mínění. Jak úspěšně ovlivňovat a nenechat se zmanipulovat*. 3., rozš. a aktual. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 224 s. ISBN 978-80-247-3926-7. s. 175.

¹³⁵ MARTIN, Emily. The Egg and the Sperm: How Science Has Constructed a Romance Based on Stereotypical Male-Female Roles. In *Signs*. 1991, roč. 16, č. 3, s. 485-501. ISSN 0097-9740. Vlastní překlad.

¹³⁶ VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan (eds.). *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. 408 s. Praha: Grada Publishing, 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Nejen stereotypy, ale i předsudky mají silný emocionální náboj. Racionální obsah v nich může být v celé řadě případů zcela potlačen. Přesto platí, že na rozdíl od předsudků, které jsou založeny výlučně na citovém hodnocení (zpravidla záporném), stereotypy obsahují jak záporné, tak také kladné soudy.¹³⁷ Odborníci se shodují v tom, že nedostatečná objektivní znalost určité skupiny lidí (totéž ale shodně platí i o určitém předmětu) je kompenzována ve stereotypu nebo v předsudku zevšeobecnujícím názor nebo představu, kterou lidé přijímají od jiných, aniž by si ji sami kdy ověřovali.

Předsudky, které lze definovat také jako negativní stereotypy, se mohou týkat celé skupiny lidí, stejně tak ale mohou být individuální a svázané pouze s určitou zkušeností. Obsahují záporné hodnocení či odsouzení a jsou projevem negativního vztahu. Předsudky jsou považovány za univerzální rys interkulturních vztahů a nebývají tak spojovány výhradně s určitým etnikem či kulturou. Předsudky zároveň představují nejčastější příčinu diskriminace a jako takové mohou vést k viktimizace pracovní, ekonomické, sociální nebo viktimizaci kriminální. Ta může v konečném důsledku vyústit až v rasismus. *„Takový přístup majority může u minoritních skupin v důsledku vést k odmítání přijmout, natož ztotožnit se s požadovanou sociální identitou majority nebo alespoň se jí přiblížit, což velice ztěžuje integrační proces. Tím se sociální vzdálenost obou skupin ještě zvyšuje a nežádoucí stav soužití se prohlubuje. Všechny tyto skutečnosti potencují vyústění do sociálně problémového chování minorit a to se často projevuje i ve větší míře kriminality, než má majoritní populace.“*¹³⁸

¹³⁷ **IVANKOVIĆ, Katica.** Stereotypy o Češích a české kultuře a recepcie české literatury 20. století v Chorvatsku. In **FEDROVÁ, Stanislava (ed.).** *Otázky českého kánonu. Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky.* Praha 28. 6. – 3. 7. 2005. Svazek 1. 1. vyd. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006. s. 155-164. ISBN 80-85778-51-3.

¹³⁸ **GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana et al.** *Kriminologie.* 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3. s. 485.

4.2 Postoje a předsudky migrantů

Dávno pominula doba, kdy Česká republika platila za takzvaně přestupní zemi, tj. zemi, kam lidé přicházejí, aby za nějaký čas zamířili do „vyspělejšího“ světa. Na Českou republiku se dnes pohlíží jako na klidnou zemi, jež nabízí možnost získat kvalitní vzdělávání a vyjadřovat a realizovat své životní hodnoty. Ani poměrně striktní a přísná imigrační politika a politika pracovních povolení v České republice však není překážkou na cestě za uplatněním dosaženého vzdělání a za seberealizací. I když, česká společnost klade na všechny nově příchozí nemalé nároky, zdaleka to neznamená, že by tím neumožňovala zapojení se do společnosti. Naopak, česká společnost je k nově příchozím připravena se chovat naprosto stejně, jako se chová ke svým vlastním občanům. Záleží proto především na nich samotných, na imigrantech, jak se dokážou popasovat se znevýhodněním v podobě neznalosti nebo jen omezené znalosti českého jazyka, nedostatečně vytvořené a využívané sociální sítě mimo vlastní kulturu, horších legislativních podmínek, zdali uspějí při nostrifikaci i uznávání zahraničního vzdělání atd. Obecně lépe totiž přijímá česká společnost migranty s vyšším vzděláním a dobrou znalostí českého jazyka a české kultury a ty, kteří pocházejí ze zemí s obdobným socio-kulturním zázemím. To, z jaké konkrétní země migrant do České republiky přichází, ve většině případů výrazně ovlivňuje to, s jakými předsudky a apriorními postoji ze strany českých občanů (majority) se následně setká. Obecně se největší míře tolerance těší migranti přicházející z euroamerických zemí.

Na celou situaci lze ovšem nahlédnout také zcela opačnou perspektivou, neboť také migranti mají o Čechách své vlastní předsudky. Dlouhodobě trpí největšími předsudky vůči České republice obyvatelé Německa, kteří ji považují za chudou, postkomunistickou a v krajním případě dokonce za rozvojovou. i z tohoto důvodu si odmítají absolutně připustit, že za posledních 20 let ušla Česká republika obrovský kus cesty a významně se změnila. I nadále jim tak ve spojitosti s Českou republikou na prvním místě vyvstane na mysl nepoctivost českých taxikářů, nepřilíš valná pověst Václavského náměstí atd. Praxe ovšem potvrzuje, že často tito Němci plní předsudků vůči České republice ani nepřekročili území českého pohraničí.

Zdaleka však neplatí, že předsudky jsou jediné výsadou Evropanů a Američanů. Ve skutečnosti je tomu přesně naopak. Právě současná západní civilizace totiž jako jediná systematicky bojuje proti rasismu a předsudkům. „*Tolerance Západu je do značné míry podmíněna ekonomicky. Evropa si během staletí vyzkoušela, že největší prosperity dosáhly ekonomiky, které byly tolerantní, otevřené a kde předsudky vůči menšinám nehrály zásadní roli: renesanční Itálie, Anglie, severní Německo, Švýcarsko, Holandsko. Naproti tomu státy jako Rusko či Španělsko ekonomicky doplácely na svoji nesnášlivost.*“¹³⁹

Je však důležité mít na paměti, že předsudky fungují oboustranně, byť si to obě strany zpravidla ani neuvědomují, nebo odmítají připustit. Rovněž některé studie uvádějí, že nezdá se to, že jsou právě sami imigranti, jejichž vlastní předsudky sehrávají největší roli v tom, že se jim nedaří v cílové zemi získat práci. Ty také na straně imigrantů zásadně brání ve vyšší míře jejich ekonomické aktivity. Celá řada imigrantů se totiž mylně domnívá, že sehnat si práci je mnohem obtížnější, než tomu je ve skutečnosti. Mnohdy se tak zdráhají práci vůbec přijmout, což dokládá i případ 29leté Anissy Aharaz, která usilovala o získání práce v Dánsku. Domnívala se totiž, že dánské zaměstnavatele nebudou ochotni přijmout ženu, která nosí hidžáb, tj. šátek na zakrytí vlasů a temene, a současně se od majority liší barvou pleti, jménem atd. Sama se ovšem v praxi přesvědčila o tom, že se jednalo o nepravdivé předsudky a že většina firem, na které se při hledání zaměstnání obrátila, byla o poznání tolerantnější a vstřícnější.¹⁴⁰

4.3 Xenofobie a intolerance, rasismus, diskriminace

V souvislosti s předchozí podkapitolou se opět prokázalo, jak stěžejní roli hrají v životě člověka informace. Ty člověk vybavující se vědomím začal vytvářet právě za účelem předávání. Práce ve společenství ho totiž přinutila komunikovat s ostatními členy jinak než jen živelně. Zprvu však člověk komunikoval především pomocí posunků, řeči, kouřových signálů, dvojkové soustavy atp. Informace a práce s nimi je přinejmenším stejně

¹³⁹ KOHOUT, Pavel. *Nezaměstnanost a reklama na diskriminaci*. [online]. 27. 12. 2005 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://eurabia.parlamentnilisty.cz/PrintArticle/151-nezamestnanost-a-reklama-na-diskriminaci.aspx>.

¹⁴⁰ KOHOUT, Pavel. *Nezaměstnanost a reklama na diskriminaci*. [online]. 27. 12. 2005 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://eurabia.parlamentnilisty.cz/PrintArticle/151-nezamestnanost-a-reklama-na-diskriminaci.aspx>.

důležitá i pro ty nejmenší členy společnosti – děti. Už v mateřské škole se děti učí odvozovat a vyhledávat informace a jsou směřovány na cestu uvědomělého a inteligentního občana, který je tolerantní, bez předsudků (od těch už je totiž jen nepatrný krůček k rasismu a xenofobii, tj. k nedůvěře ke všemu cizímu, strachu z cizinců a nenávist k nim¹⁴¹), dokáže sám ovlivňovat a nenechá se lehce zmanipulovat ani lidmi okolo sebe ani politiky, médií, reklamními společnostmi, výrobci atp.

Patrně největší měrou se na tvorbě stereotypů podílejí média, která utváří takzvané mediální obrazy. Zvláště mediální diskurs je tak pro množství lidí stěžejním zdrojem znalostí o minoritách. Většina příjemců buď informace o minoritách záměrně nevyhledává, nebo nedokáže vyhledat alternativní zdroje informací. Navíc s minoritami ani nemá každodenní zkušenost.

Jedině budou-li se už velmi malé děti učit pracovat s informacemi, mohou se (nejen) ve svém dospělém životě samy aktivně zapojit do potírání projevů intolerance a diskriminace. V neposlední řadě pak budou připraveny se náležitým způsobem podílet na přiměřeném a spravedlivém řešení konfliktů vzniklých na základě sociokulturní odlišnosti.¹⁴²

Pojmy jako je xenofobie, intolerance, rasismus a diskriminace, jsou navzájem propleteny. Jedním z jejich pojítek je i fakt, že se jedná o aktuální společenské problémy. Zejména projevy rasistické a xenofobní jsou povětšinou spojovány s obavou veřejnosti o ztrátu národní identity, která je zase spojena s velkým přílivem imigrantů. K tomu docházelo zejména na počátku 90. let minulého století, přičemž projevy extremismu byly organizovány ve větších či menších skupinách. Mnozí lidé se obecně jen s velkými obtížemi vypořádávají se všemi změnami a novými poměry a požadavky a cítí se být povětšinou dezorientováni. Příčinu rasistických postojů však lze dále hledat i v aktuální ekonomické situaci dané země. Ty země, které se dlouhodobě potýkají s velkým počtem nezaměstnaných, pochopitelně generují rivalitu panující mezi majoritou a minoritou. Tato

¹⁴¹ **KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra et al.** *Člověk – prostředí – výchova (K otázkám sociální pedagogiky)*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

¹⁴² **HORVÁTHOVÁ, Jana.** *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy: projekt Varianty*. 1. vyd. Edited by **Veronika Kamenická – Jan Buryánek**. Praha: Člověk v tísni v nakl. Lidové noviny, 2002. 518, 84 s. ISBN 80-7106-614-1.

rivalita se projevuje jak na trhu práce, tak také v oblasti bydlení či sociálních služeb. Další, neméně závažnou příčinou rasismu a xenofobie ve společnosti je i kulturní rozdílnost mezi imigranty na straně jedné a majoritní společností na straně druhé. Opakovaně se prokázalo, že lidé mají tendenci hodnotit cizí kulturu skrze sebe samých.

S ohledem na výše uvedené informace poskytuje jak sociologie, tak také filosofie srovnatelnou definici xenofobie, kterou definuje jako postoj, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem a odchýlkám a jenž se může následně snadno přetavit až do podoby rasismu.¹⁴³¹⁴⁴ Xenofobie jako taková tvoří základ různých nenávistných ideologií, jako je rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus aj. Současně je nejníž položenou základnou problémů minorit a napětí vůči většinové společnosti.¹⁴⁵

Jistým projevem xenofobie je také intolerance, jež bývá zpravidla spojovaná s pojmy – etnická, náboženská a kulturní. Příčin intolerance je celá dlouhá řada, od kulturních přes společenské, ekonomické, politické až po náboženské příčiny. Jejimi typickými znaky jsou fanatismus, stereotypizace, stigmatizace, útoky či třeba rasově podbarvené vtipy.¹⁴⁶ Přijímání nových lidí a kultur se v obecné rovině pojí s řadou potíží ze strany majority. Odlišnost imigrantů tak je v mnoha případech pojímána jako nepřekročitelná překážka integrace imigrantů do většinové společnosti.¹⁴⁷

Rasismus lze dle Wieviorka M.¹⁴⁸ definovat dvojím možným způsobem, a sice jako jakoukoliv netoleranci či odmítání druhé skupiny obyvatel (s tím jsou spojené projevy sexismu, třídního rasismu, rasismu vůči mladým, starým aj.), nebo jako samotnou víru v existenci ras. Jako produkt rasismu je následně vnímána rasová diskriminace (tj. proces

¹⁴³ **ALAN, Josef.** Xenofobie a rasismus: úvodní poznámka sociologa. In **ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.).** *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi.* 2., aktual. vyd. Praha: Portál, 2008. S. 10-12. ISBN 978-80-7367-182-2.

¹⁴⁴ v případě České republiky se v posledních letech hovoří spíše o poklesu xenofobie, což je dáno také poklesem výhrad vůči etnický i kulturně odlišným imigrantům.

¹⁴⁵ **ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.).** *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi.* 2., aktual. vyd. Praha: Portál, 2008. S. 10-12. ISBN 978-80-7367-182-2.

¹⁴⁶ **BALVÍN, Jaroslav.** *Výchova, vzdělávání a kultura ve vztahu k národnostním menšinám.* 1. vyd. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2004. 495 s. ISBN 80-902972-6-9.

¹⁴⁷ **BARŠA, Pavel.** *Politická teorie multikulturalismu.* 1. vyd. Brno: CDK, 1999. 347s. Politická řada 4. ISBN 80-85959-47-X.

¹⁴⁸ **WIEVIORKA, Michel.** *L'espace du racisme.* 1. vyd. Paris: Éditions du Seuil, 1991. 251 s. ISBN 978-2020125673. Vlastní překlad.

odlišování a vnímání rozdílů), jež představuje zvláštní případ sociální diferenciace. V souhrnu jde o neoprávněné rozlišování jedinců či skupin na základě jejich příslušnosti k určité biologické nebo sociální (tj. profesní, politické, náboženské) kategorii. Tímto způsobem pak dochází k znevýhodňování jedněch vůči druhým. Jako další produkt rasismu vystupuje rasové násilí neboli násilné chování s rasovým motivem. Jeho objektem se může stát příslušník rasově odlišné skupiny. Rasová diskriminace ale nemusí mít zdaleka jen násilnou formu. Stejně tak totiž může mít i formu právní (nerovnost před zákonem), politickou (omezení hlasovacího práva a zastoupení), ekonomickou (nižší mzda, horší práce), společenskou či kulturní (společenské odsouzení menšiny, nemožnost vzdělání v rodném jazyce).

4.4 Jazyková a kulturní bariéra

Je nadmíru jasné, že většina se menšině nikdy a za žádných okolností nepřizpůsobí. Proto každý, kdo chce žít a pracovat v cizí zemi, se musí v prvé řadě naučit její jazyk. Znalost místního jazyka platí za klíčovou dovednost jak pro získání vzdělání a kvalifikace, tak také pro zajištění přístupu na pracovní trh. Naproti tomu jazyková nevybavenost imigrantů omezuje možnosti vzájemné domluvy se členy majoritní společnosti.

Znalost jazyka usnadňuje imigrantům orientaci v cílové společnosti a zvyšuje jejich obecnou informovanost. Jinými slovy, podporuje jejich sociální soběstačnost a tím pádem snižuje míru jejich zranitelnosti. S porozuměním jazyku jde rovněž ruku v ruce lepší porozumění společnosti, kterou jazyk odráží.¹⁴⁹ Osvojení si nového jazyka se významným způsobem reflektuje v ekonomické i sociální oblasti života imigranta. Není pochyb o tom, že naopak neznalost jazyka, ať už ta je zapříčiněna neschopností nebo neochotou/nezájmem se jazyk (na)učit, způsobuje imigrantovi mnohé nepříjemnosti. „*Pokud nejsou imigranti*

¹⁴⁹ **RIBEIRO, Rodrigo.** The Language Barrier as an Aid to Communication. *Social Studies of Science*. 2007, roč. 37, č. 4, s. 561-584. ISSN 0306-3127. Vlastní překlad.

*schopni komunikovat jazykem hostující země, zažívají akulturační stres¹⁵⁰, jsou ve zvýšené míře nezaměstnaní, jejich děti mají potíže se školním vzděláváním apod.*¹⁵¹

S pojetím socializace imigranta se tedy do popředí zájmu dostává osvojování si jazyka, který umožňuje efektivně komunikovat s představiteli majoritní společnosti, ve které žijí. Bez znalosti majoritního jazyka nikdy nedojde k úspěšné integraci imigrantů do různých sfér života většinové společnosti. *„Kromě komunikačních bariér na úrovni jednotlivých komunikujících subjektů (vztah subjekt-subjekt) existují rovněž komunikační bariéry zakotvené ve struktuře jejich vztahů (formující komunikační prostředí). Tato struktura vztahů, v níž jednotlivé subjekty jednají a komunikují, tak může být zdrojem konfliktů nejenom věcných, ale i komunikačních.*“¹⁵²

Možnost společenského uplatnění však neztěžuje jen jazyková bariéra, nýbrž také bariéra kulturní, která je spojená s odlišnostmi kultury jednotlivých subjektů a která může vést k potížím v pracovním i mimopracovním styku lidí.¹⁵³ O provázanosti jazyka a kultury svědčí i fakt, že jsou to často právě kulturní odlišnosti, které mohou nezanedbatelně ovlivnit příjem a interpretaci informací. V řadě případů je kulturní a jazyková bariéra pro imigranta natolik velká, že se mu ji nepodaří nikdy úplně překonat, což může v krajním případě vyústit v uzavření se do sebe. Imigranti se pak nezdědka ocitají na okraji společnosti.

¹⁵⁰ Jedinec (v tomto případě imigrant) zažívá šok nejen jako reakci na jednu kulturu, ale také jako reakci na střet kultur, tj. kultury vlastní a nové (**MORGENSTERNOVÁ, Monika, ŠULOVÁ, Lenka.** *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1.).

¹⁵¹ **PRŮCHA, Jan.** *Interkulturní komunikace.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 200s. ISBN 978-80-247-3069-1. s. 58.

¹⁵² **PROROK, Vladimír, LISA, Aleš.** *Teorie a praxe řešení politických konfliktů.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. 160 s. ISBN 978-80-247-3027-1. s. 116.

¹⁵³ **ŠRONĚK, Ivan.** *Kultura v mezinárodním podnikání.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000. 167 s. ISBN 80-247-0012-3.

4.5 Diskriminace imigrantů a minorit ze strany majoritní společnosti

4.5.1 Negativní diskriminace (na trhu práce a v běžném životě)

Pojem diskriminace (z lat. *discriminare* – rozlišovat) je obecně známý a dnes již také hojně rozšířený. Častěji však bývá užíván ve svém negativním významu. Rozhodně nová není ani tematika sociální diskriminace, tj. systematického porušování principu rovnosti a rovných příležitostí při zacházení se členy minoritních a majoritních skupin. Ta právě naopak provází člověka v podstatě od počátku lidstva až do dnešní doby. Sociální diskriminace přitom může nabývat hned dvou různých forem. Může se jednat buď o úplné vyloučení, nebo o odlišné zacházení. Také důvody sociální diskriminace mohou být poměrně různorodé, od rasových přes náboženské, sociální aj.

V širším pojetí si lze pod pojmem diskriminace představit „*rozdíl mezi lidmi nebo situacemi na základě objektivních kritérií. Příkladem může být třeba věk jako předpoklad pro výkon určitých funkcí, třeba pro získání řidičského průkazu nebo možnost být volen do parlamentu. Také měření inteligence je rozlišováním podle určitých kritérií.*“¹⁵⁴ V tomto kontextu je pojem diskriminace užit v hodnotově neutrálním slova smyslu. Platí totiž, že některá kritéria rozlišování mohou být nastavena tím způsobem, že budou s velkou pravděpodobností určité skupiny lidí nebo naopak jednotlivce znevýhodňovat. „*Třeba inteligenční testy nebudou srozumitelné pro určitou etnickou menšinu, a tak budou její příslušníci dosahovat horších výsledků.*“¹⁵⁵

Stručně a velmi zjednodušeně řečeno: Za diskriminace lze považovat jakoukoliv situaci, v rámci níž se s určitým jedincem zachází odlišně v porovnání s ostatními lidmi z důvodu jeho příslušnosti k určité sociální skupině nebo kategorii. Ve své podstatě se tak jedná o projev patologických komunikačních a interpersonálních vztahů. Příčinou diskriminace mohou být například již výše zmíněné předsudky či minulé zkušenosti, postoje, chování a komunikace během výchovy atd. Psychologickou podstatou diskriminace může být také xenofobie, strach z všeho neznámého, všeho, co pochází z jiných sociálních

¹⁵⁴ JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2. s. 60.

¹⁵⁵ JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2. s. 60.

skupin a společenství. Jednotlivé formy diskriminace mají nadto vysokou výpovědní hodnotu o sociálním klimatu v dané společnosti.

V českém právním řádu je diskriminace pojímána jako zakázané jednání, případně zacházení s druhými, jímž jsou mezi lidmi činěny neodůvodněné rozdíly. „*Tyto dva základní znaky diskriminačního jednání, totiž činění neodůvodněných rozdílů při jednání s lidmi a zákaz nebo nežádoucnost takového jednání, jsou společné všem užitím pojmu diskriminace v českých právních předpisech.*“¹⁵⁶ Právě diskriminace tak představuje jeden z důvodů, proč je postavení imigrantů a příslušníků minorit (potažmo jejich dětí) na pracovním trhu i v běžném životě ve srovnání s postavením příslušníků majority méně příznivé. Diskriminace totiž přispívá k horšímu postavení imigrantů i příslušníků minorit jen tou „zbytkovou měrou“, která zůstane po započítání dalších faktorů (často proměnných, které se vztahují k lidskému kapitálu). Mezi ně patří například vzdělání a profesní kvalifikace (ty jsou nezdědka jen obtížně přenosné do cílové země), koncentrace imigrantů do určitého odvětví ekonomiky (zpravidla do odvětví, pro která je příznačná velká poptávka po nekvalifikované pracovní síle), pracovní omezení aj.

Otázka diskriminace však bývá v mnoha ohledech spíše přehlížena. Imigranti nebo příslušníci minorit si tak již v mnoha případech zcela navykli vnímat dosavadní neutěšený stav, který charakterizuje drobná diskriminace, administrativní překážky, dlouhé doby pro získání trvalého pobytu atd. Jejich diskriminace však v mnoha ohledech poškozují/může poškodit sociální soudržnost a současně například snížit pobídky k investicím do vzdělání. Pro samotnou hostitelskou zemi tak může diskriminace nepochybně představovat i ekonomickou ztrátu.

Na druhé straně ovšem platí, že míru diskriminace lze určit jen velmi obtížně. Dlouhodobě se ale potvrzuje a dokládají to i četné studie, že imigranti nebo jejich děti, ucházejí-li se o práci v cílové zemi, musí zpravidla zaslat více než dvojnásobek žádostí než lidé takzvaně bez migračního pozadí, to i přesto, že mají v celé řadě případů naprosto rovnocenný životopis. Z uvedeného lze tedy usuzovat, že diskriminace se projevuje

¹⁵⁶ ČERNÝ, Jan, DVOŘÁK, Miroslav, HRUBÝ, Miloš, MICHAL, Jakub, RŮŽIČKA, Michal. *Sociální diskriminace pod lupou. Metodika identifikace diskriminačního jednání a doprovodných negativních jevů v bydlení a zaměstnávání*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2006. 87 s. ISBN 80-903331-7-6. s. 9.

nejcitelněji právě v procesu nábory do práce. Stejně tak ale může ovlivňovat i kariérní růst, případně výši platového ohodnocení.

I když valná většina zemí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (zkráceně OECD) právě proto přijala k boji proti diskriminaci nejrůznější opatření, šíře jejich uplatňování v praxi se značně liší. Vybrané země OECD kupříkladu zavedly politiku „podpurných akcí“, která vychází ze stanovených cílů a kvót, stejně jako nástrojů (například anonymních životopisů). O tom, že mají imigranti skutečný zájem na tom, aby mohli například svůj životopis zasílat anonymně, svědčí i osobní zkušenost Gardy Bertiliho, hlavního výchovného poradce odborného lycea na pařížském sídlišti. Bertili poukázal na to, že ve Francii vskutku dochází k diskriminaci mladých lidí, kteří pocházejí z přistěhovaleckého prostředí, zejména při hledání odborných stáží. „*Nebělošský žák musí při hledání stáže neustále překonávat rasistické předsudky. Po telefonu všechno probíhá dobře, když se ale dostaví k pracovnímu pohovoru, dozví se, že místo je už obsazené. Stává se dokonce, že bělošský žák ze stejné třídy, který do podniku zatelefonuje později, stáž dostane.*“¹⁵⁷ I proto stále častěji tito žáci naléhají na to, aby mohli své životopisy překládat anonymně.

Imigranti se však v mnoha případech necítí být diskriminováni jen při hledání nového pracovního uplatnění, ale i v běžném každodenním životě, tj. při nakupování, u lékaře, při přijímání služeb, vyřizování formalit na úřadech aj.

¹⁵⁷ **BERTILI, Gardy.** In **CHATEAU, Ladislava.** Diskriminace, stáže a zaměstnání ve Francii. *Zpravodaj Odborné vzdělávání v zahraničí.* 2006, roč. 17, č. 1, s. 9. [online]. 2006 [cit. 2016-02-04]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2006/Zp0601a.pdf>.

4.5.2 Pozitivní diskriminace

Ve vybraných zemích se pracuje rovněž s takzvanou pozitivní diskriminací neboli afirmativní podpůrnou akcí¹⁵⁸, jejímž principem je – dát více těm, kteří mají méně, tj. obecně imigrantům z ohrožené skupiny. Afirmativní akce v každém případě znevýhodňují majoritu a upřednostňují minoritu, což může vyústit až v bujení xenofobních nálad té části obyvatelstva, která se cítí přímo existenčně ohrožena uplatněním na trhu práce. Zavedení pozitivní diskriminace by proto v ideálním případě měla vždy předcházet dobře nastavená kampaň, která by pomohla přesvědčit majoritu, že finance a úsilí vynaložené na pozitivní diskriminaci mohou mít a ve skutečnosti také mají pozitivní dopad na život a budoucnost jich samotných i jejich dětí.

Na tomto místě je však potřeba si rovněž uvědomit, že zvýhodňování obecně probíhá ve společnosti poměrně často, aniž by se nad tím kdokoliv pozastavoval a aniž by bylo možné v této spojitosti hovořit o pozitivní diskriminaci. Jako příklad lze uvést vládu, která odpustí firmě její mnohomilionové dluhy na daních aj.

Obecně lze konstatovat, že v případě pozitivní diskriminace *„jde o počáteční zvýhodnění příslušníků určitých skupin, které má kompenzovat jejich nezaviněné nedostatky. Kritici poukazují na to, že pozitivní diskriminace znamená, že mnohdy je dána přednost horšímu jedinci před lepším, a říkají, že 'i většina má svá práva'.*“¹⁵⁹ V praxi se pozitivní diskriminace ve vztahu k imigrantům a příslušníkům minorit může projevat různým způsobem. Nejčastěji pak ve formě bezplatných jazykových a sociokulturních kurzů, informací o výhodách, které mohou imigranti/příslušníci minorit získat, na které mají nárok aj. Prostřednictvím daňových poplatníků jsou jim hrazeny vybrané náklady, které by jinak museli hradit sami atd.

Stejně jako jakýkoliv jiný fenomén mají i afirmativní akce své odpůrce a oponenty a tím pádem v podstatě představují dosti kontroverzní téma. Odpůrci afirmativní akce

¹⁵⁸ Kamín uvádí výčet možných synonym pojmu pozitivní diskriminace: afirmativní akce, pozitivní diskriminace, pozitivní akce, pozitivní znevýhodnění, obrácená diskriminace aj. (KAMÍN, Tomáš. Affirmative action – obrácená forma diskriminace? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2001, roč. 9, č. 4, s. 378-385. ISSN 1210-9126.).

¹⁵⁹ JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2. s. 60.

zpravidla upozorňují na to, že pozitivní diskriminace může mít a ve skutečnosti také má fatální následky. Obvykle svá stanoviska odůvodňují tím, že například při hledání pracovního uplatnění se na různá místa dostanou i ti jedinci, kteří ve skutečnosti nemají dostatečnou kvalifikaci, dovednosti a znalosti nezbytné pro výkon daného povolání. Taková opatření pak zcela zkreslují a podlamují účinnost působení trhu práce. Navíc pokud jde o rasově založené programy, vede politika uvědomování si příslušnosti k rase k polarizaci a přispívá k sílení zášti a násilí. Zástupci široké veřejnosti pak k pozitivní diskriminaci přistupují jen jako k jinému metru při přijímání a naplňování kvót. Mnohdy má minorita utkvělou představu, že „*imigranti ubírají domácím obyvatelstvu příležitost na práci, byt, finanční prostředky a že zneužívají sociální systém státu.*“¹⁶⁰ Od těchto pocitů je už mnohdy jen krůček k takzvanému trestnému činu z nenávisti, k němuž dochází povětšinou impulsivně, pod vlivem alkoholu nebo omamných látek, a v mnoha případech je to právě pozitivní diskriminace ze strany státu, která tomuto jevu nahrává.

¹⁶⁰ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 304 s. ISBN 978-80-247-458-0. s. 244.

5 LEGISLATIVA

5.1 Legislativní úprava migrační politiky EU

Zaměstnanost a možnost integrace imigrantů na pracovní trh velmi úzce souvisí s mírou jejich ukotvení v cílové zemi, stejně jako s mírou jejich integrace do majoritní společnosti. Právě na pracovišti mají imigranti jedinečnou možnost se naučit jazyk (tj. překonat komunikační bariéry a rozšířit si slovní zásobu), postupně se seznamovat s novou kulturou, tradicemi, historií, lidmi, pracovním prostředím a v podstatě tak poznat zemi, do které se přistěhovali. Další nezbytnou podmínkou jejich úspěšné integrace je i základní znalost institucí hostitelské země. Z tohoto důvodu je tedy nutné imigrantům umožnit, aby mohli těchto znalostí řádně nabývat. Jasným dokladem toho, jak velkou roli hraje zaměstnanost v integračním procesu, je rovněž zacílení opatření Evropské strategie zaměstnanosti na podporu přistěhovalců.¹⁶¹

„Přestože je migrace za prací nedílnou součástí lidské civilizace, vzrušené debaty nad její podobou a právním či faktickým zakotvením ji provázejí od nepaměti, a to nejen v evropském prostoru. Můžeme nicméně říci, že pracovní migrace představuje právě v rámci Evropské unie významný fenomén a námět na diskuse jak odborného, tak i populárního rázu.“¹⁶² Jelikož se ale oblast migrační a azylové politiky vztahuje k otázce suverenity států, posouvá se vývoj v této oblasti pomaleji než integrace v jiných oblastech.

Vývoj společné migrační politiky Evropského společenství/Evropské unie – právní a institucionální rovina

Společnou imigrační politiku Evropské unie se její členské státy zavázaly, rozvíjet počínaje rokem 1999. K jejímu provádění Evropská unie přijímá dlouholeté programy, které

¹⁶¹ v listopadu 1997 zahájila Evropská rada na zvláštním summitu o pracovních místech v Lucemburku Evropskou strategii zaměstnanosti coby opatření proti vysoké nezaměstnanosti. Ta dopomohla jak členským státům Evropské unie, tak také Evropské komisi, aby bylo prostřednictvím spolupráce a vzájemné výměny zkušeností dosaženo společných cílů, tj. vytvoření většího počtu kvalitnějších pracovních míst v Evropě. Založena je na 4 pilířích, kterými jsou: zaměstnanost, podpora podnikání, adaptabilita a rovné příležitosti (HOBZA, Alexandr. *Evropská unie a hospodářské reformy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 352 s. ISBN 978-80-7400-122-2.).

¹⁶² ČIŽINSKÝ, Pavel, HRADEČNÁ, Pavla (eds.). *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích*. 1. vyd. Praha: Simi, 2014. 137 s. ISBN 978-0-260-7201-0. s. 13.

stanovují priority na nadcházející období. V návaznosti na tyto programy poté Evropská unie stanovuje další kroky k jejich realizaci. V souvislosti s volným pohybem osob se spolupráce a posílení kooperace v oblasti ochrany jeví jako nutnost i společný zájem.

Azylová a migrační politika byla do primárního práva Evropské unie včleněna Maastrichtskou smlouvou, jež byla součástí takzvaného III. pilíře. „*V následujících letech se pozice těchto politik, především vstupem v platnost Amsterdamské smlouvy, Haagského programu a dalších, významným způsobem prohloubila. Jednou z podporovaných organizací je například Evropská rada pro uprchlíky a exulanty (ECRE), která funguje od roku 1974.*“¹⁶³ Prvním krokem směrem ke společné migrační politice v rámci Evropské unie bylo zvláštní zasedání Evropské Rady ve finském městě Tampere ve dnech 15. a 16. října 1999. Při příležitosti konání tohoto zasedání se nejvyšší představitelé států dohodli na společném postupu a harmonizaci legislativy v oblasti migračních toků. Evropská rada tehdy vyzdvihla, že jejím záměrem je, aby se z Evropské unie stal prostor svobody, bezpečnosti a práva. Při příležitosti zasedání stanovily členské státy „*cíle konzistentní a vyvážené evropské přistěhovalecké politiky, jež je založena na 4 hlavních tematických oblastech: definování politiky v oblasti legální migrace, boj proti nelegálnímu přistěhovalectví, spolupráce s třetími zeměmi a integrace pracovníků z řad migrantů.*“¹⁶⁴ Stanovena rovněž byla kritéria k přijímání legálních migrantů, přístupy k integraci cizinců, omezení nelegální imigrace aj. Amsterdamskou smlouvou byla migrační politika následně zařazena do I. pilíře. V rámci Evropské unie se migrační politikou zaobírá i Haagský program a Globální přístup k migraci, oba z roku 2005.

5.1.1 Amsterdamská smlouva

Evropská unie byla nucena zásadně přehodnotit své role v oblasti migrace státních příslušníků 3. zemí. Zásadní posun v oblasti migrační politiky přinesl podpis, ratifikace a následná implementace Amsterdamské smlouvy, která je vlastní revizí Maastrichtské

¹⁶³ KÖNIG, Petr et al. *Rozpočet a politiky Evropské unie. Příležitost pro změnu*. 2., aktual. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 630 s. ISBN 978-80-7400-011-9. s. 360.

¹⁶⁴ **Evropský parlament.** *Zpráva plánu politiky v oblasti legální migrace*. (17. září 2007; 2006/2251(INI)). [online]. 19. 9. 2007 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2007-0322+0+DOC+XML+V0//CS>.

smlouvy z 2. října 1992 a která v platnost vstoupila 1. května 1999. Amsterdamská smlouva znamenala přenesení části bývalého III. – „mezivládního“ pilíře do I. pilíře – „komunitárního“ (jednalo se o přesun vízové, migrační a azylové politiky) prostřednictvím nově vytvořené Hlavy IV ve Smlouvě o založení Evropského společenství.¹⁶⁵ Zredukovaný mezivládní pilíř byl nově přejmenován na „Policejní a soudní spolupráci v trestních věcech“.

Výstupem zasedání Evropské rady ve finském Tampere byla dohoda o vytvoření takzvaného prostoru svobody, bezpečnosti a práva, jež byla reprezentována pětiletým programem pro rok 2000–2005. V roce 2004 na ni navázal pětiletý Haagský program a Akční plán Rady a Komise, kterým se tento program provádí. *„Jeho tvůrci se museli vyrovnat s celou řadou změn, které od roku 1999, kdy idea prostoru svobody, bezpečnosti a práva vznikla, tuto oblast ovlivnily. Za nejdůležitější je možné označit [...] rozšíření členů Unie o 10 nových států a s tím související změnu unijních hranic a celosvětovou aktivitu v boji proti terorismu, která se výrazně projevila po roce 2001.“*¹⁶⁶ Smlouva zároveň vyhradila Komisi po přechodném pětiletém období exkluzivní právo zákonodárné iniciativy, dále posílila postavení Evropského parlamentu a dokonce zakotvila „právo“ Rady na základě svého jednomyslného rozhodnutí subsumovat imigrační a azylové záležitosti. Článek 61 Amsterdamské smlouvy vyzývá k postupnému vytváření prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti (a to explicitně nejen pro vlastní občany). Za účelem harmonizace azylové a imigrační politiky se stal klíčovým článek 63 Amsterdamské smlouvy, jenž se zabýval azylovými opatřeními a přistěhovalectvím. Udával kritéria a postupy pro určení členského státu, jenž je příslušný pro posuzování žádosti o azyl, jež byla podána státním příslušníkem 3. státu v některém z členských států. V bodě tři tohoto článku byl navíc explicitně stanoven závazek do 5 let plně harmonizovat politiku proti ilegální migraci. Zahrnuta byla ještě koncepce repatriace ilegálních migrantů do zemí původu a současně sjednocení podmínek pro vstup cizinců na území Evropské unie i jejich případný dlouhodobý legální pobyt.

K naplnění vytýčených cílů v rámci Amsterdamské smlouvy pro oblast justice a vnitřních věcí byl 3. prosince 1998 ve Vídni přijat takzvaný Akční plán Rady a Komise,

¹⁶⁵ VALENTOVÁ, Eva (ed.). *Zvýšení role neziskového sektoru v oblasti sociální integrace pracovních migrantů v České republice. Srovnání praxe v Portugalsku a Rakousku*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro integraci a migraci, 2012. 131 s. ISBN 978-80-260-3541-1.

¹⁶⁶ KÖNIG, Petr et al. *Rozpočet a politiky Evropské unie. Příležitost pro změnu*. 2., aktual. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 630 s. ISBN 978-80-7400-011-9. s. 348.

který rozváděl myšlenku, jak nejlépe uskutečnit plány stanovené Amsterodamskou smlouvou v co možná nejkratším časovém období.¹⁶⁷

5.1.2 Prümská smlouva

Počátek kontinuálního procesu budování takzvané „Evropy bez hranic“ je spojován s 80. léty minulého století. Je však nanejvýš zřejmé, že v rámci prostoru volného pohybu osob je v každém případě nutné na straně jedné zintenzivnit spolupráci a na straně druhé řešit problémy v podobě terorismu, závažné trestné činnosti, nelegální migrace atd. To vše si za cíl klade takzvaná Prümská smlouva (smlouva ze dne 27. května 2005 mezi Belgickým královstvím, Spolkovou republikou Německo, Španělským královstvím a Rakouskou republikou o posílení přeshraniční spolupráce, zejména v boji proti terorismu, přeshraniční trestné činnosti a nedovolené migraci),¹⁶⁸ která byla podepsána v západoněmeckém městě Prüm. Někdy se jí rovněž říká Schengen III, což je dáno její podobností s původním modelem schengenské spolupráce před Amsterodamem. Prümská smlouva, byť se evropského práva přímo nedotýká a je tak i mimo rámec práva Evropského společenství - Evropské unie, však nepředstavuje jakousi uzavřenou iniciativu vybraných zemí, naopak, umožňuje, aby se k ní připojily také další členské státy Evropské unie. O připojení je nutné požádat a předmětný stát při této příležitosti také musí prokázat, že je schopen plnit závazky smlouvy. Spolupráce na základě této smlouvy probíhá mimo orgány a instituce Evropské unie, což de facto znamená, že je rovněž mimo kulturní funkce Evropského parlamentu. K zintenzivnění spolupráce v boji proti terorismu, nelegální migraci a přeshraniční kriminalitě dochází v tomto případě prostřednictvím zlepšení mechanismu výměny informací (včetně zajištění náležitého stupně ochrany osobních údajů).

5.1.3 Globální přístup k migraci

Evropská rada v prosinci 2005 přijala dokument s názvem – Globální přístup k migraci: prioritní akce se zaměřením na Afriku a Středomoří. Hlavním nástrojem se mělo

¹⁶⁷ VALDHANS, Jiří. *Právní úprava mimosmluvních závazků s mezinárodním prvkem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 263 s. ISBN 978-80-7400-412-4.

¹⁶⁸ NOVÁK, Daniel. *Zákon o ochraně osobních údajů. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 504 s. ISBN 978-80-7478-665-5.

stát „posílení dialogu a spolupráce“¹⁶⁹ v tomto případě se sousedními zeměmi s pokrytím celého Středomoří. Na tomto příkladu lze zároveň demonstrovat, jak se v posledních letech dostávala v jižním Středomoří stále častěji otázka boje s nelegální migrací do popředí politického zájmu. „Základem Globálního přístupu k migraci se stala integrace problematiky migrace do vnějších vztahů Evropské unie a posílení spolupráce a dialogu s partnerskými zeměmi. Globální přístup k migraci měl přinést do vztahů mezi Evropskou unií a partnerskými zeměmi zejména kvalitní změnu, tedy vyváženost témat, geografických dimenzí a rovnoměrné partnerství mezi aktéry.“¹⁷⁰ S Globálním přístupem k migraci se tak pojí hned několik cílů, tj. vybudovat monitorovací a evaluační mechanismus v boji proti nelegální migraci, stanovit klíčové země původu, tranzitní země a regionální organizace a zahájit s nimi od roku 2006 dialog o migraci a nakonec i zlepšit migrační management v návaznosti na Afriku.

Pro úplnost je v souvislosti s rozvojem společné přistěhovalecké a azylové politiky v Evropě, která je považována za jedno z neobtížnějších evropských témat vůbec, nutné zmínit také sdělení, která v červnu 2008 zveřejnila Komise a která určovala budoucí unijní politiku: tj. Společnou přistěhovaleckou politiku pro Evropu: zásady, opatření a prostředky – a zároveň také Azyl – integrovaný přístup k ochraně v celé Evropské unii, což je plán, jak již název naznačuje, týkající se azylové politiky.

Barrot, místopředseda Komise zodpovědný za svobodu, spravedlnost a bezpečnost, v souvislosti s přijetím těchto sdělení prohlásil: „Imigrace je pro Evropskou unii příležitostí a výzva – pokud je vhodně řízena, znamená obohacení pro naše společnosti a hospodářství. v Evropě bez vnitřních hranic je třeba, aby členské státy a Evropská unie jednaly v rámci společné vize, jež je nezbytným předpokladem jak pro řízení legální migrace a integrace, tak i pro boj s nelegální imigrací, při současném prosazování obecně platných hodnot, jako jsou ochrana uprchlíků, respektování lidské důstojnosti a tolerance.“¹⁷¹

¹⁶⁹ **BOCIANOVÁ, Kateřina.** *Evropská unie a Středomoří. Role Španělska a Francie.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 248 s. ISBN 978-80-246-3072-4. s. 34.

¹⁷⁰ **GAHUROVÁ, Jaroslava.** *Od partnerství zpět k restrikci? Vývoj vnější migrační politiky EU.* [online]. 22. 5. 2013 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/od-partnerstvi-zpet-k-restrikci-vyvoj-vnejsi-migracni-politiky-eu>.

¹⁷¹ **BARROT, Jacques.** In **DRTILOVÁ, Kamila.** *Imigrační politika EU.* [online]. 23. 6. 2008 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/zprava/imigracni-politika-eu--468190>.

Legislativní ošetření pracovní migrace pro přistoupivší státy k Evropské unii v roce 2004

V době předcházející do té doby největšímu plánovanému rozšíření Evropské unie v roce 2004, kdy ta měla být rozšířena o celou desítku zemí, panovaly mezi starými členskými státy obavy z přílivu zahraničních pracovníků na domácí pracovní trhy. S procesem rozšiřování Evropské unie se tak samozřejmě pojí i problém stále se zvyšujících požadavků na úpravy migrační politiky, která by měla vést k dobrému soužití mezi migranty a majoritou a krom jiného také respektovat práva cizinců na důstojný život v cílové zemi. V tomto směru proto musely všechny země Evropské unie zcela otevřít své trhy, včetně trhu práce, všem občanům Evropské unie. v opačném případě by totiž byly ztráty mnohem větší než přínosy.

Studie, které nechala Evropská komise vypracovat v roce 2010, prokázaly, že otevření trhů práce je veskrze prospěšné a že obavy ohledně ztráty pracovních míst kvůli pracovní migraci jsou zcela nepodložené. Důkazem je i příklad Velké Británie, která se dlouhodobě obávala možného přílivu rumunských a bulharských pracovníků. Británii proto v této souvislosti zvažovala rovněž blokování dalšího rozšiřování Evropské unie, pakliže by se otázky spojené s migrací nepodařilo zdárně vyřešit a Evropa by opakovaně odmítala zavést přísnější limity. Podle odborníků byla ale tato panika na straně Velké Británie vždy zcela zbytečná. Rumunský poslanec Traian Ungureanu k tomu sdělil: *„Tento druh zastrasování se znovu a znovu ukazuje jako špatný. v roce 2006 britští experti odhadovali, že Británii zaplaví na 300 000 Rumunů, kteří zde budou hledat práci. Stále na ně čekají. Nic takového se nestalo. Pravda je taková, že pro zachování překážek kladených vůči rumunským a bulharským pracovníkům neexistuje žádný opodstatněný důvod. Minulé zkušenosti ukazují, že pracovníci z východních členských států zacelují trhliny na trzích práce a že přijímají práce, o něž místní pracovní síla nejeví zájem nebo které nestačí pokrýt.“*¹⁷²

¹⁷² UNGUREANU, Traian. In **Evropský parlament**. *Rozpravy: středa 8. září 2010 – Štrasburk*. [online]. 24. 3. 2011 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20100908+ITEM-015+DOC+XML+V0//CS>.

Při podpisu Smlouvy o přistoupení, jež byla podepsána 16. dubna 2003 a v platnost vešla 1. května 2004, bylo sjednáno takzvané přechodné omezení v oblasti pracovní mobility. To je detailně popsáno v Příloze č. v Aktu o podmínkách přistoupení. Smlouva o rozšíření o Rumunsko a Bulharsko pochází z roku 2005 a v platnost vešla 1. ledna 2007. Přechodná opatření se týkají pouze pracovníků z nových členských zemí a netýkají se osob samostatně výdělečně činných. Trvat tato omezení ale mohou maximálně 7 let ve 3 samostatných etapách (uplatňuje se model 2+3+2roky). Této možnosti využilo mnoho členů Evropské unie.

S účinností od 1. května 2004 tak svůj pracovní trh otevřela pouze Velká Británie, Irsko a Švédsko. O dva roky později, tj. 1. května 2006 se k těmto zemím přidalo rovněž Finsko, Španělsko a Portugalsko atd. Dlouhodobě na restrikcích trvalo nejsilněji především Německo a Rakousko. Oba tyto státy sdílely obavy, že jejich pracovní trh zaplaví levná pracovní síla z Východu a že v členských zemích dramaticky stoupne kriminality. I proto si jak Vídeň, tak také Berlín vyjednali zvláštní sedmileté přechodné období. Občané 8 nových členských států tak měli volný přístup na rakouský pracovní trh až počínaje květnem 2011 (toto se ovšem netýkalo ani Kypranů ani Malťanů). Přechodná opatření týkající se volného pohybu pracovníků z Bulharska a Rumunska byla zrušena až k 1. lednu 2014. Nicméně budoucí vývoj prokázal, že veškeré tyto obavy byly zcela liché a v podstatě i zbytečné. Například v Rakousku bylo rok po otevření pracovního trhu jen 26 800 dodatečných nesamostatně výdělečných osob, přičemž některé z nich se na území zdržely jen po velmi omezenou dobu.¹⁷³ Zároveň se ukázalo, že v tomto období nezaměstnanost dokonce poklesla a k vytlačování domácích pracovníků nedocházelo.

Směrnice Rady 68/360/EHS

Směrnice Rady 68/360/EHS ze dne 15. října 1968 o odstranění omezení pohybu a pobytu pracovníků členských zemí a jejich rodinných příslušníků uvnitř Společenství – odstraňovala překážky výkonu práva volného pohybu a pobytu pracovníků. Přesněji řečeno, směrnice výrazně zjednodušovala formality při přechodu státních hranic a současně při

¹⁷³ EICHHORST, Werner (ed.). *Growth Aspects of Labor Market Policy – Learning from the Neighbors*, IZA Research Report č. 13. Bonn: 2007. 119 s. [online]. 2007 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.bmwi.de/English/Redaktion/Pdf/growth-aspects>. Vlastní překlad.

vstupu na území jiného členského státu, k němuž postačovalo pouze vlastnit průkaz totožnosti.

Tato směrnice současně rozšířila oprávnění volného pohybu a pobytu i na rodinné příslušníky pracovníků. Pracovníci i jejich rodinní příslušníci tak mohli opustit zemi původu, aniž by k tomu byli nuceni vyřizovat jakékoliv formality. V cílové zemi pak bylo pracovníkovi zcela automaticky vydáno povolení k pobytu po dobu 5 let, přičemž tato lhůta mohla být na požádání prodloužena. Právo volného pohybu bylo neomezené. Právo vstupu na své území mohly státy omezit pouze v případě závažného ohrožení veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti, případně z důvodu ochrany zdraví. Právo volného pohybu a pobytu se však v té době vztahovalo výlučně na zaměstnance a netýkalo se tak ani obchodníků ani živnostníků či osob vykonávajících svobodné povolání. Postupně rušena pak měla být tato omezení dle článku 52 Římské smlouvy. Dne 18. prosince 1961 proto došlo k přijetí Všeobecného programu zrušení všech omezení svobody usazování společností.

V roce 2004 byla směrnici 68/360/EHS nahrazena. Dne 29. dubna 2004 totiž byla přijata směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států. Podle této směrnice je rodinným příslušníkem „*manžel nebo manželka, partner, se kterým občan Unie uzavřel registrované partnerství na základě právních předpisů členského státu*“.¹⁷⁴ Současně jsou zde stanovena určitá omezení práv na volný pohyb a pobyt na území členských států a na trvalý pobyt občanů Evropské unie a jejich rodinných příslušníků na území členských států z důvodu veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti či veřejného zdraví. Politickým východiskem pro zajištění volného pohybu osob (pracovníků) uvnitř Evropského společenství byly i takzvané Schengenské dohody. Schengenskou dohodu o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích z roku 1985 podepsaly původně vlády Německa, Francie, Nizozemska, Belgie a Lucemburska. „*Tato dohoda počítala s postupným rušením osobních kontrol na hranicích. Později k této dohodě přistoupila Itálie, Portugalsko, Španělsko, Rakousko, Finsko a Švédsko. Uplatnění pravidel Schengenské dohody začalo v březnu 1995 v Německu, Francii, Lucembursku, Belgii, Nizozemsku,*

¹⁷⁴ KAMENÍK, Petr, HRABÁNKOVÁ, Milada, ORLOVÁ, Marie. *Živnostenský zákon: zákon o živnostenských úřadech: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 404 s. ISBN 978-80-7478-471-2. s. 216.

Portugalsku a Španělsku. Zároveň mezi těmito státy zesílila spolupráce úřadu ve vnitrozemí.“¹⁷⁵ K jejímu provedení pak byla v červnu 1990 sjednána prováděcí úmluva (tj. „Schengenská prováděcí úmluva“), přičemž ta vyžadovala ratifikaci parlamenty států smluvních stran Schengenu. „*Schengenská prováděcí úmluva poměrně detailním způsobem (142 článků) zakotvovala potřebné podmínky a garance pro nezbytnou materializaci schengenského prostoru zvláště poté, co byly formálně zrušeny (ostrahy) vnitřní hranice v rámci Unie. Ve vztahu k první dohodě představovala úmluva její realizační dokument.*“¹⁷⁶

5.2 Nevýhody sjednocení trhu práce

Není pochyb, že také sjednocení trhu práce má stejně jako vše ostatní svůj rub a líc. Každou lesklou minci je časem nutné obrátit na druhou stranu. Při pohledu na sjednocení trhu práce se tak ukazuje i několik nesporných nevýhod. Hned tou první nevýhodou je již výše citovaný odliv mozků (více v kapitole 3.2 Odliv kvalifikovaných pracovníků) z rozvojových a transformujících se zemí a s tím i spojené ztráty veřejných výdajů vynaložených na vzdělání až do dosažení titulu těchto pracovních sil. Pracovníci s kvalifikací, která byla zaplácena státem, tak odcházejí přispívat do sociálního a daňového systému jiné země a zůstává po nich nevyplněná díra. Jistým řešením této neutěšené situace je etablování high-tech firem v domácí ekonomice a tudíž i navýšení poptávky po vzdělané pracovní síle v domovské zemi. Současně je nutné umožnit talentovaným mladým odborníkům pobyt na špičkových pracovištích v zahraničí, zprostředkovat jim kontakty se světovými odborníky, umožnit jim získat zkušenosti a sebevědomí, ale ve chvíli, kdy se budou rozhodovat, zdali se rozhodnou pro práci v zahraničí, nebo v domácím prostředí, nabídnout jim zajímavou práci v domovské zemi. Na druhé straně je potřeba si uvědomit, že Evropská unie přizpůsobuje svou imigrační politiku tržním požadavkům. Ty se však zdaleka nevyznačují poptávkou po pracovnících s minimálním finančním ohodnocením, nýbrž právě poptávkou po vysoce kvalifikovaných pracovnících. Jinými slovy, problematika podmínek pro přijímání méně kvalifikovaných pracovníků je stejně jako úprava jejich zaměstnávání ponechána jednotlivým členským státům a není určována na celou unijní úroveň.

¹⁷⁵ KUNEŠOVÁ, Hana, CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 319 s. ISBN 80-7179-455-4. s. 188.

¹⁷⁶ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda et al. *Evropské právo 2 – Jednotný vnitřní trh*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 264 s. ISBN 978-80-7357-949-4. s. 213.

Další nevýhodou, která ovšem přímo nesouvisí se vstupem do Evropské unie, je nárůst imigrantů na domácích trzích práce. Ve většině případů se jedná o imigranty z méně vyspělých zemí, na jejichž příliv nemusí být jednotlivé země dostatečně připraveny. Další nevýhodou by bylo možné pojmenovat jako platovou zdrženlivost spojenou s nízkou inflací. Ta sice má například v případě České republiky svou tradici, ale nepotvrzuje se, že by si tím Česká republika jakkoliv polepšila. Mzdovou zdrženlivostí a reformami na trhu práce také některé země reagují na probíhající krizi. Na straně zaměstnavatelů existují přirozené bariéry proti rychlému zvyšování mezd. v neposlední řadě lze jako nevýhodu uvést zvýšení konkurence mezi jednotlivými firmami. Další nevýhoda spočívá v problémech, které se vyskytují při koordinaci sociálního zabezpečení a které vznikají v důsledku obrovské nehomogenity členských států, které mají rozdílný hospodářský potenciál, rozlohu či kulturní tradice. Jistou překážkou jsou také rozdílné systémy sociálního zabezpečení. Například při srovnání stavu ve Velké Británii a ve Spolkové republice Německo se ukazuje, že zatímco ve Velké Británii je uplatňována takzvaná pomoc ke svépomoci (a to i v případě krajní nouze), ve Spolkové republice Německo je silně zakotven princip takzvaného sociálního státu. Nevýhodu sjednoceného unijního trhu lze spatřovat i v nabourávání trhu práce levnou pracovní silou ze zahraničí.

5.3 Vliv volného pohybu pracovních sil na ekonomiku Evropské unie a její konkurenceschopnost

Dopady volného pohybu osob na pracovní trh v rámci Evropské unie a s tím spojené uvolnění pracovního trhu občanům nových členských států Evropské unie s sebou také nepochybně přináší celou řadu nesporných pozitiv, ale i negativ jak pro cílovou zemi, tak také pro vysílající zemi.

Není pochyb o tom, že volný pohyb osob na evropské úrovni vylepšuje ekonomickou situaci členských států Evropské unie. Zvláště patrné je to v případě post rozvojových ekonomik nebo naopak v případě zajišťování potřebné pracovní síly ve vyspělých státech západní Evropy. *„Snížila se nezaměstnanost v přístupujících státech a vyspělé státy vyrovnaly aktuální nedostatek pracovníků na trhu práce, a to zejména v roce 2004 Velká Británie, Irsko, Švédsko, které neuplatnily přechodná období vůči českým a polským*

občanům.¹⁷⁷ Potvrzuje se tak předpoklad, že právě zajišťováním potřebné pracovní síly ve vyspělých státech západní Evropy se rovněž vyrovnávají aktuální nedostatky evropského trhu práce jako celku.

Dobře to lze ilustrovat na příkladu historického rozšíření Evropské unie v roce 2004, kdy do Evropské unie vstoupilo historicky nejvíce států, a sice 10 (krom jiných i Česká republika a Slovensko; z celkového počtu bylo 8 států postkomunistických). Jak Velká Británie, tak také Irsko či Švédsko již od samého počátku neuplatňovaly přechodná období. Tím pádem umožnily nově přichozím pracovníkům ze zahraničí hledat práci v jiné členské zemi, aniž by museli žádat o pracovní povolení.

Zpětný pohled do historie dosvědčuje, že nezavést přechodná opatření bylo správné rozhodnutí, které přineslo významné pozitivní efekty. Všechny tři státy dosáhly na straně jedné poměrně vysokého hospodářského růstu a na straně druhé poklesu procenta míry nezaměstnanosti a zvýšení míry zaměstnanosti. I přes jisté počáteční problémy, které logicky musely nastat, nepřinášelo plné zavedení svobody volného pohybu pracovníků negativní dopad ani na výšku mezd ani na míru nezaměstnanosti domácích pracovníků.

V uvedeném pozitivním příkladu postupně pokračovaly také další státy, které se postupně přesvědčovaly o tom, že výhody tohoto rozhodnutí jednoznačně převažují nad nevýhodami. Proto i další země přistoupily k uvolnění trhu práce novým zemím.

Praxe ukazuje, že do cílových zemí míří zpravidla mladá, ve většině případů kvalifikovaná, adaptabilní, vzdělaná a relativně levná pracovní síla, jejíž náklady na vzdělání plně hradila jejich domovská země. Je to právě ona vysoce kvalifikovaná pracovní síla, která s sebou do cílové země přináší odborné znalosti a dovednosti, pomáhá tak ovlivňovat konkurenceschopnost cílové země a v konečném důsledku přispívá i k posílení evropského hospodářství. Vzhledem k tomu, že v rámci členských států Evropské unie migrují rovněž jedinci bez kvalifikace či potřebných dovedností, jsou často zaměstnáváni na neatraktivních a špatně honorovaných pracovních pozicích, které místní obyvatelé odmítají.

¹⁷⁷ EXP:AK. AT.CZ. Rakousko-česká akademie expertů. *Konkurenceschopnost a volný pohyb pracovních sil v rámci Evropské unie*. [online]. s.a. [cit.2016-02-12]. Dostupné z: <http://expak-at.cz/expak/img/uploads/expak1190.pdf>.

„Migranti zaplňují pracovní místa, která místní odmítají. v Londýně například úklid vykonávají ze 70 % cizinci. Nejedná se jen o nekvalifikované profese. Každá druhá zdravotní sestra je zahraničního původu, ale i 1 ze 4 lékařů. Britský vzdělávací systém má nedostatky a ve výsledku Británii chybí i kvalifikovaná pracovní síla,“¹⁷⁸ prohlásila Nazek Ramadan, jež řídí sdružení stovek migrantů. Ovšem za překladu, že je levná pracovní síla upřednostňována dlouhodobě, může to mít a v praxi i má veskrze negativní důsledky. V krajním případě tak může nastat situace, kdy stát brzdí veškeré investice do nejrůznějších projektů, vědeckých přístupů aj. dané země, což se dříve či později projeví zaostáváním země.

Avšak za předpokladu, že je kvalifikační struktura imigrantů odlišná od domácích pracovníků, může to mít velmi pozitivní vliv na kvalifikované pracovníky, přičemž nekvalifikovaní pracovníci budou naopak postiženi. „Nabídkový šok nekvalifikovaných pracovníků zvýší relativní vzácnost kvalifikovaných pracovníků a povede ke zvýšení jejich mezd. Kvalifikovaní pracovníci pak v důsledku imigrace získávají.“¹⁷⁹ Na stranu druhou, konkurují-li domácím pracovníkům stejné kvalifikace nekvalifikovaní imigranti, mohou být domácí pracovníci poškozeni, což se projeví tlakem na jejich pracovní místa a snižováním mezd. Jediní, kdo pak v této situaci získají, jsou zaměstnavatelé a spotřebitelé. Zaměstnavatelé vzhledem ke sníženým mzdám snižují své náklady, což jim následně umožňuje rozšířit výrobu, spotřebitelé zase mají možnost nakupovat výrazně levnější produkty.

Opustí-li pracovní migranti svou domovskou zemi, ve které byli dlouhodobě ve stavu nezaměstnaných, v jejich domovské zemi se tak snižují tlaky na trh práce (tj. klesá poptávka po práci) a klesá nezaměstnanost.¹⁸⁰ Dalším důležitým bodem ve spojitosti s pracovní migrací je také otázka remitencí migrantů. Ty jsou definovány jako „*transfery zaměstnanců jedné ekonomiky obyvatelům (rezidentům) jiné ekonomiky, tak osobní transfery jsou vymezeny nezávisle na zdroji příjmů zasílatele, nezávisle na vztahu mezi domácnostmi a na*

¹⁷⁸ RAMADAN, Nazek. In VOLYNSKY, Masha. Bariéry padají při osobním setkání. *Lidové noviny. Příloha Migrace. Rozmanitost obohacuje.* [online]. 13. 12. 2011 [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: http://migration4media.net/wp-content/uploads/2010/10/prilohaLN_migranti_v_akci_2011.pdf.

¹⁷⁹ FRANC, Aleš. Možnosti výzkumu dopadů imigrace na trh práce v ČR. *Working Paper.* 2010, č. 14, 22 s. ISSN 1801-4496.

¹⁸⁰ CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika: obecné trendy rozvoje.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 273 s. ISBN 978-80-7400-155-0.

důvodech pro jejich zasilání. ¹⁸¹ Remitence představuje důležitý zdroj deviz domácí země a projevuje se také v platební bilanci. V mnoha rozvojových zemích představují tyto prostředky dokonce stěžejní zdroj příjmů. Jedná se dokonce o 2. největší zdroj finančních prostředků pro celou řadu rozvojových zemí. Nadto svým objemem tyto prostředky překonávají i prostředky věnované na rozvojovou asistenci. Řada zemí si proto plně uvědomuje, že remitence přispívají k ekonomickému rozvoji v cílových zemích, stejně jako jsou i prostředkem k zpřístupnění finančních služeb pro jejich odesílatele a tím pádem i k jejich efektivnější integraci ve společnosti.

5.4 Země poptávající cizí pracovní sílu

Migrace práce představuje patrně nejdiskutovanější stránku ekonomické integrace Evropy vůbec. Většina států západní Evropy totiž dle všeobecného názoru na velký příliv pracovníků ze zahraničí spíše doplácí. Právě pracovníkům ze zahraničí tak bývá často přisuzována příčina vysoké nezaměstnanosti, zneužívání programů sociální pomoci, pouliční kriminality, zhoršování sousedských vztahů aj. To je také jasným vysvětlením toho, proč otevřeně protiimigrační strany zaznamenávají obrovský nárůst preferencí.¹⁸² Odborná studie Centra pro migrační politiku, kterou v roce 2014 zadala Evropská komise, však uvedenou domněnku vyvrací a zároveň ji prohlašuje za mylnou. Bylo totiž zjištěno, že nově příchozí zahraniční pracovníci ani nezneužívají sociální dávky ani neberou práci místním pracovníkům. Také statistiky svědčí o tom, že imigranti do státních rozpočtů odvedou víc, než kolik kdy z něho kdy vyčerpali. Dnes je totiž nanejvýš jasné, že bez cizinců v produktivním věku nebudou státy s to financovat důchody. Stále dokola omílané stereotypy tak jsou nezdědka založeny pouze na vykonstruovaných datech, kauzách a pokroucených názorech prosazovaných pravicovými médii. *„Převážná většina migrantů vstupujících do zemí jako jsou Spojené státy americké, Velká Británie, Německo a další, jsou tvrdě pracující jednotlivci, kteří dodržují zákony a hledají příležitosti, které nemohou najít doma. Migrují proto, aby podporovali své rodiny, vydělávají na živobytí a pokračují*

¹⁸¹ DRBOHLAV, Dušan (ed.). *Ukrajinská pracovní migrace. Migrace – remitence – (rozvoj)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 284 s. ISBN 978-80-246-2995-7. s. 243.

¹⁸² BALDWIN, Richard, WYPLOSZ, Charles. *Ekonomie evropské integrace*. Překlad Stanislav Šaroch, Dana Viktorová. 1. Vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 480 s. ISBN 978-80-247-1807-1.

život jako produktivní občané, nikoliv jako zločinci.“¹⁸³ Ve skutečnosti neexistuje žádná korelace mezi mírou trestné činnosti a migrace.

Celá řada (nejen) evropských zemí svého času pociťovala, nebo dnes ještě stále pociťuje nedostatek kvalifikovaných pracovních sil. Ten má totiž nepříznivý dopad nejen na plánování firem, ale současně je i hlavní příčinou zpomalení hospodářského růstu. Právě spravedlivá mobilita pracovníků uvnitř Evropské unie, lepší integrace pracovníků z třetích zemí, zlepšení odborné přípravy odstraňující nesoulad mezi nabídkou a potřebami může být spolu se zaručením dobrých pracovních podmínek způsobem, jak se může Evropa vypořádat s (budoucím) nedostatkem určitých kvalifikací na evropském trhu a současně se stárnutím populace. „Podle prognóz má v Evropě mezi lety 2013 a 2020 klesnout počet obyvatel v produktivním věku (15–64 let) o 7,5 milionu (-2,2 %), zatímco v celé zóně OECD se stejnou měrou zvýší. Při nulové čisté migraci by se do roku 2020 počet produktivní populace ve 28 zemích Evropské unie ještě snížil, a to až o 11,7 milionu (-3,5 %). Důsledky nejsou jen demografické: trh práce je totiž dynamický a povolání se mění. Otázka nedostatku kvalifikovaných pracovníků a nesouladu mezi potřebami trhu a nabídkou dovedností tak nabude zásadního významu.“¹⁸⁴

V souvislosti s tímto fenoménem proto bývá skloňován termín takzvané pobídkové (též někdy nabídkové) migrace,¹⁸⁵ která je realizována na výzvu cílového státu (bližší podkapitola: 1.1 Vymezení pojmů migrace). Cílová země si v podstatě sama volí konkrétní osoby, které mají specifické vzdělání a dovednosti a které mohou určitým způsobem přispět celé společnosti. Tato migrace je ve většině případů „kariérní“ a bývá termínově ohraničena. Stejně tak ale může mít i dlouhodobý, případně celoživotní charakter.

Už dnes je patrné, jak výrazně pozměnila pracovní migrace tvář Evropy. Vyspělé země se nebývale otevřely zahraničním pracovníkům. V některých evropských zemích

¹⁸³ COHEN, Jeffrey H., SIRKECI, Ibrahim. *Cultures of migration: the global nature of contemporary mobility*. 1. vyd. Austin: University of Texas Press, 2011. 179 s. ISBN 978-0-292-72685-07. s. 73. Vlastní překlad.

¹⁸⁴ Evropská komise. *Pracovní mobilita je klíčová pro řešení demografických problémů a nedostatku pracovních sil v EU*. [online]. 18. 9. 2014 [cit. 2016-02-19]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1016_cs.htm.

¹⁸⁵ BAŠTÝŘ, Ivo et al. *Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2005. 334 s. ISBN 80-210-3722-9.

překročil podíl přistěhovalců 10 %, ve Spojených státech amerických se přiblížil jedné pětině. Příliv zájemců o práci ze zahraničí se pozitivně odrazil především v technických oborech a finančnictví, kde se výrazně zmírnil nedostatek kvalifikovaných pracovníků. Ještě donedávna tak byla ve spojitosti se zahraničními pracovníky skloňována spíše pozitiva. Celoevropská situace se však notně změnila. Vlny bankrotů odnesly zakázky a s nimi i potenciální práci pro zahraniční pracovníky. Celá řada zemí proto byla nucena přehodnotit význam a dopad svých pobídkových programů. Některé státy dokonce vymýšlely způsoby, jak přimět zahraniční pracovníky, pro které nemají práci, aby se vrátili zpět do své domovské země. Některé země v minulosti přistupovali i k finančnímu odměňování takzvaného „dobrovolného návratu“. Praxe však ukázala, že zahraniční pracovníci na tuto nabídku přistupují jen s velkou nelibostí. Doufají, že se situace na trhu práce v průběhu času zlepší a oni opět získají pracovní uplatnění, na které by ve své domovské zemi čekali jen marně. Světová finanční krize v roce 2008 ale jejich chování přece jenom ovlivnila. Na druhou stranu však byl návrat východoevropských pracovníků do domovských zemí dán i zlepšením podmínek v jejich domovských zemích.

Přese všechno tak nadále platí, že „Evropa v současné době balancuje na hraně ochránářské politiky, která reflektuje strach jejích obyvatel ze ztráty zaměstnání a z konkurence levné pracovní síly. Z dlouhodobého hlediska by ale měl převážít pozitivní přístup k migraci. Demografické vyhlídky totiž nejsou příliš povzbuzující. Očekává se, že v roce 2050 bude v Evropě žít dvakrát více důchodců než mladých lidí a úměrně se sníží podíl produktivního obyvatelstva. Bez podpory ze zahraničí se Evropa neuživí.“¹⁸⁶

Velká Británie spolu s Irskem, Německem a dalšími vyspělými evropskými státy proto dospěla k závěru, že je nutné realizovat aktivní nábor kvalifikovaných pracovníků ze zahraničí a že ani do budoucna nebude možné spoléhat jedině na domácí pracovníky. „Lákání mozků“ ze zahraničí však ve srovnání s jinými kontinenty v Evropě ještě pořád představuje poměrně nový trend. Naproti tomu Spojené státy americké, stejně jako Kanada, Austrálie či Nový Zéland, ty si význam importu vysoce kvalifikované zahraniční pracovní síly uvědomovaly mnohem dříve.

¹⁸⁶ VRÁNA, Karel. *Komentář: Evropa se bez migrace neobejde*. [online]. 31. 5. 2009 [cit.2015-02-08]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=637.

V zájmu zlepšení mobility pracovní síly proto musí státy Evropské unie i nadále bojovat s byrokracií, profesními cechy a v mnoha případech také s přebujelým státem. Objevují se však i další překážky, které v různých částech eurozóny sehrávají různě významnou roli. „*Pro uchazeče o práci z nových členských zemí byl od roku 2004 největší pobídkou mnohonásobně vyšší příjem v porovnání s domovinou. Jenže platové rozdíly v rámci eurozóny jsou mnohem menší. Motivaci ke stěhování snižují i výhodné balíčky odstupného a štedrá podpora v nezaměstnanosti. Vlády na periferii eurozóny se snaží systém vyplácení podpor změnit, ale naráží na tvrdý odpor odborů.*“¹⁸⁷

¹⁸⁷ **TREJBAL, Václav.** *EU potřebuje větší mobilitu. Je třeba bojovat s byrokracií, profesními cechy a přebujelým státem.* [online]. 4. 5. 2012[cit. 2016-02-02]. Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2067024/eu-potrebuje-vetsi-mobilitu-pracovni-sily-je-treba-bojovat-s-byrokraci-i-profesnimi-cechy-a-prebujelym-statem.html>.

6 MIGRAČNÍ POLITIKA NĚMECKA, FRANCIE

6.1 Německo

6.1.1 Migrace v Německu

I přesto, že má Německo¹⁸⁸ s migrací dlouholetou zkušenost, sílí v něm v několika uplynulých letech v důsledku obrovské vlny migrantů ze západního Balkánu a severní Afriky proti přistěhovalecké náladě, přibývají útoky proti imigrantům, roste obecná míra xenofobie, společnost se radikalizuje a začíná odmítat pro uprchlickou rétoriku hlavních politických stran a jejich zástupců. Toho pak velmi dobře využívají zástupci „druhého tábora“. *„Lze říci, že existuje všeobecný konsensus v otázce, že strany využívají proti přistěhovaleckých nálad (přičemž samy tyto nálady podněcují, ospravedlňují a dávají jim politické vyjádření) k volební mobilizaci.“*¹⁸⁹

Dnes je počet cizinců rekordně vysoký a dokonce každý 8. obyvatel Německa je cizincem. V roce 2014 dosáhl počet legálních imigrantů 10,9 milionů, ti dnes tvoří osminu obyvatel země. Přibližně 16,4 milionů lidí v Německu bylo přistěhovaleckého původu. Podle německého statistického úřadu má velká část imigrantů vysokoškolské vzdělání. Největší část přistěhovalců přitom představují Poláci a hned za nimi následují Rumuni, přičemž tři pětiny přistěhovalců do Německa míří ze středoevropských a východoevropských zemí Evropské unie. V důsledku hospodářské krize v jižní Evropě přibývají rovněž migranti z Itálie. Zatímco od roku 2011 vzrostl počet imigrantů o 1 milion (nebo o 10,6 %), počet rodilých Němců se snížil o 885 000 (nebo o 1,4 %).¹⁹⁰ Tato čísla jsou jasným důkazem toho, že bez přísunu zahraničních pracovníků by mohlo Německo postupně

¹⁸⁸ Jako Německo je v textu označována Spolková republika Německo (SRN) v rozmezí let 1949 (rozdělení poválečného Německa) až 1990 (opětovné sjednocení obou zemí) a posléze pak Spolková republika, jež sestávala z bývalých SRN a Německé demokratické republiky (NDR). Období NDR není věnovaná samostatná pozornost z toho důvodu, že otázky spojené s pracovní migrací se týkají výhradně jejího západního souseda.

¹⁸⁹ **STRMISKA, Maxmilián.** Proti přistěhovalecké xenofobní strany v evropském kontextu. Příspěvek k charakteristice xenofobních stranicko-politických formací. *Středoevropské politické studie*. 2001, roč. 3, č. 3, s. 17-32. ISSN 1212-7817.

¹⁹⁰ **Destatis. Statistisches Bundesamt.** *Number of immigrants in Germany at record high.* [online]. s.a. [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2015/08/PE15_277_122.html. Vlastní překlad.

vykazovat snižující se konkurenceschopnost vůči ostatním velkým ekonomikám. Na tuto skutečnost dlouhodobě upozorňují také německé zaměstnavatelské svazy.

Ve zvýšeném počtu začali imigranti do Německa přicházet v polovině padesátých let 20. století, tj. v době hospodářského rozmachu v Západním Německu, který se projevoval krom jiného právě nedostatkem pracovních sil. Nutné bylo zaplnit pracovní místa ve vybraných odvětvích hospodářství, od zemědělství přes hornictví až po stavebnictví. Nábor zahraničních pracovníků byl zprvu orientován na pracovníky z jižní Evropy. V roce 1955 Německo uzavřelo smlouvu o náboru (Anwerbevertrag) s Itálií a o 5 let později také se Španělskem a Řeckem. Pracovníci ze zahraničí byli v té době vítáni doslova s otevřenou náručí. V té době také vznikl termín Gastarbeiter, označující „hostujícího pracovníka“, což byl v podstatě eufemismus pro neustálý příliv zahraničních pracovních sil do Německa, který trval 4 desetiletí.¹⁹¹ Od té doby se do Německa přistěhovalo 31 milionů lidí. Většina z těchto imigrantů však byla po několika letech nucena Německo znovu opustit. Ve vztahu k těmto imigrantům měla německá imigrační a azylová politika k dispozici jen hrstku nesystémových a nekoncepčních návrhů a řešení. Do stejného období se mimo jiné datuje vznik prvního cizineckého zákona.

Nejpočetnější etnickou minoritou v Německu jsou Turci, kterých tady žije necelé 3 miliony. Dva a půl milionu z nich má zároveň i turecké občanství a většina jsou konzervativní muslimové.¹⁹²

Němečtí přistěhovalci

Velkou část migrantů tvoří přistěhovalci německého původu. V prvních poválečných letech přišlo do země na 12 milionů Němců. Odborná literatura uvádí, že útěk, vyhnání nebo vysídlení postihlo na 12 milionů Němců, přičemž novější odhady ukazují na nižší počet, tj. 10 milionů Němců, „kteří původně žili mimo území dnešního Německa a v letech 1943–1947 tu našli útočiště a posléze nový domov. Další německé masové útěky a migrace v rozsahu asi

¹⁹¹ STÜRMER, Michael. *Německo 20. století*. Překlad Petr Fantys. 1. vyd. Praha: Svojtka & Co., 2005. 141 s. ISBN 80-7237-376-5.

¹⁹² SMITS, Tony, TRAILL, Ian. *He comes, the Isles are living carelessly!: The Second Coming of Christ*. 1. vyd. China: Traillblazer Bookshop, 2015. 230 s. ISBN 978-1-921978-30-2.

800 000 osob následovaly v bezprostředně poválečné době ze sovětské okupační zóny na západ a týkaly se jak zdejšího usedlého obyvatelstva, tak utečenců a vyhnanců, sovětskými okupačními úřady usídlených na území pozdější Německé demokratické republiky.“¹⁹³ Silný proud migrantů do oblastí spravovaných západními spojenci, tj. pozdější Spolkové republiky Německo, směřoval rovněž ze sovětské zóny a později také z Německé demokratické republiky (zkráceně DDR, případně NDR = „východní Německo“). V souvislosti s imigrací spojenou s válkou, cca v období let 1945 až 1961, odešlo na Západ kolem 3,5 milionů Němců. V době rozdělení Berlína hraniční zdi se útěk zdařil dalším 400 tisícům uprchlíků. Doposud poslední německá imigrační vlna je spojována s pádem železné opony a následným rozkladem bipolární soustavy. Do Německa se v té době přistěhovalo dalších 2,7 milionů etnických Němců,¹⁹⁴ tj. lidí německého původu. Ti přicházeli především ze zemí bývalého Sovětského svazu, z Polska a Rumunska. V zemích jejich původu bylo na etnické Němce pohlíženo jako na uprchlíky a vyhnance. Jejich rozptýlení po východní Evropě a v podstatě i v celém euroasijském prostoru bylo zapříčiněno mimo jiné ruskými deportacemi, hromadným stěhováním a vyhnáním na Západ.¹⁹⁵

Kořeny dnešní neutěšené situace spojené s přílivem imigrantů do Německa leží v období přelomu 40. a 50. let minulého století. Tehdy západoněmecká ekonomika zahájila éru takzvaného hospodářského zázraku. Vývoj ekonomiky byl natolik rychlý, že již velmi brzy se země začala potýkat s akutním nedostatkem pracovníků, který ještě víc podpořil fakt, že mladí muži tehdy opět nastupovali k povinné vojenské službě. Situaci nepomohl zvrátit ani příliv imigrantů směřujících z východního Německa. Z tohoto důvodu uzavřela německá vláda v prosinci 1955 nejprve dohodu s Itálií o náboru manuálních a tudíž i níže kvalifikovaných pracovníků. v 60. letech pak postupně přibývaly další smlouvy, tentokrát se Španělskem, Řeckem, Tureckem, Portugalskem a Jugoslávií. Na základě těchto smluv se do Německa dostala početná skupina pracovníků zejména z chudých regionů Apeninského poloostrova. Jubilejního, tj. miliontého „hostujícího pracovníka“, jímž byl portugalský

¹⁹³ PEŠEK, Jiří. *První polovina 20. století – doba nucených migrací, vyhnání a transferů*. [online]. 2002 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/Odsun1.htm>.

¹⁹⁴ COOPER, Duncan. *Immigration and German Identity in the Federal Republic of Germany from 1945 to 2006*. 1. vyd. Münster: LIT Verlag, 2012. 518 s. ISBN 978-3-643-90147-7. Vlastní překlad.

¹⁹⁵ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu: evropská migrace dvou staletí*. Překlad Alexej Kusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. (Utváření Evropy. 9.). ISBN 80-7106-559-5.

pracovník Armando Rodriguez, uvítaly úřady už na počátku září 1964 a vítězoslavně mu darovaly moped. V roce 1973 sice bylo přijímání zahraničních pracovníků zastaveno, ale do té doby přišlo do Německa již více než 2,6 milionů cizinců.¹⁹⁶

Základním principem uzavírání těchto smluv bylo, že cizinci, kteří obsazovali v drtivé většině případů dělnické profese, budou v Německu pracovat jen po omezenou a předem stanovenou dobu, přičemž maximální délka trvání tohoto pracovního pobytu bude 2–3 roky. Po uplynutí této doby se pak opět vrátí do své domovské země, čímž zároveň uvolní místo jinému zahraničnímu pracovníkovi. Někteří zahraniční pracovníci však tento princip rotace dovedli obejít a postupem času tak získali v Německu dlouhodobý, případně trvalý pobyt. To zároveň znamenalo, že do Německa proudili rodinní příslušníci *gastarbeiterů*¹⁹⁷. Počet cizinců tak začal narůstat, ale jejich podíl na trhu klesal. V průběhu času se tak tento plán ukázal jako zcela neefektivní. Zaměstnávání stále nových a nových nezaučených pracovníků bylo totiž pro německé hospodářství až příliš nákladné, což vedlo k tomu, že se od principu rotace časem upustilo.¹⁹⁸ I dnes tvoří tito imigranti přicházející ze zemí, jež v 50. a 60. letech uzavřely s Německem vzpomenuuté bilaterální smlouvy, největší podíl cizinců.

Zhroucení „východního (nebo socialistického) bloku“ a především Sovětského svazu vedlo v Německu ke zvýšení migrace¹⁹⁹ v důsledku opětovného otevření pracovního trhu zahraničním pracovníkům. Mezi nově přichozími zahraničními pracovníky byli zejména lidé přicházející z Jugoslávie, Maďarska či Polska. Na samém počátku 90. let minulého století procházely země Evropské unie hospodářskou recesí, což snížilo zaměstnanost o 4 %. Zároveň se snížil počet pracovních míst o 6 milionů a ukazatel míry nezaměstnanosti neklesl pod hranici 10 %. Rostoucí míra nezaměstnanosti ve 2. polovině 90. let se odrazila také ve sníženém počtu udělovaných pracovních povolení ze strany hostujícího Německa. V srpnu

¹⁹⁶ **JARAUSCH, Konrad H.** *Recivilizing Germans, 1945-1955*. Překlad do angličtiny Brandon Hunziker. Oxford, New York: Oxford University Press, 2006. 400 s. ISBN 978-0-19-512779-9. Vlastní překlad.

¹⁹⁷ Pojem „*Gastarbeiter*“ byl užíván výhradně v hovorové němčině, v oficiálních úředních dokumentech se tento pojem vůbec neobjevuje. Ty využívaly buď pojmu zahraniční pracovník, popřípadě pracovník z náborových zemí.

¹⁹⁸ **HENZLER, Herbert, SPÄTH, Lothar.** *Soužití generací. Proč nejsou staří lidé problémem, ale řešením*. Překlad Jaroslav Rubáš. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 168 s. ISBN 978-80-7357-987-6.

¹⁹⁹ **BADE, Klaus J.** *Evropa v pohybu: evropská migrace dvou staletí*. Překlad Alexej Kusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. (Utváření Evropy. 9.). ISBN 80-7106-559-5.

roku 2000 byl podle vzoru systému zelených karet Spojených států amerických zaveden systém „Zelených karet“ (něm. *Grüne Karten*) Spolkové vlády. Ty měly řízenou migrací saturovat poptávku po kvalifikovaných odbornících a zvláště po IT specialistech. Německá verze řízené migrace omezovala pracovní povolení jen na dobu 5 let.²⁰⁰ Udělení „Zelené karty“ bylo podmíněno předložením vysokoškolského diplomu a příslibem německého zaměstnavatele, že zaměstnanec bude pobírat minimální mzdu ve výši 50 000 eur ročně. Za předpokladu, že byly obě podmínky beze zbytku naplněny, bylo zahraničnímu pracovníkovi vydáno vízum nejpozději do 3–4 pracovních dnů. Žadatel měl rovněž možnost přistěhovat se spolu se svou rodinou. „V roce 2000 dosáhl počet legálně usazených cizinců v Německu 7,3 milionu (8,9 % celkové populace). Vláda přijala zákon, který mění dosavadní praxi v získávání občanství.“²⁰¹ Ani v případě „zelených karet“ se nepočítalo s tím, že půjde o migraci trvalou. Zatímco americké zelené karty byly časově neomezené, doba pracovní migrace v Německu byla omezena na dobu 5 let. Pracovníci ze zahraničí museli mít práci zpravidla sjednanou ještě před příchodem do země. Ne vždy bylo možné požádat automaticky o jinou formu pobytu a zůstat trvale. Až do konce roku 2012, kdy byl program vydávání zelených karet ukončen, udělil Berlín 16 000 „Zelených karet“.²⁰²

V očích imigrantů se Německo jeví jako bezpečná, spolehlivá a moderní země a zároveň i jako země dostatečně bohatá. Jelikož ale neexistuje příliš mnoho možností, jak v Německu získat pracovní vízum, každoročně se desetitisíce imigrantů pokoušejí žádat o azyl. I když současná imigrační vlna představuje nejsilnější vlnu, se kterou se bylo Německo nuceno ve své historii kdy vypořádat, do jisté míry srovnatelná situace se pojí také s rokem 1992, tj. s obdobím válek v bývalé Jugoslávii. v té době o azyl žádalo rekordních 440 tisíc uprchlíků (největší počet představovali imigranti z Iráku, bývalé Jugoslávie, Turecka a Afghánistánu), tj. čtyřnásobek z roku 1989 a dvojnásobek čísla z roku 1991. Jen pro srovnání, mezi lety 2006–2009 zažádalo o azyl přibližně 30 000 lidí ročně. Tato čísla se

²⁰⁰ **STOJAROVÁ, Věra.** Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. *Středoevropské politické studie*. 2015, roč. 6, č. 2-3, nestr. 6:2-3. ISSN 1212-7817.

²⁰¹ **MAREŠ, Miroslav, KOPEČEK, Lubomír, PEČÍNKA, Pavel, STÝSKALÍKOVÁ, Věra.** *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 139 s. Politologická řada. ISBN 80-7325-050-0. s. 19.

²⁰² **VAVREČKOVÁ, Jana et al.** *Migrace odborníků do zahraničí (shrnující poznatky 1. etapy řešení projektu)*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2005. 56 s. ISBN 80-239-6825-4.

ještě navyšovala v důsledku rodinného sjednocování, příchodem nových zahraničních pracovníků a samozřejmě i ilegálních imigrantů.

Tyto události s sebou přinesly i celou řadu změn, k nimž přistoupila německá vláda. Upravena byla ústava a právo na azyl bylo omezeno. Nově azyl nemohli získat obyvatelé států, které Německo prohlásilo za nebezpečné. Tato omezení vyústila v prudké snížení počtu přijatých žádostí o azyl. Na začátku 90. let poskytlo Německo přechodné útočiště pro 345 tisíců uprchlíků z Bosny a Hercegoviny. Po skončení války se buď byli schopni integrovat, nebo se vrátili do své domovské země. Druhou variantu zvolilo více než 90 % z nich.

Německo bylo v průběhu své historie svědkem neutuchajícímu proudu cizinců. Již krátce po první světové válce a znovu pak po druhé světové válce, stejně jako v období od 50. let minulého století do Německa mířily statisíce, ne-li miliony cizinců, mezi nimiž pochopitelně nechyběli zahraniční pracovníci, ale i uprchlíci či žadatelé o azyl. I přesto přese všechno však oficiální vládní imigrační a azylová politika, jež by otázku imigrace řešila jako celek, vznikala velmi pomalým tempem a i s jistými obtížemi. Přerod ze země s proti přistěhovaleckou politikou v zemi, jež přistoupila ke konstruktivnímu hledání řešení mimořádné situace, byl velmi komplikovaný a postupný. Dnes je Německo zemí, jehož imigrační a azylovou politiku reprezentuje několik zákonů. Statisíce ani miliony cizinců už nepřijímá a velmi pečlivě střeží, koho na své území vpustí. V současnosti Německo věnuje mnohem větší pozornost zaručení práv těch cizinců, kteří na německém území již žijí, a napomáhá jejich zdárné integraci do majoritní společnosti. I nadále ovšem platí Článek 16 německého Základního zákona, který deklaruje nárok na azyl pro každého cizince, který je politicky pronásledovaný. Německo neodmítá ani uprchlíky z oblastí, ve kterých právě bují válečné konflikty nebo ve kterých došlo k nějaké přírodní katastrofě. Tyto cizince však přijímá jen na dobu určitou a po jejím uplynutí pak velmi striktně dbá na to, aby se do své domovské země zase vrátili.

6.2 Francie

6.2.1 Migrace ve Francii

Francie je zemí, která má bohatou a dlouhou historii. Její nedílnou součástí tak zcela jasně jsou i přistěhovalecké vlny muslimů, kteří do evropské kultury vnesli odlišné náboženské a kulturní tradice. V obecné rovině lze proto zkonstatovat, že Francie je od nepaměti považována za imigrační zemi. Význam a dopad imigrace neboli přistěhovalectví ve Francii vzrostl především v období průmyslové revoluce. Podobně jako v Německu se také ve Francii stali právě zahraniční pracovníci důležitou zásobárnou levné pracovní síly, jež Francii v mnoha směrech dobře sloužila, a tudíž ji Francie přijala v podstatě s otevřenou náručí. Příliv migrantů do Francie nebyl dlouhou dobu vůbec žádným způsobem omezován. Tato situace se změnila až v období po druhé světové válce, kdy došlo k razantnímu ekonomickému rozmachu, čímž se poptávka po cizí pracovní síle ještě zvýšila a její příchod byl vítán. S obdobnou potřebou zahraniční pracovní síly se Francie setkala již ve 20. letech minulého století. Nicméně imigrace se obnovovala jen velmi pomalým tempem, přibližně 40 000 lidí ročně.

V roce 1945 pak vznikl první legislativní dokument, jenž upravoval vstup a pobyt cizinců na francouzském území a tudíž i status přistěhovalce. Řeč je o Zákoně č. 45-2658 z 2. listopadu 1945 o podmínkách vstupu a pobytu cizinců ve Francii.²⁰³ Tento zákon se ovšem nezabýval výlučně omezením migrace, nýbrž upravoval podmínky k pobytu cizinců na území Francie.²⁰⁴ Zavedeno tak bylo kupříkladu vízum a dále povinnost vlastnit průkaz totožnosti. Každý zahraniční pracovník měl k dispozici dokumenty, které jsou nezbytně nutné k legálnímu výkonu profese atd. Až do dnešní doby vytváří toto opatření, které se jeví jako nediskriminační ve vztahu k jakémukoliv etniku, legislativní pilíř migrace.

²⁰³ Zákon č. 45-2658: Ordonnance n°45-2658 du 2 novembre 1945 relative aux conditions d'entrée et de séjour des étrangers en France. Dostupný z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006069184&dateTexte=vig>.

²⁰⁴ **BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Andrea.** *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2005. 312 s. ISBN 80-210-3875-6.

K omezování imigrace však toto nařízení nevedlo, ba právě naopak, dopomohlo ke snížení napětí na trhu práce i ke snížení sociálního tlaku.

Netrvalo však příliš dlouho a pohled na imigraci optikou Francie se značně pozměnil. V souvislosti s ropnou krizí v roce 1973 začalo být totiž na imigraci nahlíženo jako na „problém“, a to nejen ve Francii, ale i v ostatních západoevropských zemích. Důsledky ropné krize totiž přiměly celou řadu zemí, aby přistoupily k přijetí přísnější imigrační politiky a omezily migraci do svých zemí. Právě z této doby pochází i první opatření a zákony, jejichž cílem bylo omezit legální imigraci a zcela zamezit možnosti nelegální imigrace. S potenciálním řešením přišel v této souvislosti také prezident Valéry Giscard d'Estaing, jenž byl přesvědčen, že tím, když odmítne povolení k pobytu, zároveň přispěje k odvrácení intenzivního toku imigrantů. Nakonec však vše zůstalo pouze v teoretické rovině, k samotné realizaci ve skutečnosti nikdy nedošlo.²⁰⁵

Nový restriktivní směr Francie ze 70. let se odrazil také v nově přijatých legislativních opatřeních. Dne 10. ledna 1980 tak byl vyhlášen takzvaný Bonnetův²⁰⁶ zákon (později Pasquovy zákony), týkající se zejména ilegální migrace. Bonnetův Ch. Zákon byl zároveň modifikací opatření z roku 1945, týkající se vstupu a pobytu cizinců na území Francie. Tímto způsobem se ještě více podařilo utužit imigrační kontrolu a zároveň zavést tvrdší sankce za porušení imigračních předpisů. Vůbec poprvé v historii tak bylo možné nelegální imigranty nejen zadržet, přičemž ve vazbě mohli být drženi až 7 dní, ale co víc – vyhostit je z Francie.

Hlavní 3 osy francouzské imigrační politiky, které výrazně zpřísnily podmínky imigrace, byly ustanoveny hned na počátku 90. let minulého století. Přesněji řečeno, šlo o: 1.) kontrolu přílivu imigrantů, 2.) boj proti nelegální imigraci, 3.) integraci již usazených

²⁰⁵ GUIRAUDON, Virginie. *Immigration Policy in France (U.S.-France analysis)*. Washington, D.C.: The Brooking Institution, 2002. 3 s. [online]. 1. 1. 2002 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: http://www.academia.edu/553009/Immigration_policy_in_France. Vlastní překlad.

²⁰⁶ Christian Bonnet byl ministrem vnitra ve 2. a 3. Vládě Raymonda Barreho (1977–1981).

imigrantů.²⁰⁷ Tím, kdo tento restriktivní trend zastřešil svým jménem, byl tehdejší ministr vnitra Charles Pasquo, známý také jako autor plánu „nulové migrace“ z roku 1993, později reklasifikovaného jako mínící nulová ilegální migrace. *„Takzvané Pasquovy zákony zakazovaly zahraničním absolventům přijmout v zemi práci, prodlužovaly čekací dobu v procesu slučování rodin z jednoho na dva roky a zrušily pobyty manželům-cizincům a manželkám-cizinkám, které pobývaly před uzavřením sňatku ve Francii nelegálně. Zákony také posílily moc policie deportovat cizince a snížily možnost odvolání odmítnutých žadatelů o azyl.“*²⁰⁸ Kontroverzní Pasquovy zákony tak kromě toho, že kladly větší podmínky pro získání francouzského občanství, v podstatě z nelegálních imigrantů učinili zločince. Ještě k výraznějšímu zpřísnění imigrační politiky došlo v souvislosti se zákonem č. 97-396 z 24. dubna 1997, který vešel do povědomí spíše jako takzvaný „Debréův zákon“. Tento zákon například přispěl ke zřízení dočasné pobytové karty pro vybrané kategorie cizinců, samostatně žijících na území Francie.

O jistém uvolnění ve francouzské imigrační politice je možné uvažovat až v souvislosti s rokem 1998 a s cizineckým zákonem, takzvaným Chevènementovým zákonem. Ten kupříkladu zlegalizoval status nelegálních migrantů, již ve Francii žili po dobu delší 10 let.

Vývoj imigrační politiky však neustával a i v následujících letech zaznamenala francouzská imigrační politika celou řadu důležitých mezníků. *„Prezidentské volby v roce 2002 ukázaly silnou pozici francouzské krajní pravice (po prvním kole prezidentských voleb proti sobě stáli Jean-Marie Le Pen za Front National a Jacques Chirac za Rassemblement pour la République). Chirac sice volby vyhrál, nicméně byl nucen více se zabývat problémy, které mnozí Francouzi vnímali jako neřešené, tj. otázkou bezpečnosti a otázkou migrace.“*²⁰⁹

²⁰⁷ DANIELOVÁ, Kateřina. *Imigrační politika Francie se zaměřením na současnou situaci*. [online]. 4. 1. 2004 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/imigracni-politika-francie-se-zamerenim-na-soucasnou-situaci>.

²⁰⁸ **Migraceonline.cz**. *Výzva francouzské rozmanitosti*. [online]. Květen 2002 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/vyzva-francouzske-rozmanitosti>.

²⁰⁹ DANIELOVÁ, Kateřina. *Imigrační politika Francie se zaměřením na současnou situaci*. [online]. 4. 1. 2004 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/imigracni-politika-francie-se-zamerenim-na-soucasnou-situaci>.

Dalším průlomovým rokem byl rok 2003. Ten je především spojován s imigrační reformou vtělenou do takzvaného prvního Sarkozyho zákona z listopadu 2003. Jednalo se o poměrně kontroverzní imigrační reformu prosazenou francouzským ministrem vnitra a zároveň mužem č. 2 francouzské vlády – Nicolasem Sarkozym v červnu 2006. „*Integrace již není považována za žádoucí proces, který stát podporuje, ale za povinnost přistěhovalce, kterou stát vynucuje. Nový integrační model je založený na písemné „smlouvě o přijetí a integraci“ uzavřené mezi přistěhovalcem a státem. Od poloviny roku 2003 jej Francie zkouší ve vybraných departementech a od počátku roku 2005 ho uplatňuje na všechny cizince, kteří přicházejí do Francie s úmyslem trvalého usazení.*“²¹⁰ Vedle změn v do té doby uplatňované imigrační politice zavádí tento zákon do francouzské legislativy i některé směrnice Evropské unie a některé mezinárodní dohody týkající se imigrace.²¹¹ Mimo jiné měl tento zákon zajistit, aby „trpěné přistěhovalectví“ (tj. označení pro dominující migraci na základě rodinných pout) ustoupilo ve prospěch „přistěhovalectví zvoleného“ (tj. příchodu vybraných a tedy i vysoce kvalifikovaných pracovníků ze zahraničí).²¹² Výrazně se například rozšířil výčet důvodů, které opravňovaly k zamítnutí žádosti o pobyt na pozvání. Úpravy se dotkly také samotného pobytu cizinců na území Francie. Například bylo omezeno dříve automatické právo nemocných imigrantů na pobyt ve Francii atd. Už i samotné projednávání tohoto zákona, který tak měl vést k omezení práv imigrantů, vyvolalo vlnu protestů a vypjatých diskusí. Některé francouzské organizace, které se v rámci své činnosti věnují právě imigraci, vnímali tento imigrační zákon jako nadměru problematický. Upozorňovaly především na to, že imigrant není optikou tohoto zákona posuzován jinak než jako neasimilovatelný jedinec, jako „cizorodý prvek“ ve francouzské společnosti, „*k jehož integraci může dojít jen pod nátlakem a prostřednictvím hrozeb, představuje imigranta jako podvodníka, který se ze všech sil a bez vážného důvodu snaží o vstup a pobyt ve Francii*“.²¹³

²¹⁰ **BARŠOVÁ, Andrea.** *Francie chce změnit přistěhovaleckou politiku – Francouzský parlament schválil novou imigrační strategii Nicolase Sarkozyho.* [online]. 11. 7. 20046 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/francie-chce-zmenit-pristehovaleckou-politiku-francouzsky-parlament-schvalil-novou-imigracni-strategii-nicolase-sarkozyho>.

²¹¹ **DANIELOVÁ, Kateřina.** *Imigrační politika Francie se zaměřením na současnou situaci.* [online]. 4. 1. 2004 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/imigracni-politika-francie-se-zamerenim-na-soucasnou-situaci>.

²¹² **BARŠOVÁ, Andrea.** *Francie chce změnit přistěhovaleckou politiku.* [online]. červenec 2006 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Francie_imi_po_p_ijet_z_kona.pdf.

²¹³ **DANIELOVÁ, Kateřina.** *Imigrační politika Francie se zaměřením na současnou situaci.* [online]. 4. 1. 2004 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/imigracni-politika-francie-se-zamerenim-na-soucasnou-situaci>.

Cílem současné francouzské imigrační politiky je, aby se nově příchozí cizinci identifikovali s francouzskými národními hodnotami. i proto poskytuje Francie migrantům nejrůznější jazykové a občanské kurzy realizované v rámci takzvané Smlouvy o přijetí a integraci, již migrant uzavírá po příchodu do Francie s francouzským úřadem pro imigraci a integraci. Francouzská vláda v rámci své integrační politiky usiluje o to, aby zlepšila podmínky pro přijetí regulérních migrantů a nabídla vhodné podmínky pro jejich integraci. Uzavřená smlouva vychází z účasti obou stran, tj. i ze strany státu i migranta. V neposlední řadě stát migrantům pomáhá s integrací na trh práce a se seznámením se s institucemi veřejného života.

Právě Francie spolu s Německem představují 2 evropské státy, které v současnosti spojuje úsilí vytvořit jednotnější a koordinovanější imigrační a bezpečnostní strategii Evropské unie. Jejich počínání je rovněž vyústěním neutěšené situace panující v Evropské unii, kdy je evropská azylová a imigrační politika stále zmatenější a jednotlivé národní vlády nejsou v podstatě s to vypracovat koherentní řešení imigrační krize.

ZÁVĚR

Právo migrovat představuje základní lidské právo. Fenomén pracovní migrace byl zástupci odborné veřejnosti definován již nesčetněkrát. Zájem o tuto problematiku se pak ještě více prohloubil například v souvislosti s východním rozšířením Evropské unie. Dnes však média i politici nezřídka navozují dojem, že (pracovní) migrace je ve společnosti něčím novým, nezvyklým. Opak je však pravdou. Lidé se nejen za prací stěhovali od nepaměti. Jak narůstá počet lidí, narůstá i počet těch, kteří se stěhují. To, co se přece jen částečně změnilo, jsou ale důvody, z jakých tak lidé činí. Intenzita migrace lidí se stupňuje rovněž v souvislosti s postupující modernizací, zvyšováním dopravní propojenosti, snižováním cen dopravy aj. Na migraci tedy již není nahlíženo jako na důsledek nedostatku ekonomického rozvoje, nýbrž přesně naopak – jako na důsledek rozvoje jako takového.

Zejména v současné době je ekonomickou motivací migrace obyvatelstva v první řadě mzdová diference. Hnací motorem pracovní migrace tak je vidina vyšší mzdy v cílové zemi. Jednotlivé země musí dbát na to, aby byl systém pracovní migrace nastaven ku prospěchu cizinců, přijímající společnosti i země jejich původu, a aby bylo zamezeno nelegálnímu zaměstnávání cizinců. V této souvislosti musí jednotlivé státy Evropské unie usilovat o to, aby cizinci měli dostačující informace a rovněž aby měli přístup k nabídce jednoduché legální migrace. Je nutné rovněž dbát na posilování práv cizinců na pracovním trhu a poskytnout jim možnost integrace. K tomuto účelu je též potřeba nastavit dobře fungující systém kontrol a postihů. Napříč celým světem za tímto účelem vznikla celá řada úmluv, které usilují o to, aby byla práva migrantů náležitě chráněna. To vše je činěno s vědomím, jakému ohrožení bývají migranti na svých cestách za lepším životem opakovaně vystavováni. Mohou se poměrně snadno stát obětmi vykořisťování, zneužívání, pašování, obchodu s lidmi aj. Přijímání takovýchto opatření se však v mnoha případech setkává s vlnou nevole ze strany široké veřejnosti, kterou dlouhodobě svazuje strach a nevěle.

Silným a klíčovým prvkem v rámci pracovní migrace je samozřejmě i skupina zaměstnavatelů, kteří v mnoha případech z tohoto typu migrace dokážou velmi dobře těžit. Ne vždy ale jejich zaměstnavatelé dbají na to, aby byla dodržována jejich práva při práci. Řada zahraničních pracovníků tak na vlastní kůži zažila vykořisťování a zneužívání, které

může nabývat až podoby nucené práce. Současně byli tito pracovníci honorováni jen velmi nízkou mzdou, mnohdy jim byla zcela odepřena možnost se svobodně sdružovat atd.

Na počátku předkládané diplomové práce byla pozornost věnována migraci jako pojmu, později byly rozebrány historické skutečnosti a nastíněna byla také některá nezbytná teoretická východiska. Záměrem a snahou bylo rovněž pomoci zbořit takřka věčný mýtus, že zahraniční pracovníci berou domácím lidem práci. Je potřeba si uvědomit, že jsou to právě migranti, kteří jsou ochotni přijmout i takovou práci, o kterou nemá nikdo z místních zájem. Stejně tak ale mohou být řešením problémů hostitelské země a mohou pomoci s nedostatkem vysoce kvalifikovaných pracovníků. Je totiž nadmíru jasné, že bez špičkových lékařů, IT/ICT specialistů, vědců aj. se prostě a jednoduše žádná země neobejde.

Možný (evropský) přístup k formování azylové a imigrační politiky byl demonstrován na příkladu Německa a Francie. „*Evropa až od počátku 70. let 20. století ve svých hlavních imigračních zemích, zejména Spolkové republice Německo a Francii, prováděla proimigrační politiku pro získávání cizích pracovníků.*“²¹⁴ Nárůst zahraničních pracovníků byl však postupem času natolik silný, že by se jednotlivé evropské státy rozhodně neobešly, aniž by přistoupily k zavádění restriktivních opatření. K Francii a Německu se později přidalo i Švédsko, Švýcarsko a další.

Odborníci uvádí, že stres z migrace se může v některých případech dokonce rovnat stresu, jemuž člověk čelí v době, kdy ztrácí někoho velmi blízkého, kdo umírá. Lidé z hostitelských zemí se však mohou alespoň částečně přičinit o to, aby příchod migrantů do hostitelské země byl o něco snazší a měl trochu hladší průběh. Migranty země potřebují už jenom proto, aby se nestalo, že jednou budou staří lidé žebrať o jídlo na ulicích, poněvadž v zemi nebude dostatek mladých pracovníků, kteří by na jejich důchody vydělávali dostatek peněz.

²¹⁴ VAVREJNOVÁ, Marie. *Migrace obyvatelstva jako faktor ekonomického rozvoje: (zvláště v oblasti Evropské unie a České republiky)*. 1. vyd. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 5/2011. 79 s. ISBN 978-80-86729-66-4. s. 195.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ČESKÁ LITERATURA

- **ALAN, Josef.** Xenofobie a rasismus: úvodní poznámka sociologa. In **ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.)**. *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. 2., aktual. vyd. Praha: Portál, 2008. S. 10-12. ISBN 978-80-7367-182-2.
- **BADE, Klaus J.** *Evropa v pohybu: evropská migrace dvou staletí*. Překlad Alexej Kusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s. (Utváření Evropy. 9.). ISBN 80-7106-559-5.
- **BALDWIN, Richard, WYPLOSZ, Charles.** *Ekonomie evropské integrace*. Překlad Stanislav Šaroch et al. 4. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 580 s. ISBN 978-80-247-4568-8.
- **BALVÍN, Jaroslav.** *Výchova, vzdělávání a kultura ve vztahu k národnostním menšinám*. 1. vyd. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2004. 495 s. ISBN 80-902972-6-9.
- **BARŠA, Pavel.** *Politická teorie multikulturalismu*. 1.vyd. Brno: CDK, 1999. 347s. Politická řada 4. ISBN 80-85959-47-X.
- **BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Andrea.** *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav, 2005. 312 s. ISBN 80-210-3875-6.
- **BAŠTECKÁ, Bohumila et al.** *Psychosociální krizová spolupráce*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 320 s. ISBN 978-80-247-4195-6.
- **BAŠTÝŘ, Ivo et al.** *Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2005. 334 s. ISBN 80-210-3722-9.
- **BOCIANOVÁ, Kateřina.** *Evropská unie a Středomoří. Role Španělska a Francie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 248 s. ISBN 978-80-246-3072-4.
- **BOLDAN, Bedřich.** *Podmaněná planeta*. 2., rozš. a uprav. vyd. 512 s. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-29999-5.

- **BROUČEK, Stanislav, HRUBÝ, Karel (eds).** *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století: symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu, 29.-30. června 1998.* 1. vyd. Praha: Karolinum ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, 2009. 339 s. ISBN 80-85010-10-0.
- **ČERNÝ, Jan, DVOŘÁK, Miroslav, HRUBÝ, Miloš, MICHAL, Jakub, RŮŽIČKA, Michal.** *Sociální diskriminace pod lupou. Metodika identifikace diskriminačního jednání a doprovodných negativních jevů v bydlení a zaměstnávání.* 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2006. 87 s. ISBN 80-903331-7-6.
- **ČIŽINSKÝ, Pavel, HRADEČNÁ, Pavla (eds.).** *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích.* 1. vyd. Praha: Simi, 2014. 137 s. ISBN 978-0-260-7201-0.
- **DANIELOVÁ, Kateřina.** *Imigrační politika Francie se zaměřením na současnou situaci.* [online]. 4. 1. 2004 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/imigracni-politika-francie-se-zamerenim-na-soucasnou-situaci>.
- **DRBOHLAV, Dušan.** Hlavní trendy mezinárodní migrace. *Demografie.* 1995, roč. 37, č. 4, s. 280. ISSN 0011-8265.
- **DRBOHLAV, Dušan, UHEREK, Zdeněk.** Reflexe migračních teorií. *Geografie: sborník České geografické společnosti.* 2007, roč. 112, č. 2, s. 125-141. ISSN 1212-0014.
- **DRBOHLAV, Dušan (ed.).** *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: Česko v evropském kontextu.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 311 s. ISBN 978-80-246-1552-3.
- **DRBOHLAV, Dušan.** Imigrace a integrace cizinců v Česku: několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie.* 2011, roč. 116, č. 4, s. 401-421. ISSN 1212-0014.
- **DRBOHLAV, Dušan (ed.).** *Ukrajinská pracovní migrace. Migrace – remitence – (rozvoj).* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 284 s. ISBN 978-80-246-2995-7.
- **FRANC, Aleš.** Možnosti výzkumu dopadů imigrace na trh práce v ČR. *Working Paper.* 2010, č. 14, 22 s. ISSN 1801-4496.

- **FTOREK, Jozef.** *Public relations jako ovlivňování mínění. Jak úspěšně ovlivňovat a nenechat se zmanipulovat.* 3., rozš. a aktual. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 224 s. ISBN 978-80-247-3926-7.
- **GAWRECKÁ, Marie.** *Středoevropská migrace v 19. století a jejich národnostní a kulturní aspekty.* Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. 160 s. ISBN 978-80-7510-065-8.
- **GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana et al.** *Kriminologie.* 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.
- **HAMARNEH, Iveta.** *Geografie turismu. Mimoevropská teritoria.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 224 s. ISBN 978-80-247-4430-8.
- **HENZLER, Herbert, SPÄTH, Lothar.** *Soužití generací. Proč nejsou staří lidé problémem, ale řešením. Překlad Jaroslav Rubáš.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 168 s. ISBN 978-80-7357-987-6.
- **HOBSBAWM, Eric.** *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914–1991.* Překlad Jana Pečířková, Petr Štěpánek. 2. vyd. Praha: Argo: 2010. 620 s. ISBN 978-80-257-0302-1.
- **HOBZA, Alexandr.** *Evropská unie a hospodářské reformy.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 352 s. ISBN 978-80-7400-122-2.
- **HOLÁ, Bohdana.** Proč se dlouhodobě nedaří dospět k harmonizovaným a mezinárodně srovnatelným údajům o zahraniční migraci. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje.* 2008, roč. 50, č. 2, s. 120-125. ISSN 0011-8265.
- **HOLÁ, Bohdana.** Srovnatelnost zahraniční migrace. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje.* 2005, roč. 47, č. 3, s. 177-187. ISSN 0011-8265.
- **HORÁKOVÁ, Milada.** *Mezinárodní pracovní migrace v ČR. Bulletin č. 18.* 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2007. 59 s. ISBN 978-80-87007-48-8.
- **HORVÁTHOVÁ, Jana.** *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy: projekt Varianty.* 1. vyd. Edited by Veronika Kamenická – Jan Buryánek. Praha: Člověk v tísní v nakl. Lidové noviny, 2002. 518, 84 s. ISBN 80-7106-614-1.
- **HRDÝ, Ladislav, SOUKUP, Václav, VODÁKOVÁ, Alena.** *Sociální a kulturní antropologie.* 1. vyd. Praha: SLON, 1993. 157 s. ISBN 80-901424-1-9.

- **HUBINKOVÁ, Zuzana, BAKIĆ-TOMIĆ, Ljubica, SURYNEK, Alois.** *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. 3., aktual., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 280 s. ISBN 978-80-247-1593-3.
- **IVAN, Igor, TVRDÝ, Lubor.** Sociodemografické faktory ovlivňující vzdálenost migrace a její vývoj. *Regionální studia*. 2008, č. 1, s. 2-8. ISSN 1803-1471.
- **IVANKOVIĆ, Katica.** Stereotypy o Čechách a české kultuře a recepce české literatury 20. století v Chorvatsku. In **FEDROVÁ, Stanislava (ed.)**. *Otázky českého kánonu. Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha 28. 6. – 3. 7. 2005. Svazek 1. 1. vyd. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006. s. 155-164. ISBN 80-85778-51-3.
- **JANDOUREK, Jan.** *Průvodce sociologií*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2397-6.
- **JANDOUREK, Jan.** *Slovník sociologických pojmů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.
- **JANKŮ, Kateřina.** Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia*. 2006, roč. 3, č. 1, s. 13-27. ISSN 1214-813X.
- **JELÍNEK, Jaroslav et al.** *Ekonomická encyklopedie. Díl 2.P-Ž*. 2. přeprac. vyd. Praha: Nakl. Svoboda, 1984. 742 s. ISBN chybí.
- **KALIBOVÁ, Květa, PAVLÍK, Zdeněk.** *Mnohojazyčný demografický slovník: český svazek*. 2. vyd. Praha: Česká demografická společnost, 2005. 184 s. ISBN 80-239-4864-4.
- **KALIBOVÁ, Květa, PAVLÍK, Zdeněk, VODÁKOVÁ, Alena.** *Demografie (nejen) pro demografy*. 1. vyd. Praha: SLON, 1993. 125 s. ISBN 80-901424-2-7.
- **KAMENÍK, Petr, HRABÁNKOVÁ, Milada, ORLOVÁ, Marie.** *Živnostenský zákon: zákon o živnostenských úřadech: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 404 s. ISBN 978-80-7478-471-2.
- **KAMÍN, Tomáš.** Affirmative action – obrácená forma diskriminace? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2001, roč. 9, č. 4, s. 378-385. ISSN 1210-9126.
- **KAPOUN, Radek.** *Aktuální průvodce problematikou nelegálního zaměstnávání pro podnikatele*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2012. 102 s. ISBN 978-80-7263-755-3.
- **KAZIMOUR, Ivan.** *Edvard Beneš bez adorace* [E-kniha]. 1. vyd. Martin Koláček – E-knihy jedou, 2015. 220 s. ISBN 978-80-7512-215-5 (pdf.)

- **KING, Russell.** *Atlas lidské migrace.* Překlad Richard Olehla. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008. 192 s. ISBN 978-80-204-1706-0.
- **KLUFOVÁ, Renata, POLÁKOVÁ, Zuzana.** *Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 306 s. ISBN 978-80-7357-546-5.
- **Kolektiv autorů.** *Masová imigrace. Záchrana, nebo zkáza Evropy?* 1. vyd. Praha: Institut Václava Klause, 2016. 222 s. ISBN 978-80-7542-007-7.
- **Kolektiv autorů a konzultantů Encyklopedického domu.** *Slovník cizích slov.* 1. vyd. Praha: Encyklopedický dům, 1998. 366 s. ISBN 80-90-1647-8-1.
- **KÖNIG, Petr et al.** *Rozpočet a politiky Evropské unie. Příležitost pro změnu.* 2., aktual. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 630 s. ISBN 978-80-7400-011-9.
- **KOSOVÁ, Lenka.** Integrace a asimilace českých a slovenských exulantů z roku 1968 ve Švýcarsku. In **HRUBÝ, Karel, BROUČEK, Stanislav, eds.** *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století: symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích Čechů k domovu 29.–30. června 1998.* Praha: Karolinum, 2000. s. 101–108. ISBN 80-7184-932-4.
- **KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra et al.** *Člověk – prostředí – výchova (K otázkám sociální pedagogiky).* 1. vyd. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- **KUČERA, Dalibor.** *Moderní psychologie.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 216 s. ISBN 978-80-247-4621-0.
- **KUNEŠOVÁ, Hana, CIHELKOVÁ, Eva et al.** *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy.* 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 319 s. ISBN 80-7179-455-4.
- **LINHART, Jiří, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena, MAŘÍKOVÁ, Hana.** *Velký sociologický slovník. II, P-Ž.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. s. 749-1627. ISBN 80-7184-310-5.
- **MACHOVÁ, Zuzana.** *Volební právo cizinců v komunálních volbách České republiky a jeho využití.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013. 154 s. ISBN 978-80-246-2342-9.
- **MAREŠ, Jiří.** *Posttraumatický rozvoj člověka.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 200 s. ISBN 978-80-247-3007-3.

- **MAREŠ, Miroslav, KOPEČEK, Lubomír, PEČÍNKA, Pavel, STÝSKALÍKOVÁ, Věra.** *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989.* 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 139 s. Politologická řada. ISBN 80-7325-050-0.
- **MATOUŠKOVÁ, Ingrid.** *Aplikovaná forenzní psychologie.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 304 s. ISBN 978-80-247-458-0.
- **MORGENSTERNOVÁ, Monika, ŠULOVÁ, Lenka.** *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1.
- **NAVRÁTIL, Pavel.** *Romové v české společnosti: Jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky.* 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.
- **NOVÁK, Daniel.** *Zákon o ochraně osobních údajů. Komentář.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 504 s. ISBN 978-80-7478-665-5.
- **PAVLÍK, Zdeněk, KALIBOVÁ, Květa.** *Mnohojazyčný demografický slovník: český svazek.* 1. vyd. Praha: Česká demografická společnost, 2005. 182 s. ISBN 80-239-4864-4.
- **POPOVOVÁ, Marie.** Pracovní migrace v České republice po vstupu do Evropské unie. *Současná Evropa.* 2009, roč. 14, č. 2, s. 3-19. ISSN 1804-1280.
- **PROROK, Vladimír, LISA, Aleš.** *Teorie a praxe řešení politických konfliktů.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. 160 s. ISBN 978-80-247-3027-1.
- **PRŮCHA, Jan.** *Interkulturní komunikace.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 200s. ISBN 978-80-247-3069-1.
- **RABUŠIC, Ladislav, BURJANEK, Aleš.** *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí – výzkumné centrum Brno, 2003. 58 s. ISBN 80-239-2257-2..
- **ROUBALOVÁ, Věra, HUČÍN, Jakub.** Návrat ke kořenům. *Psychologie dnes.* 2001, roč. 7, č. 3, s. 9-12. ISSN 1212-9607.
- **ROUBÍČEK, Vladimír.** *Úvod do demografie.* 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1997. 348 s. ISBN 80-85963-43-4.
- **ROUBÍČEK, Vladimír.** *Úvod do demografie.* 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1997. 348 s. ISBN 80-85963-43-4.

- **STOJAROVÁ, Věra.** Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. *Středoevropské politické studie*. 2015, roč. 6, č. 2-3, nestr. 6:2-3. ISSN 1212-7817.
- **STRMISKA, Maxmilián.** Proti přistěhovalecké xenofobní strany v evropském kontextu. Příspěvek k charakteristice xenofobních stranicko-politických formací. *Středoevropské politické studie*. 2001, roč. 3, č. 3, s. 17-32. ISSN 1212-7817.
- **STROHSOVÁ, Klára.** Migrace Čechů do Bulharska – tzv. „česká invaze“. *AntropoWebzin*. 2012, roč. 8, č. 1, s. 33-37. ISSN 1801-8807.
- **STÜRMER, Michael.** *Německo 20. století*. Překlad Petr Fantys. 1. vyd. Praha: Svojtka & Co., 2005. 141 s. ISBN 80-7237-376-5.
- **ŠIŠKOVÁ, Naděžda et al.** *Evropské právo 2 – Jednotný vnitřní trh*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 264 s. ISBN 978-80-7357-949-4.
- **ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.).** *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. 2., aktual. vyd. Praha: Portál, 2008. S. 10-12. ISBN 978-80-7367-182-2.
- **ŠOTKOVSKÝ, Ivan.** *Úvod do studia demografie*. 1. dopl. vyd. Ostrava: VŠB-Technická univerzita Ostrava, 1998. 159 s. ISBN 80-7078-327-3.
- **ŠRONĚK, Ivan.** *Kultura v mezinárodním podnikání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000. 167 s. ISBN 80-247-0012-3.
- **ŠTEFANČÍK, Radoslav, LENČ, Jozef (eds.).** *Migrační politika národných štátov*. Trnava: Slovenská spoločnosť pre regionálnu politiku, 2011. 241 s. ISBN 978-80-969043-3-4.
- **ŠTEFÁNKOVÁ, Marie, DRBOHLAV, Dušan.** „Zlatá Praha“, „zaslíbený jih“ a to ostatní...? Regionální a sídelní preference obyvatelstva Česka. *Geografie*. 2014, roč. 119, č. 3, s. 218-239. ISSN 1212-0014.
- **TRAPL, Miloš.** Česká politická emigrace ve 20. století (1914–1989). In **HRUBÝ, Karel, BROUČEK, Stanislav, eds.** *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století: symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích Čechů k domovu 29.–30. června 1998*. Praha: Karolinum, 2000. s. 36–44. ISBN 80-7184-932-4.
- **UHHEREK, Zdeněk.** Migrace a formy soužití v cílových prostorech. **JAKOUBEK, Marek, HIRT, Tomáš.** (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: antropologická perspektiva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. s. 258-274. ISBN 80-86898-22-9.

- **URBAN, Lukáš.** *Sociologie trochu jinak. 2., rozš. vyd.* Praha: Grada Publishing, 2011. 272 s. ISBN 978-80-247-3562-7.
- **VALDHANS, Jiří.** *Právní úprava mimosmluvních závazků s mezinárodním prvkem.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 263 s. ISBN 978-80-7400-412-4.
- **VALENTOVÁ, Eva (ed.).** *Zvýšení role neziskového sektoru v oblasti sociální integrace pracovních migrantů v České republice. Srovnání praxe v Portugalsku a Rakousku.* 1. vyd. Praha: Sdružení pro integraci a migraci, 2012. 131 s. ISBN 978-80-260-3541-1.
- **VAVREČKOVÁ, Jana et al.** *Migrace odborníků do zahraničí (shrnující poznatky I. etapy řešení projektu).* 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2005. 56 s. ISBN 80-239-6825-4.
- **VAVREČKOVÁ, Jana et al.** *Riziko odlivu lékařů a odborníků IT/ICT z České republiky do zahraničí.* 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2007. 100 s. ISBN 978-80-87007-50-1.
- **VAVREČKOVÁ, Jana.** *Migrace českých lékařů a studentů medicíny. Zdravotnictví v České republice.* 2009, roč. 12, č. 2, s. 54-59. ISSN 1213-6050.
- **VAVREJNOVÁ, Marie.** *Migrace obyvatelstva jako faktor ekonomického rozvoje: (zvláště v oblasti Evropské unie a České republiky).* 1. vyd. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 5/2011. 79 s. ISBN 978-80-86729-66-4.
- **VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan (eds.).** *Sociální psychologie. 2., přeprac. a rozš. vyd.* 408 s. Praha: Grada Publishing, 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
- **WEINEROVÁ, Renata.** *Romové a stereotypy. Výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji.* 1. Vyd. Praha: Karolinum, 2014. 92 s. ISBN 978-80-246-2632-1.

ZAHRANIČNÍ LITERATURA

- **ADAMS, Richard H. Jr.** *International Migration, Remittances, and the Brain Drain. a study of 24 Labor-Exporting Countries.* World Bank Policy Research Working Paper, č. 3069 (Poverty Reduction Group). Washington, DC: World Bank. 2003. 29 s. Vlastní překlad.
- **ALEXANDER, June Granatir.** *Daily Life in Immigrant America, 1870-1920: How the Second Great Wave of Immigrants Made Their Way in America.* Dotisk vydání. Chicago: Ivan R. Dee, 2009. ISBN 978-1566638302. Vlastní překlad.
- **BAINES, Dudley.** *Emigration from Europe, 1815-1930.* Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 84 s. ISBN 0-521-55783-6. Vlastní překlad.
- **BAR-TAL, David.** Formation and Change of Ethnic and National Stereotypes: An Integrative Model. *International Journal of Intercultural Relations.* 1997, roč. 21, č. 4, s. 491-523. ISSN 0147-1767. Vlastní překlad.
- **BHUGRA, Dinesh.** Migration, distress and cultural identity. *British Medical Bulletin.* 2004, roč. 69, č. 1, s. 129-141. ISSN 0007-1420. Vlastní překlad.
- **BOGDANOR, Vernon.** *The Monarchy and The Constitution.* 1. vyd. Oxford: Clarendon Press, 1995. 328 s. ISBN 0-19-827769-5. Vlastní překlad.
- **BRETTELL, Caroline B., HOLLIFIELD, James F. (eds.).** *Migration Theory: Talking across Disciplines.* 2. vyd. Londýn & New York: Routledge, 2007. 304 s. ISBN 978-0415954273. Vlastní překlad.
- **CASTLES, Stephen, MILLER, Mark.** *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World.* 4. vyd. New York: The Guilford Press, 2009. 370 s. ISBN 978-1606230695. Vlastní překlad.
- **COHEN, Jeffrey H., SIRKECI, Ibrahim.** *Cultures of migration: the global nature of contemporary mobility.* 1. vyd. Austin: University of Texas Press, 2011. 179 s. ISBN 978-0-292-72685-07. s. 73. Vlastní překlad.
- **COOPER, Duncan.** *Immigration and German Identity in the Federal Republic of Germany from 1945 to 2006.* 1. vyd. Münster: LIT Verlag, 2012. 518 s. ISBN 978-3-643-90147-7. Vlastní překlad.

- **DOOMERNIK, Jeroen.** Third country nationals and labour immigration in the Netherlands. In **TURTON, David, GONZÁLEZ, Julia (eds.)** *Immigration in Europe: Issues, Policies and Case Studies*. Bilbao: University of Deusto, 2003. s. 159-172. ISBN 84-7485-905-0. Vlastní překlad.
- **DREISZIGER, Nándor F.** 7 December 1941: a turning point in Canadian wartime policy toward enemy ethnic groups? *Journal of Canadian studies*. 1997, roč. 32, č. 1, s. 93-111. ISSN 0021-9495.
- **JARAUSCH, Konrad H.** *Recivilizing Germans, 1945-1955*. Překlad do angličtiny Brandon Hunziker. Oxford, New York: Oxford University Press, 2006. 400 s. ISBN 978-0-19-512779-9. Vlastní překlad.
- **JOPPKE, Christian.** *Immigration and the Nation-State: The United States, Germany, and Great Britain*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press 1999. 356 s. ISBN 9780198295402. Vlastní překlad.
- **LAYTON-HENRY, Zig.** Britain: From Immigration Control to Migration Management. In **CORNELIUS, Wayne A., TSUDA, Takeyuki, MARTIN, Philip L., HOLLIFIELD, James F. (eds.)**. *Controlling Immigration. a Global Perspective*. 7. vyd. Stanford, California: Stanford University Press, 2004. s. 297-333. ISBN 0-8047-4489-0. Vlastní překlad.
- **LEGRAIN, Philippe.** *Immigrants: Your Country Needs Them*. 1. vyd. s novou předmlouvou. Princeton: Princeton University Press, 2007. 392 s. ISBN 978-06-911-3431-4. Vlastní překlad.
- **LIPPMANN, Walter.** *Public Opinion*. New York: Macmillan, 1960. 427 s. ISBN chybí. Vlastní překlad.
- **LOUIS, William Roger.** American Anti-Colonialism and the Dissolution of the British Empire. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*. 1985, roč. 61, č. 3, s. 395-420. Vlastní překlad. ISSN 0020-5850. Vlastní překlad.
- **MACHOVÁ, Zuzana.** *Volební právo cizinců v komunálních volbách České republiky a jeho využití*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013. 154 s. ISBN 978-80-246-2342-9.
- **MARTIN, Emily.** The Egg and the Sperm: How Science Has Constructed a Romance Based on Stereotypical Male-Female Roles. In *Signs*. 1991, roč. 16, č. 3, s. 485-501. ISSN 0097-9740. Vlastní překlad.

- **MARTIN, Philip, WINDGREN, Jonas.** International Migration: Facing the Challenge. *Population Bulletin*. 2002, roč. 57, č. 1, s. ISSN 0032-468X. Vlastní překlad.
- **MASSEY, Douglas S. et al.** Causes of migration. In **GUIBERNAU, Montserrat, REX, John, eds.** *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration*. 1. vyd. Cambridge: Polity Press, 1997. s. 257-268. ISBN 0-7456-1922-3. Vlastní překlad.
- **MOUNTFORD, Andrew.** Can a Brain Drain Be Good for Growth in the Source Economy? *Journal of Development Economics*. 1997, roč. 53, č. 2, s. 287-303. ISSN 0304-3878. Vlastní překlad.
- **MYERS, Norman.** Environmental Refugees: a growing phenomenon of the 21st century. *Population and Environment*. 1997, roč. 19, č. 2, s. 167-182. ISSN 0199-0039. Vlastní překlad.
- **PASTORE, Ferruccio.** Visas, Borders, Immigration: Formation, Structure, and Current Evolution of the EU Entry Control System. In **WALKER, Neil (ed.)** *Europe's Area of Freedom, Security, and Justice*. 336 s. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2004. s. 89-142. ISBN 9780199274659. Vlastní překlad.
- **RIBEIRO, Rodrigo.** The Language Barrier as an Aid to Communication. *Social Studies of Science*. 2007, roč. 37, č. 4, s. 561-584. ISSN 0306-3127. Vlastní překlad.
- **SMITS, Tony, TRAILL, Ian.** *He comes, the Isles are living carelessly!: The Second Coming of Christ*. 1. vyd. China: Traillblazer Bookshop, 2015. 230 s. ISBN 978-1-921978-30-2.
- **WIEVIORKA, Michel.** *L'espace du racisme*. 1. vyd. Paris: Éditions du Seuil, 1991. 251 s. ISBN 978-2020125673. Vlastní překlad

INTERNETOVÉ ZDROJE

- **BARŠOVÁ, Andrea.** *Francie chce změnit přistěhovaleckou politiku.* [online]. červenec 2006 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Francie_imi_po_p_ijet_z_kona.pdf
- **BARŠOVÁ, Andrea.** *Francie chce změnit přistěhovaleckou politiku – Francouzský parlament schválil novou imigrační strategii Nicolase Sarkozyho.* [online]. 11. 7. 2004 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/francie-chce-zmenit-pristehovaleckou-politiku-francouzsky-parlament-schvalil-novou-imigracni-strategii-nicolase-sarkozyho>.
- **BRANDI, Carolina M.** *The evolution in theories of the brain drain and the migration of skilled personnel.* [online]. 2001 [cit. 2016-02-06]. Dostupné z: http://www.irpps.cnr.it/it/system/files/the_evolution_study.pdf.
- **ČERNÍK, Jan.** *Politická participace cizinců a otázka menšin v České republice.* [online]. 5. 9. 2003 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/politicka-participace-cizincu-a-otazka-mensin-v-ceske-republice>.
- **ČTK.** *Masový odchod lékařů do ciziny je podle kritiků neřešený problém.* [online]. 24. 3. 2015 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.tribune.cz/clanek/35562-masovy-odchod-lekaru-do-ciziny-je-podle-kritiku-nereseny-problem>.
- **Destatis. Statistisches Bundesamt.** *Number of immigrants in Germany at record high.* [online]. s.a. [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2015/08/PE15_277_122.html Vlastní překlad.
- **DRBOHLAV, Dušan et al.** *The Czech Republic: on its way from emigration to immigration country.* IDEA Working Papers, 11. [online]. květen 2009 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP11_Czech_Republic.pdf. Vlastní překlad.
- **DRTILOVÁ, Kamila.** *Imigrační politika EU.* [online]. 23. 6. 2008 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/_zprava/imigracni-politika-eu-468190.

- **EICHHORST, Werner (ed.).** *Growth Aspects of Labor Market Policy – Learning from the Neighbors*, IZA Research Report č. 13. Bonn: 2007. 119 s. [online]. 2007 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.bmwi.de/English/Redaktion/Pdf/growth-aspects>. Vlastní překlad.
- **Evropská komise.** *Pracovní mobilita je klíčová pro řešení demografických problémů a nedostatku pracovních sil v EU*. [online]. 18. 9. 2014 [cit. 2016-02-19]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1016_cs.htm.
- **Evropský parlament.** *Rozpravy: středa 8. září 2010 – Štrasburk*. [online]. 24. 3. 2011 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20100908+ITEM-015+DOC+XML+V0//CS>.
- **Evropský parlament.** *Zpráva plánu politiky v oblasti legální migrace*. (17. září 2007; 2006/2251(INI)). [online]. 19. 9. 2007 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2007-0322+0+DOC+XML+V0//CS>.
- **EXP:AK. AT.CZ. Rakousko-česká akademie expertů.** *Konkurenceschopnost a volný pohyb pracovních sil v rámci Evropské unie*. [online]. s.a. [cit.2016-02-12]. Dostupné z: <http://expak-at.cz/expak/img/uploads/expak1190.pdf>.
- **GAHUROVÁ, Jaroslava.** *Od partnerství zpět k restrikci? Vývoj vnější migrační politiky EU*. [online]. 22. 5. 2013 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/od-partnerstvi-zpet-k-restrikci-vyvoj-vnejsi-migracni-politiky-eu>.
- **GUIRAUDON, Virginie.** *Immigration Policy in France (U.S.-France analysis)*. Washington, D.C.: The Brooking Institution, 2002. 3 s. [online]. 1. 1. 2002 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: http://www.academia.edu/553009/Immigration_policy_in_France. Vlastní překlad.
- **HOKOVSKÝ, Radko.** *Česku se dlouhodobě vyplatí rozvázná imigrační politika*. [online]. 24. 2. 2013 [cit. 2016-02-19]. Dostupné z: <http://evropskehodnoty.blog.ihned.cz/c1-59383910-cesku-se-dlouhodobě-vyplatí-rozvazna--imigracni-politika>.
- **HOFFMAN, Ivan.** *Armáda na hranice*. [online]. 15. 8. 2015 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: http://m.rozhlas.cz/plus/nazory/_zprava/1522726.

- **CHATEAU, Ladislava.** Diskriminace, stáže a zaměstnání ve Francii. *Zpravodaj Odborné vzdělávání v zahraničí*. 2006, roč. 17, č. 1, s. 9. [online]. 2006 [cit. 2016-02-04]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2006/Zp0601a.pdf>.
- **KLAPDOR, Michael, COOMBS, Moira, BOHM, Catherine.** *Australian citizenship: a chronology of major developments in policy and law*. [online]. 11. 9. 2009 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/BN/0910/AustCitizenship. Vlastní překlad.
- **KOCOUREK, Jiří, ŘÍHOVÁ, Marie, ŠIMEČEK, Petr.** *Materiály o interkulturní problematice pro česko-vietnamské interkulturní asistenty*. 1. vyd. Praha: Klub Hanoi Praha, 2014. 80 s. [online]. 2014 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://www.klubhanoi.cz/pdf/kestazeni/2014OPPA_FIN_tisk.pdf.
- **KOHOUT, Pavel.** *Nezaměstnanost a reklama na diskriminaci*. [online]. 27. 12. 2005 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://eurabia.parlamentnilisty.cz/PrintArticle/151-nezamestnanost-a-reklama-na-diskriminaci.aspx>.
- **KOHOUTEK, Rudolf.** *Sociální kognice a percepce*. [online]. 2. 12. 2009 [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/socialni-kognice-a-percepce>.
- **KOSER, Khalid, PINKERTON, Charles.** *The Social Networks of Asylum Seekers and the Dissemination of Information about Countries of Asylum*. London: Migration Research Unit and University College London, 2002. ISBN 1-84082-872-2. [online]. 2002 [cit. 2016-01-30]. Dostupné z https://www.researchgate.net/publication/240336001_The_Social_Networks_of_Asylum_Seekers_and_the_Dissemination_of_Information_About_Countries_of_Asylum. Vlastní překlad.
- **LEONTIYEVA, Yana, VOJTKOVÁ, Michaela.** Výzkum migrantů v ČR – Víme jak na to? *Socioweb*. 2006, č. 11, s. 3-5. ISSN 1214-1720. [online]. 2006 [cit. 2016-01-29]. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/134_socioweb%2011-06%20cely.pdf.

- **MACHAIDZE, Natela.** *Stěhování do ČR: Typy pobytů cizinců v ČR a získání víza pro cizince.* [online]. 5. 1. 2016 [cit. 2016-0-09]. Dostupné z: <http://infocizinci.cz/cr/stehovani-do-cr-ziskani-viza-typy-pobytu-cizincu/>.
- **Migraceonline.cz.** *Regularizace nelegální migrace.* [online]. s.a. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/temata/regularizace/>.
- **Migraceonline.cz.** *Výzva francouzské rozmanitosti.* [online]. květen 2002 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/vyzva-francouzske-rozmanitosti>.
- **Ministerstvo vnitra České republiky.** *Azyl, migrace a integrace.* [online,a]. s.a. [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/mvcren/docDetail.aspx?docid=46522&docType=&chnum=4>.
- **Ministerstvo vnitra České republiky.** *Azyl, migrace a integrace. Terminologický slovník.* [online,b]. s.a. [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>.
- **MUSIL, Petr.** *Migrace jako přirozená součást ekonomického myšlení člověka.* [online] 7. 10. 2015 [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://manipulatori.cz/migrace-jako-prirozena-soucast-ekonomickeho-mysleni-cloveka/>.
- **PEŠEK, Jiří.** *První polovina 20. století – doba nucených migrací, vyhnání a transferů.* [online]. 2002 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/Odsun1.htm>.
- **SVOBODOVÁ, Hana.** *Sídelní struktura a obyvatelstvo.* [online]. 2011 [cit. 2016-02-04]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js13/geograf/web/pages/02-sidelni-struktura.html>.
- **ŠKVÁRA, Jan.** *Strach z cizinců – migrace na konci století.* [online]. červen 1999 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: http://czech-press.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2089:strach-z-cizinc-migrace-na-konci-stoleti-sp-1955599215&catid=1584&Itemid=148.
- **ŠUCHMA, Miloš.** *Kanada přehodnocuje multikulturalismus.* [online]. 4. 4. 2011 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.krajane.net/articleDetail.view?id=2161>.
- **TREJBAL, Václav.** *EU potřebuje větší mobilitu. Je třeba bojovat s byrokracií, profesními cechy a přebujelým státem.* [online]. 4. 5. 2012 [cit. 2016-02-02].

Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2067024/eu-potrebuje-vetsi-mobilitu-pracovni-sily-je-treba-bojovat-s-byrokraci-profesnimi-cechy-a-prebujelym-statem.html>.

- **VOLYNSKY, Masha.** Bariéry padají při osobním setkání. *Lidové noviny. Příloha Migrace. Rozmanitost obohacuje.* [online]. 13. 12. 2011 [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: http://migration4media.net/wp-content/uploads/2010/10/prilohaLN_migranti_v_akci_2011.pdf.
- **VOJTKOVÁ, Michaela.** *Teorie mezinárodní migrace.* Socioweb. [online]. 20. 4. 2005 [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst>.
- **WICHTERLOVÁ, Marie.** *Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) Praha: TK: „Chtějí firmy zaměstnávat cizince?“* [online]. 10. 1. 2005 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/tk-chteji-firmy-zamestnavat-cizince?add_disc=1

SEZNAM ZKRATEK

aj. (a jiné)

apod. (a podobně)

atd. (a tak dále)

atp. (a tak podobně)

cca. (asi tak celkem)

IT/ICT. (kvalifikovaný počítačový pracovník)

OECD. (organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

tj. (to je)

viz (podle)

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam tabulek

Tabulka č. 1.1 Rozdíly v délce pobytu.....	33
Tabulka č. 2.1 Předpokládaná čistá migrace do Velké Británie z Commonwealthu v letech 1953 – 1962.....	47

Seznam grafů

Graf 3.1 Cizinci v postavení zaměstnanců a volná pracovní místa (stav k 31. 12. 2007).....	56
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha L – Bibliografické údaje

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Ivana Lišková

Obor: EHS – Mgr.

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Migrace obyvatel v ČR a vybraných zemích Evropské unie za pracovní příležitosti

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 94

Celkový počet stran příloh: 16

Počet titulů českých použitých zdrojů: 91

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 27

Počet internetových zdrojů: 37

Vedoucí práce: doc PhDr. et JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.